

MARJA SALMELA
—
VERIPUNAINEN
RUUSU

SUOMALAINEN
ROMAANEJA

VERIPUNAINEN RUUSU

MARJA SALMELA

VERIPUNAINEN RUUSU

KERTOMUKSIA ITALIASTA

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOSSA 1921

ANTONIO SALERNIN LESKI

Hän on jo vanha — olennoiltaan vielä vanhempi kuin vuosiltaan. Katse on samea, astunta tapaillevaa. Samoin on hänen ajatuksensakin samea, tapailleva, hetkittäin selvä, hetkittäin harhaanjohtuva. Hän ei tiedä milloin hän tähän olotilaan joutui, ja yhtä vähän hän tietää, milloin se loppuu. Monesti hänestä tuntuu siltä kuin hän ikänsä olisi istunut — ja aina tulisi istumaan näillä kirkonportailla leipäänsä kerjäämässä.

Joskus vain — kun jokin ulkonainen seikka antaa aiheita siihen — nousee kuin rannattoman ulapan takaa kangastus entisyydestä. Hän muistaa, että hänkin kerran oli nuori, eli, iloitsi ja — ja — —

Sillä kohdalla sekaantuvat ajatukset tavallisesti uudelleen. Entisyys ja nykyhetki sotkeutuvat toisiinsa kuin langat sekavassa vyyhdessä ja kangastus häviää. Hän on jälleen vain yksi Italian monista, vanhoista, puolisoikeista kerjäläiseukoista.

Hänen elintapansa ovat hyvin säännölliset ja päivä on toisensa kaltainen. Syötyään aamiaisensa — tavallisesti vain hiukan kuivaa leipää —

lähtee hän kulkemaan kapeaa, pahallelöyhkäävää katua kirkonportaille, jossa hänellä on tapana istua. Katu on hänestä usein kuin sakean sumun peitossa. Mutta muut aistimukset auttavat hänen heikkoa näköään. Hän kuulee, että katua lakaistaan. Jalka sattuu pehmeään läjään ja hän arvaa, että siinä on yhtä ja toista siitä, mitä edellisen päivän varrella oli kadulle kerääntynyt. Hajuaistimus sanoo hänelle, että siinä on appelsiinin kuoria, pahalta löyhkäävää lihaa, kalan päitä ja katulikaa. — Tuulenhengi käy läpi kadun ja hän tietää, että se löyhyttelee ikkunoista kuivamaan ripustettua pyykkiä. — Äkkiä rusahtaa kastanjan kuori rikki hänen jalkansa alla ja hän siristää silmiään nähdäkseen, asettaako katu ehkä jotain vaarallisia-kin kompastuskiviä hänen tielleen.

Viimein hän on perillä. Varovaisesti tunnustellen hän nousee kirkon portaita. Tekisi mieli kohta lyykähtää istumaan tutulle istumasijalle. Hän on väsynyt jo päivän alkaessa. Mutta hän ei saa eikä tahdo laiminlyödä aamuhartauttaan. Hän työntää ovensuulla riippuvan raskaan peiton syrjään ja astuu kirkkoon.

Tehtyään ristinmerkin hän lähenee vihkivesiallasta, kastaa sormensa päät veteen ja pyyhkäisee sitten otsaansa pyhällä vedellä. Rukoiltuaan rukouksen hän jatkaa matkaa kirkon perälle. Pienen syrjäkappelin kohdalla hän viimein polvistuu. Hän ei näe alttaritaulua, missä Pyhä Neitsyt enkelien ympäröimänä leijailee pilvissä. Ei hän näe pyhää Antoniusta, joka autuaallinen hymy huulil-

laan puristaa Jeesuslasta rintaansa. Alttarilla palavat kynttilät sokaisevat hetkeksi hänen katseensa kokonaan. Mutta hän tietää, että alttarista oikealla on suuri puuhun veistetty Ristiinnaulitun kuva. Ja naulalla, joka on lävistänyt pyhät jalat, riippuu silkkipaperista tehty ruusu. Se on tummanpunainen — kuin vereen kastettu — ja sen laitimmaisista terälehdistä on kaistale repeytynyt irti. Se on painunut aivan varpaiden juureen kuin suuri, raskas veripisara.

Hän alkaa hiljaa nyyhkyttää. Ajatus etsii hätäisesti ja haparoiden tukikohtaa, johon tarttua. Hän tuntee hukkuvan hätää. Hän on syvissä vesissä. Muistot vyöryvät hänen ylitsensä kuin suuret, hautaansa upottavat aallot.

Ristiinpainuneet kädet puristuvat toisiinsa niin lujasti, että vanhat sormet rusahtavat. Mutta ajatus ei löydä mitään, ei mitään, johon tarttua. Ajatus on yhtä samea kuin katse.

Hän sopertaa hätäisesti rukouksen toisensa jälkeen. Viimein hän nousee polvistuneesta asennostaan ja hoippuu takaisin kirkon ulko-ovelle.

Samassa kun hän kirkon raskaanummehtuneesta ilmasta siirtyy aurinkoisille portaille, on kuin hänen sisäinen ihmisensäkin olisi muuttanut olotilaa. Ajatus ei enää haparoi eikä hätäile. Se liikkuu nyt aloilla, jotka hän tuntee yhtä hyvin kuin kadun, jota hän kahdesti, jopa neljästikin päivässä astuu. Nyt on jokapäiväisen leivän saanti kysymyksessä. Ihmisiä alkaa tulla kirkkoon. Täytyy jännittää kuuloa, jottei kukaan huomaamatta pääse

ohi. Eikä sillä hyvä, että käsi ajoissa ojentuu ohikulkevaa kohti. Sokean täytyy *kuulla*, mitä muut näkevät. Hänen täytyy aavistaa, milloin on saantimahdollisuuksia ja silloin ojentaa kättään tavallistakin lujatahtoisemmin. Annettavaksi aiottu pieni ropo voi siten kasvaa ja monistua.

Antonio Salernin leski on tottunut kuulemaan paljon. Hän erottaa astunnasta muutakin kuin miehen ja naisen, vanhan ja nuoren. Hän kuulee askelissa milloin iloa, milloin surua.

Hän ei kuitenkaan ajattele sitä, mitä tämä tietää ohikulkevalle itselleen. Hänen ajatuksensa keskittyy siihen, mitä se voi vaikuttaa lahjaan, jota kurotettu käsi pyytää. Hän on usein jo edeltäkäs in selvillä siitä, saako hän soldon tai enemmän tai jääkö hän kokonaan ilman. Ja samassa, kun lahja putoo ojennettuun käteen, arvostelee hän nopeasti sen vaikutusta vastaiseen ateriaan.

Metallirahojen suuruudesta hän tietää niiden arvon. Paperirahoja hän saa aniharvoin. Soldot tietävät makaroonia, makaroonia eikä mitään muuta päivälliseksi. Jos hän saa neljän soldon rahan, voi hän ruveta miettimään hiukan vaihtelevampaa ja monipuolisempaa ruokalistaa.

Portailla istuessaan ajattelee hän aniharvoin muuta kuin rahaa tai ruokaa. Joskus vain — jos joku asettuu juttelemaan hänen kanssaan — tai jos joku kirkossa kävijä kertoo siitä pienestä punaisesta ruususta, joka on kuin vereen kastettu, tuntuu hänestä siltä kuin armoton käsi tarttuisi häneen pakkottaakseen häntä jonnekin, jonne hän itse ei tahdo.

Hyvä Jumala, kun olisivatkin nuo silmät näkevät, että voisi paremmin huolehtia elatuksestaan, ja kun olisi ajatus vielä sameampi kuin se on, ettei koskaan tarvitseisi ajatella, ei muistaa!

Hän ei tahdo, hän ei tahdo muistaa. Muistot takanapäin, kiirastuli edessäpäin, kuka sellaista kestää!

Hän painaa selkensä auringon lämmittämää kirkonseinää vastaan ja tuntee, kuinka sen lämpö suloisesti virtaa hänen vanhoihin jäseniinsä.

Mutta samassa jännittyy hänen huomionsa. Hän kuulee läheneviä askeleita. Ne ovat kepeitä, iloisia, ja niitä säästää ohuen silkkikankaan kahina.

Onnellinen nuori ihminen antaa mielellään ja antaa ehkä paljonkin!

Käsi kurottautuu kiihkeästi tulijaa kohden. Raha painuu käteen, joka samassa sulkeutuu kii-reisesti kuin linnun kynnet saaliin ympärille. Kahdenkymmenen centesimin raha tuntuu kokoon puristuneessa kourassa.

Sillä saa kukkurapäisen annoksen makaroonia Mario Perosion luona kadun toisella puolella. Mario Perosio antaa köyhälle alennusta. Hänellä on säälivä sydän ja ruokala, josta hänellä on hyvät tulot. Sinne saa köyhäkin mennä rohkealla mielellä. Ei sieltä eväittä pois lähetetä.

Vasta annettu raha soluu likaisen puseron aukosta lesken povella riippuvaan rahapussiin.

Paras on pitää varalta milloin antaja palaa kirkosta. Ehkä hän antaa vielä toistamiseen! Sellaistakin sattuu joskus. Toiset unohtavat, että

antoivat, toiset ovat niin onnellisia, että antavat uudelleen.

Antonio Salernin leski pyyhkäisee vapisevalla kädellään auringon paahtamaa porrasta, nauttii lämmöstä ja — odottaa.

Odotettu viiptyy hämmästyttävän kauan kirkossa. Lieneekö hän ulkomaalainen, joka kirja kädessä kulkee alttarilta toiselle ja ottaa selkoa joka taulusta ja joka muistomerkestä. Tai olisiko hän iästään huolimatta ehkä painunut hartaisiin rukouksiin? Siinä tapauksessa painaa häntä varmaan — askelten kepeydestä huolimatta — joku suuri suru — ehkä suuri syyllisyyden taakka.

Vanhus muuttaa hätääntyneenä paikkaa. Tuntuu siltä kuin joku äkkiä ja armottomasti kaapaisi häntä niskasta viedäkseen sinne, jonne hän ei tahdo. Joku tahtoo pakottaa häntä muistamaan, vaikka hän ei tahdo, ei jaksa muistaa.

Ohikulkeva viskaa hänen käteensä soldon. Hän hypistelee hermostuneesti rahaa ja koettaa uudelleen keskittää ajatuksensa ruokaan.

Hän oli jo aikaisemmin saanut muutamia soldoja, sitten tuli 20 centesimin raha ja nyt taas soldo. Jos hän vielä sattuu saamaan jotain, voi hän tilata itselleen oikein herkullisen aterian.

Tuulenhenkäys tuo samassa kadun toiselta puolen Mario Perosion ruokalasta vahvaa paistin käryä. Vesi nousee vanhukselle suuhun ja nälkä muistuttaa olemassaolostaan.

Mitäpä, jos tänään saisi syödä paistia — kilinlihaa esimerkiksi? Se ei olisi pilan kallista, ja on

kuitenkin niin maukasta ja pehmeää, että aivan sulaa suussa. Ei vanha, hampaaton suu osaa parempaa pyytääkään.

Kilin paistia he ennen aikaan usein söivät sunnuntaisin. He menivät yhdessä jonnekin ruokalaan ja asettuivat valmiiksi katetun pöydän ääreen. Se oli paljon mukavampaa kuin itse nähdä vaivaa kaikesta. Eikä hän olisi osannutkaan laittaa niin, että olisi maistunut hyvältä. Ruuanlaitto oli häntä aina tympäissyt ja harmittanut. Vaikka sanoihan Antonio hänelle monesti, että ajan pitkään ei kannata yhtenäen syödä ravintolassa.

Hyvä Jumala, hyvä Jumala!

Vanhuksen kädet painuvat ristiin ja ajatukset alkavat levottomasti lennellä sinne tänne kuin säikähtäen lentoon pyrähtävä lintuparvi.

Kiirastuli tulevaisuudessa, muistot entisyydessä, kuka sellaista jaksaa kestää!

Vanhus ei kuule, että kepeä silkkihame uudelleen kahisee aivan hänen läheisyydessään. Hän tuntee vain käden, joka laskeutuu hänen olalleen, samassa kuin nuorekas ääni iloisesti tiedustelee: Mitä teille kuuluu? Te olitte tyytyväisen näköinen, kun menin tästä sisälle kirkkoon. Nyt itkette?

Vanhus tuntee nenässään hienon hajuveden tuoksua. Tuoksu on sama, jota hän oli tuntenut saadessaan 20 centesiminsä. Hameen kahinakin on samaa. Odotettu on vihdoinkin tullut.

Hän iskee halukkaasti tarjoutuvaan tilaisuuteen. — Hieno nuori neiti tai rouva, minä olen sokea, vanha ja köyhä... Te ymmärrätte..

— Oletteko te aivan yksin elämässä? Eikö teillä ole miestä, ei lapsia?

Vanhus väistyy säikähtyneenä vähän syrjemmäksi. — Yksin, yksin, sopertaa hän koettaessaan torjua luotaan uudelleen ahdistavia muistoja. Samassa tuntee hän kourassaan paperirahan. Ja se auttaa.

— Se on 5 liiran raha. Sanon sen vain, jotta tietäisitte, vaikkette itse näe.

— Viisi liiraa! Cara signora, kaikki pyhimykset teitä siunatkoot! Te olette hurskas ja hyvä ihminen. Te olitte niin kauan kirkossakin.

— Siellä oli paljon katseltavaa, puhelee vieras vanhuksen rinnalle asettuen. — Siellä oli sellainen pieni omituinen paperirusukin ja niin kaunis veistos Ristiinnaulitusta. Siinä ruusussa oli ihmeellistä, syvää hartautta. Sitä katsellessani ajattelin, että joku vanha, hurskas nainen, jolla ei ollut enempää antaa, ripusti sen siihen.

Antonio Salernin leski väistyy hätäisesti lähemmäksi kirkon seinää. Hän tuntee tarvitsevansa suojaa, apua. Rinnasta purkautuu puoleksi tukahduttettu valitus. Hän tietää, että hänen pitäisi ilmaista koko totuus, pitäisi sanoa, että vaimo ei ollut vanha eikä hurskas, vaan nuori, iloluontoinen ihminen, kevyt mieleltään ja tavoiltaan. Epätoivoisena hän repi ruusun hiuksistaan ja ripusti sen ristille. Sydämen hän olisi tahtonut repiä rinnastaan ja ripustaa sen siihen kärsimään ja — kuolemaan.

Vanhus huojuttelee ruumistaan edes ja takaisin kuin suurta kipua tunteva. Hän ei tiedä puhuuko

vai ajatteleeko hän. Ajatukset lentelevät hurjassa epäjärjestyksessä sinne tänne kuin syystuulten tanssittamat lehdet.

Hän ei enää ole vanha leipäänsä kerjäävä eukko. Hän on nuori vaimo, jolla on hyvä mies ja oma koti. Mutta niistä hän ei välitä. Hän iloitsee vain mustasta suuresta tukastaan, valkeista hampaistaan, aina nauravasta suustaan ja siitä mielen ja olennon kepeydestä, joka ihastuttaa kaikkia.

Koti tuntuu hänestä usein häkiltä, hän itse on häkkilintu ja mies on häkin vartija. Sentähden hän usein vihaa sekä miestä että kotia. Mutta ne ovat hänelle kaikesta huolimatta tarpeen. Sillä hän tahtoo nauttia elämästä. Ja nauttia voi vain se, jolla on jotain, jolla hankkia itselleen iloa ja nautintoa. Antonio on velvollinen hankkimaan hänelle tilaisuutta tällaiseen iloon. Naimisiin mennessään sitoutuu mies elättäjäksi. Ja hän saa palkkansa, kun hänen vaimoan huomataan ja ihaillaan. Jokainen mies tahtoo ylpeillä vaimostaan ihan niinkuin hevosistaan. Ja jokainen tuntee, että vaimon niinkuin hevosenkin kauneus koituu miehen kunniaksi.

Olihan Antoniokin alussa iloissaan. Mutta sitten...

Vanhus tekee ristinmerkin ja painaa sitten kädet rintaansa vasten. Ahdistaa niin kummasti. Ja itkettää, itkettää...

Samassa sanoo nuori nainen hänen rinnallaan: — Teidän mielestänne olen ehkä ollut antelias, kun saitte 20 centesimiä ja sitten vielä viisi liiraa?

Vanhus vavahtaa hermostuneesti.

Eihän vieras vain mahda katua anteliaisuuttaan? Ja vaikka katuisikin, niin annettu on annettu. Ei sitä takaisin oteta. Eikä annetakaan. Sillä se tietää ruokaa köyhälle, paljon ruokaa ja hyvää ruokaa, makaroonia, riisiä ja murevaa, rasvasta kilinpaistia.

— Minä häpeän teidän kiitollisuuttanne, puhelee portailia istuva nuori nainen. — Mitä minä oikeastaan olen antanut teille? Hieman rahaa. Siinä kaikki. Lähimmäiselle — etenkin vanhalle ja yksinäiselle pitäisi antaa parempaa, antaa jotain omasta itsestään. Niin tekisi mieheni. Jos hän olisi ollut täällä ja jos hänelle olisi ollut aikaa niinkuin minulla, ei hän olisi voinut antaa teille soldoakaan noin vain ohikulkevana niinkuin useimmat antavat. Hän olisi asettunut tähän viereenne, keskustellut kanssanne, kysynyt miehestänne, lapsistanne ja kuultuaan että olette yksin olisi hän kysynyt, ettekö te tahtoisi ilahduttaa häntä syömällä päivällistä hänen kanssaan. Sitten hän olisi tarjonnut käsivartensa teille, kunnioittavasti kuin omalle äidilleen, ja yhdessä olisitte lähteneet tuonne toiselle puolelle.

— Missä hän on? Tuleeko hän pian? kysyy vanhus kiireisesti. Nälkä muistuttaa taas olemassaolostaan, ja paistin käry tuntuu kadun toiselta puolelta.

— Ei, ei hän on kaukana. — Nuori nainen vaikeenee samassa. Hän on mielestään melkein valeh-

dellut. Sillä olivatko he ennen koskaan olleet toisiaan niin lähellä kuin äsken tuolla kirkossa?

— Hän on kaukana, jatkaa nuori vaimo hiljaa kuin itsekseen, mutta tuolla kirkossa, kun minä katselin veistosta, jossa se veripunainen ruusu riippuu...

Antonio Salernin leski katkaisee hänen puheensa kesken: — Ei, ei, se ei ole totta. Sen näköinen oli minun Antonioni, kun hän makasi lattialla. Ja haava hänellä oli ihan sydämen kohdalla. Te näitte sen itse.

Vieras katsoo pitkään vanhukseen. Hän kysyy itseltään, onko vanhus hänen rinnallaan sekä sokea että vähämielinen. Mutta samalla herää hänen uteliaisuutensa. — Te tiedätte jotain siitä ruususta, sanoo hän kuin päästäkseen vanhuksen ajatusten perille. Mutta vanhus jatkaa siitä, mihin hänen omat ajatuksensa ovat pysähtyneet. Hän nyökkää kirkkoon päin ja tekee ristinmerkin.

— Minä tiedän kuka siellä on. Ja sittenkin uskon näkeväni Antonion. Hänen haavansa oli ihan samanlainen — juuri sydämen kohdalla. Ja hän oli yhtä kärsivän näköinen, kun hän makasi lattialla trattoriassa.

Vanhus painaa suunsa melkein kiinni vieraan kasvoihin, ja ääni käy sameaksi kyynelistä. — Katsokaa, hänkin kuoli minun tähteni. — Molemmat, ne kaksi parasta kuolivat minun tähteni. Minä en osaa erottaa heitä toisistaan. Minun ajatusjuoksuni pysähtyi, kun minä näin hänet trattoriin lattialla ja ymmärsin, että hän oli kuollut. En minä itkenyt, mutta minä huusin, huusin niin että kuului pitkien

matkojen päähän. Ja minä viskauduin hänen päälle ja uskoin, että hän kyllä siitä nousee. Hän nousee siitä, sillä hän säälii minua. Hän oli aina niin hyvä. — — Ja kun ei muu auttanut, juoksin tänne kirkkoon. Minä revin sen ruusun hiuksistani, ja minä huusin ja itkin siinä ristin edessä. Ja minä odotin ihmettä. Mutta sitä ei tullut.

Vanhuksen pää painuu käsien varaan, ja hän puhkee hillittömään itkuun. Vieras istuu ison aikaa äänettömänä hänen rinnallaan. Viimein tarttuu hän vanhuksen käteen ja puristaa sitä. Hän tuntee sinä hetkenä ihmeellistä sisäistä yhteenkuuluvaisuutta tämän tuntemattoman, mieleltään sairaan vaimon kanssa. Mutta samalla hän käsittää, mikä ääretön ero heidän kohtalollaan on. Hänellä itsellään on elämä edessään, ja hän voi sovittaa, voi tehdä onnelliseksi. — Älkää itkekö, sanoo hän helästi. — Teidän Antonionne oli hyvä. Hyvät ihmiset antavat mielellänsä anteeksi.

Mutta vanhus pudistaa surumielisesti päätään.

Anteeksi! Oliko hän edes koskaan pyytänyt anteeksi? Hän oli mielestään aina ollut oikeassa.

Hän vaikeroi puoliääneen. — Sen koreavärisen venetsialaisen huivin, jossa oli iloisesti hyppelehtiviä reunatupsuja — senkin hän osti minulle. Se oli kallis, hirveän kallis. Mutta minusta hän vain täytti velvollisuutensa. Ja minä tahdoin sen huivin omakseni, sillä se puki minua. Minä tahdoin olla kaunis, kun menin puotiin, jossa nuori Neri oli myymässä. Neri oli toisenlainen kuin muut miehet. Hän teki aina pilkkaa tytöistä eikä hän välittänyt tanssipai-

koista eikä muusta sellaisesta. Mutta minusta hän oli sanonut, että olin sukkela suustani. Minä tulin niin iloiseksi, että nauroin ja lauloin koko päivän, kun minä kuulin sen. Ja sitten minä näin, että hän katsoi jälkeeni kadulla aina kun menin hänen ohitsensa. Ja kun minä sain sen huivin, panin sen hartioilleni ja kuljin kerta toisensa jälkeen torikatua sen kaupan ohi, jossa Neri oli. Hän tuli ikkunaan, ja minä tulin siitä yhä iloisemmaksi. Illalla oli tanssit. Nerikin tuli sinne. Ja me tanssimme koko illan yhdessä. Antonio pyysi minua pari kertaa, mutta minä kielsin. — —

— Antonio oli hyvin surullinen sinä iltana. Ja minä tein pilkkaa hänestä. Minä kiusottelin häntä ja nauroin. Mutta hän ei sittenkään suuttunut. Aamulla näin hänen silmistään, ettei hän ollut nukkunut koko yönä. Silloin minun kävi sääli häntä, sillä minä olin nukkunut mainiosti. Minä muistin silloin kuinka hyvä hän aina oli ollut, mutta minä en tahtonut sanoa sitä. Minä tein vieläkin kiusaa. En luvannut antaa ruokaakaan. Ja illalla hän oli ruumiina. — Hän ei koskaan antanut toisten sanoa pahaa sanaa minusta. Silloin hän oli kuin tuli ja leimaus. Ja trattoriassa olivat toiset puhuneet Neristä ja minusta. Silloin se tapahtui. Se haava oli suuri ja syvä. Te näitte itse tuolla kirkossa.

Vanhus ei enää tee ristinmerkkiä. Hän ei tiedä kenestä hän puhuu. Ajatukset ovat taas sotkeuksissa kuin langat sekavassa vyyhdessä ja kyyneleet valuvat virtana kuihtuneita poskia pitkin.

Nuori nainen hänen rinnallaan ei saa mitään

sanotuksi, hän sivelee hiljaa vanhuksen kättä. Ja hän ymmärtää, että ero ihmisen ja ihmisen välillä enimmäkseen on hyvin pieni. Nuori tai vanha, köyhä tai rikas, mitä se oikeastaan merkitsee? Ei mitään, ei kerrassaan mitään. Ihminen on ihminen. Ja minkä hän povessaan tuntee iloa tai surua, se on sukua sille, mitä hänen lähimmäisensäkin tuntee.

Ja itsekäs, ajattelematon nuori vaimo voi tuottaa miehelleen yhtä paljon surua ja sydämentuskaa, olipa mies käsityöläinen tai oppinut tiedemies.

Hän muistaa, mitä hän itse äsken oli oppinut tuolla kirkossa. Se pieni punainen ruusu oli vaikuttanut syvästi häneen. Siinä oli liikuttavaa hartautta ja samalla kärsimystä, paljon kärsimystä. Se oli kastettu sydänvereen. Hän tunsu sen. Ja hänen täytyi ajatella miestään — ehkä siitäkin syystä, että hän vastoin miehensä tahtoa oli lähtenyt tälle matkalle. Enricon katse oli ollut surullinen heidän hyvästellessään. Mutta hän ei sanonut mitään. Hän oli jo aikaisemmin sanonut sanottavansa. Hän oli puhunut siitä, ettei hänen kukkaronsa kestä sellaista, kun aika muutenkin on kallis, ja että hänestä yleensäkin on oikeampaa supistaa turhia menoja, jotta on mistä ottaa, jos sattuu tositarpeessa oleva kohdalle. Mutta kun sana ei pystynyt, vaikenä hän aina. Hän oli hyvä niinkuin itkevän vanhuksen miesvainaja oli ollut.

Mutta tästä puoleen ei Enricon enää tarvitseisi katsoa niinkuin usein ennen silmät noin täynnä suurta ymmärtämyksen ikävää. Tästä puoleen piti kotielämän muuttua. Pyhiinvaelluksen hän

oli tehnyt Roomaan, hän kuten muutkin. Ja Enrico saisi kokea, ettei matka ollut turha!

Samassa muistuu ajan kulku hänen mieleensä. Hän kiskaisee kellon esille ja kavahtaa pystyyn. Vanhus lakkaa itkemästä. Hän kuulee, että vieras tekee lähtöä.

— Istuttehan te täällä, tiedustelee nuori nainen pyytävästi. — Minun täytyy hetkeksi mennä pois. Olen luvannut yhtyä tuttavaan täällä läheisyydessä. Mutta minä tulen kohta takaisin. Ja sitten menemme yhdessä syömään — aivan niinkuin mieheni olisi tehnyt. Me teemme samoin.

Hän lähtee melkein juoksujalkaa menemään, ja leski katsoo haikeamielisenä hänen jälkeensä. Päivälliskutsu ei parane viivytyksestä. Ja nyt etenkin, kun mieli on väsynyt monista ja raskaista muistoista ja kun ajatukset lentää lepattavat kuin säikähdyksissään siipiään räpyttävä lintuparvi, nyt olisi ruoka tarpeen.

Vanhus istuu hetken painuneena haikeamieliseen odotukseen. Hän ei muista tarkata kirkkoon meneviä. Mielen levottomuus ahdistaa häntä yhä. Porraskivet ovat lämminneet ja tuntuvat hänestä polttavan. Kiirastuli uhkaa kuoleman toisella puolella, entisyydestä ahdistavat raskaat muistot.

Hän nousee hätäisesti. Hän ei jaksa enää odottaa. Paistinkäry kadun toiselta puolelta tuntuu houkuttelevana ja nälkä hoputtaa lähtemään.

Hän astuu jalallaan tunnustellen katua Mario Perosion ruokalaa kohden. Hän tahtoo odottaa

sen edustalla. Hänen täytyy olla niin lähellä kuin mahdollista ja ajatella jotain, joka keventää mieltä, ajatella ruokaa, riisiä, hyvän rasvaisen kastikkeen kanssa ja pehmeätä, murevaa kilinpaistia, joka sulaa vanhassa hampaattomassa suussa.

KOTIIN

Lähtövalmiina seisoj pohjoiseen menevä yöjuna Rooman »Termini»-asemalla. Veturi puhkui ja pössötteli työntäen höyryä kupeilleen ja johtaen ajatukset lähtöintoisen hevosen eleisiin. Kantajat työntyivät taakkoineen toiset junaan, toiset junasta pois ja matkustajat hyvästelivät saattajiaan tai järjestyivät tavaroineen kukin paikoilleen.

Hengästyneenä ja posket kiireestä hehkuvina saapui Asra-rouva viime hetkessä asemalle. Hän ennätti häthätää saada tavaransa vaunuun, kun juna jo lähti liikkeelle.

Vaunussa oli vastoin tavallisuutta hyvänpuoleisesti tilaa. Asra valitsi itselleen nurkkapaikan, jossa hän oli muista matkustavista hiukan syrjässä, järjesti tavaransa yläpuolella olevaan verkkoon ja painui sitten nurkkaukseensa puhaltamaan kuin juoksusta uupunut hevonen.

Kiirettä oli kestänyt viime hetkeen asti. Ostoksia oli ollut jos jonkinlaisia, ja aikaa meni siihenkin, kun eivät toiset ottaneet uskoakseen, että hän todella aikoi lähteä. Mutta sinne jäivät kuin jäivätkin sekä toverit että valmiiksi ostetut oopperaliput. Kyllä niille ottajia löytyy. Ja vaikkei löytyisi, niin mitäpä siitä!

Toverit eivät tietysti olleet käsittäneet, miksi hän näin suinpäin läksi kotiin, olivat vain nauraneet ja pitäneet sitä itsepintaisena päähänpistona.

Eikä ihme, jos he eivät ymmärtäneet. Hän tuskin itsekään ymmärsi. Mutta kai tämä kaikki oli kytenyt hänessä siitä asti, kun hän läksi kotoa ja Enricon surullinen katse saattoi häntä.

Se katse oli *kaunis*. Hänen oli täytynyt ajatella sitä siitäkin syystä. Kauneus ei jäänyt häneltä koskaan eikä missään muodossa huomaamatta. Mutta vasta tänä aamuna oli hän ymmärtänyt, kuinka kauniit ne ajatukset ja tunteet olivat, jotka olivat sen synnyttäneet.

Hän ei yleensä koskaan harkinnan tietä päässyt asioiden perille. Hänen täytyi nähdä, tuntea, vastota. Ja tänään hän oli *nähnyt*.

Se pieni veripunainen ruusu oli ilmaissut kaiken. Se oli hänestä ensin vain ollut suuren, äänettömän surun symboli. Mutta sitten hän äkkiä näki siinä miehensä sisimmän, näki sen niin elävänä ja läheisenä kuin ei koskaan ennen.

Noin se sydän oli kärsinyt hänen tähtensä, noin syvästi ja äänettömästi. Eikä hän koskaan ennen, ei koskaan ollut siitä välittänyt. Mutta nyt hän äkkiä tunsu, että he kaksi sittenkin kuuluvat toisilleen tavalla, jota ei voi selittää mutta ei myöskään kumota. He ovat yhtä. Ja siksi se, mikä koski toiseen, teki kipeätä toisellekin.

Hän ei vielä koskaan näinä kahtena avioliittonuonnaan ollut tuntenut tällaista. Mutta ehkä se suuri ihmeellinen salaisuus, jota hän tuskin uskalsi

ajatella ja joka kuitenkin *oli totta*, oli tehnyt hänen mielensä näin vahanpehmeäksi.

Hän otti päivävarjon viereltään ja puukkasi sillä yläpuolella olevia tavaroita. Hän oli rajattoman iloinen kaikesta mitä siellä oli. Paljon, mitä hän oli aikonut hankkia itselleen, oli jäänyt kokonaan ostamatta, mutta sen sijaan siellä oli sellaista, mitä hän ei koskaan ennen ollut ajatellutkaan.

Mitähän Enrico sanoisi, kun näkisi että hänellä oli keittokirja ja »käytännöllinen opas perheen äideille!» Vasta ilmestyneen teoksen Leonardo da Vincistä hän myöskin oli ostanut. Enrico piti erikoisen paljon da Vincistä. Eikä hän koskaan hennotunut ostaa itselleen sellaista, joka ei ollut tarpeellista. Hän säästi. Ja Asra tuhlaili. Toinen ansaitsi, toinen hävitti, sellaista oli elämä heillä ollut.

Ja hänestä kaikki vain oli ollut niinkuin olla pitikin. Hän oli ajatellut kuten Antonio Salernin leski, että mies on sitoutunut elättäjäksi ja vaimo on oikeutettu nauttimaan. Loiskasvi ja loistokalu hän oli ollut omassa kodissaan. Mutta nyt . .

Ajatukset palasivat vanhukseen kirkon portailla. Kalliisti hän oli saanut maksaa nuoruutensa ajattelelemattomat ilot! Mitähän, jos sellaista olisi sattunut hänen, Asran kohdalle. . .

Samassa hänen mieleensä johtui muuan viime-talvinen tapahtuma. Kerran — eräänä iltana, kun Asra myöhällä tuli kotiin huveista ja Enrico vielä istui painuneena kirjoitustensa ääreen, oli hänen jalkojensa juuressa lattialla nenäliina, ja se oli veressä. Enrico pisti kiireisesti liinan taskuunsa ja käänsi

puheen muihin asioihin, mutta Asra sai siitä kuitenkin selville, että Enrico oli sylkenyt verta. Ei hän siitä kuitenkaan sanonut mitään, ei edes vaikka hän huomasi Enricon hyvin kalpeaksi seuraavina päivinä. Asia unohtui pian.

Mutta nyt tuo muisto ajoi kylmän väreitä koko hänen ruumiinsa läpi.

Mitä jos hän palatessaan kotiin näkisi sellaisen liinan lattialla pöydän ääressä ja jos Enrico istuisi kirjoitustuolissa kangistuneena?

Hän painoi käden sydämelleen. Se takoi ja jyskytti kuin haljetakseen.

Olikohan hän liiaksi kiirehtinyt tullessaan junalle? Tai siitkö tämä johtui, että hän nyt sairaloisesti rupesi mielessään kuvittelemaan mahdollista onnettomuutta?

Hän ei aikonut eikä tahtonut antaa valtaa tuollaisille kuvitteluille. Nythän hänellä oli enemmän kuin yksi, jota ajatella. Hänen tuli mieluummin miettiä sitä, miten hän [kertoisi suuren uutisensa miehelleen.

Hetki oli ymmärryksellä valittava niin, että uutinen tuntuisi niin suurelta, niin ihmeelliseltä ja yllättävältä kuin mahdollista.

Kuinka rajattomasti Enrico ilostuisikaan! Hän rakasti suuresti lapsia. Hän olikin varmaan näinä kahtena naimisvuotenaan jo ennättänyt kaivata lasta. Aina kun hän oli katsonut surullisesti ja pitkään vaimoonsa, oli Asra ajatellut, että surumieli-syys koski liian suuria talousmenoja tai Asran huvitteluhalua tai puuttuvaa harrastusta niihin kysy-

myksiin, jotka kiinnittivät Enricon mieltä. Mutta ehkäpä siihen oli sekoittunut myöskin lasta koskevaa kaipuuta.

Enricosta kai tuntui siltä, ettei kodissa ollut tilaa lapselle niin kauan kuin siellä ei ollut äidin mieltä, ei vastuunalaisuudesta ja velvollisuuksistaan tietoista kodin huoltajaa.

Mutta nyt...

Vastoin tapaansa painui Asra hetkeksi itsetutkisteluihin. Ilahduttavia ne eivät olleet, mutta ehkä sitä tarpeellisempia. Nyt etenkin. Sillä hän tahtoi päästä selvyyteen siitä, minkälaisista säikeistä mahdollisesti punoutuisi vastaisuudessa kehittyvä luonne.

Paljon perinnöksi jätettävän arvoista hänellä ei todellakaan ollut. Ei muuta kuin ulkokuori. Siitä sanoivat sekä ihmiset että peili sulaa hyvää. Ja olivathan kasvot, joita kelpasi katsella, jonkun-arvoisia elämän taipaleella.

Asra painoi hetkeksi kasvot käsiinsä ja jäi ajattelemaan miestänsä. Tänään hän omasta mielestään ensi kertaa oli nähnyt hänen sisimpänsä, nähnyt hänen sydänpohjiinsa saakka. Ja siksi hän myöskin nyt rakasti niinkuin ei koskaan ennen.

Kuinka hyvä Enrico aina oli ollut ja oli! Eikä vain hyvä, mutta samalla syvä! Ulkonaisessa olennessaan hän oli niin vaatimaton ja hiljainen, ettei häntä jokainen huomannutkaan. Huomion herättämistä hän suorastaan pelkäsikin. Hän ei kuulunut mihinkään valtiolliseen puolueeseen. Ei hän esiintynyt kokouksissa eikä puhujana. Ei hän

itsensä eikä mielipiteittensä ympärille kerännyt kannattavaa ihailijajoukkoa. Hän pani vain omassa elämässään hiljaa, huomaamatta ja tunnontarkasti täytäntöön kaiken, minkä hän oikeaksi käsitti. Hän oli vain väärentämättömästi ja yksinkertaisesti ulkonaisessa esiintymisessään sitä, mitä hän sisimmässäänkin oli. Siitä syystä häntä toiset ivailivat, toiset ihailivat.

Ja samanlainen hän aina oli kodissakin. Ei hän puhunut paljon mielipiteistään, ei tyrkyttänyt niitä toisille — ei vaimolleenkaan. Mutta viereltä katsoja ei kuitenkaan voinut jäädä osattomaksi hänen sisäisistä rikkauksistaan.

Asra painoi käden rinnalleen. Ne kauniit ajatukset, se suuri lämpö ja se syvä ihmeellinen tunne elämän valtavasta rikkaudesta, joka nyt väreili hänen sisimmässään ja joka sekä nöyryytti että nosti, sekin oli sitä, mitä Enrico vuosien kuluessa hiljaa ja sanoitta oli hänelle antanut!

Hän kohotti hiukan ikkunan uudinta ja silmäili ohikiitävää maisemaa. Yö oli jo kääntynyt aamupuoleen, mutta vielä oli pimeä. Ainoastaan kapea kuunsirppi valaisi seutuja. Laaksojen pohjat näyttivät pimennoilta, joiden syvyyksistä silloin tällöin kuului veden kohinaa. Apenniinien ääriviivat muodostivat ketjun, joka kuvastuen taivaanrantaa vasten nousi ja laski, laski ja nousi. Siellä missä huiput kohosivat korkeimmilleen, saattoi aavistaa lunta.

Juna pyyhälsi eteenpäin hyvää kyytiä. Matka joutui, tie lyheni ja koti, koti se läheni.

Asra tunsi voimakkaan ilovirran koko olemuksessaan. Ja samassa välähti mielessä iloinen ajatus, että onpa hänelläkin jotain, joka kelpaa perinnöksi ja hyväksikin. Sillä voimakas elämänilon tunne ei ole vain kyky itsekkäästi nauttia. Se on lahja, josta lähtee iloa ja virkistystä toisillekin.

Enrico oli heidän tutustuessaan tuntenut, että hänen oma hiljainen, mietiskelevä ja sisäänpäin suuntautuva luonteensa kaipasi täydennystä juuri siitä reippaasta, sykähtelevästä elämänilosta, joka oli pääpiirre Asran luonteessa. Ja sen, juuri sen, joka kerran oli heidät yhdistänyt ja jonka hän tunsi parhaimmaksi ominaisuudekseen, sen hän tahtoi antaa perinnöksi lapselleen.

Hän katsoi uudelleen junan ikkunasta kuunsirpin valaisemaa maisemaa. Hän muisti, että hän pari päivää takaperin oli istunut Kaptoliolla katsellen kuutamoista Forum Romanumia.

Satumaisen kiehtovina astuivat silloin menneet vuosituhannet hänen eteensä. Hän sai ensi kertaa eläessään elävän ja voimakkaan käsityksen entisyydestä. Tulevaisuuden tunsi hän omassa olemuksessaan. Ja itse seisoi hän näiden kahden rajalla, osana sukupolvien loppumattomassa ketjussa, pienenä, vähäpätöisenä osana itsessään ja kuitenkin kutsuttuna palvelemaan suurta velvoittavaa elämää.

Hänen täytyi ajatella runoilijan sanoja:

Oi, kuule ja oivalla kuisketta siis ajan entisen, henkein, kun
 luokse ne saal
 Ja sä aavistat tuntehin värähtävin, mitä muinen on syvimmin
 miettinyt mies,
 Mitä kaihoja, vakaita neuvojakin sekä lohtua tietäjäharput
 ne ties.

Hänen kätensä painuivat ristiin ja suuri hartaus täytti hänen sisimpänsä. Hän tiesi olevansa pieni, vähäpätöinen osa kaikkeuden suuresta ketjusta, mutta osa, jolle suuri tehtävä oli suotu.

»Sävel soitossa piirien äärettömäin», toisti hän hiljaa ja ajatukset pysähtyivät Enricoön.

Näin hän istui hetken liikauttamatta vaipuneena hiljaiseen hartauteen. Sitten hänen päänsä painui ikkunanpieleen ja hän nukahti iloinen hymy huulillaan.

Mutta kun junanvihellys viimeinkin ilmoitti kotikaupungin olevan lähestymässä, oli hän ensimmäisenä valmis astumaan junasta. Hänellä oli kaikki tavarat käden ulottuvilla. Samassa kun juna pysähtyi, oli hänkin maassa.

Oli varhainen aamu. Hän jätti suurimman osan tavaroistaan säilytettäväksi ja läksi vain pieni laukku kädessä astumaan kotia kohden.

Pikkukaupungin kadut olivat vasta heräämissillään uuteen aamuun. Kuormarattaat täynnä maataloustuotteita tulla rämisivät valtakatua pitkin ja pysähtyivät torille. Erään talon porttikäytävässä seisoskeli nuoria tyttöjä — ehkä palvelijattaria. He puhuivat keskenään, vähä väliä nauraa kikatellen. Pari paljasjalkaista poikaa juoksi kilpaa

katua pitkin kieputellen tyhjiä maitoastioita. Puutarhan aidalla kiekui kukko.

Asra näki, kuuli ja huomasi kaiken. Kaikki oli kotoista. Kaikki oli maalaista ja kaikki toi suuren hyökylineen kirkkautta ja lämpöä hänen siimpäänsä.

Mutta kaiken tämän ilon takana syvällä alitajunnan uumenissa tiesi hän vieläkin suuremman ilon väikyvän herkkiin, lämpimiin tuntemuksiin kätkettynä, ilon, jota oli mahdoton pukea sanoihin mutta jonka hän sittenkin saisi viedä hänelle, jota hän rakasti.

Käsi innostuksesta vavahdellen hän avasi kotiportin. Sitten hän kääntyi keittiönovelle, päästäkseen sisään soittamatta. Heillä oli näet tapana pitää vara-avainta salakätkössä, josta eivät muut kuin he itse tietäneet. Keittiö oli tyhjä eikä tulta vielä ollut vesikattilan alla. Palvelustyttö nukkui kai tai olisiko ehkä jo mennyt sisälle huoneita siistimään.

Missään tapauksessa hän nähtävästi ei vielä ollut ajatellut teen valmistamista. Emäntä sai siis itse huolehtia siitä ja sitten mennä sisälle tarjotin käsivarrellaan ja suuri, suuri ilo sydämessä.

Hän sytytti kaasukeittiön ja vilkaisi sitten kaappiin, jossa kahvikupit pidettiin. Kaikki oli siellä koskemattomana paikallaan. Hän saisi siis todella itse huolehtia kaikesta.

Hän muisti, miten Enricon äiti heidän kihloissa ollessaan joskus aamuisin oli vienyt teen poikansa työhuoneeseen. Lähes kolme vuotta oli kulunut

äidin kuolemasta, eikä Enrico koko tänä aikana koskaan ollut saanut sellaista hellää huomaavaisuutta osakseen. Mutta tästä puoleen...

Hän pysähtyi oviverhon kohdalle, jonka takana oli palvelijan huone. Sieltä ei kuulunut pienintäkään liikettä. Silloin hän nosti varovaisesti verhoa. Ketään ei ollut huoneessa. Vuode oli koskemattomana.

Hänen katseensa kiersi keittiötä. Hän huomasi nyt kaikenlaista, johon ei silmä ensi hetkinä ollut ennättänyt. Edellisen päivän pesemättömät astiat oli työnnetty yhteen nurkkaan. Hyvä pyyhe oli tehnyt patalapun virkaa ja saanut useampia palohaavoja. Likaämpärissä oli kylmiä perunoita ja lihapalleroita.

Hän näki itsensä kaikessa. Hänen syytään hän tässä oli ensin. Hän oli huolehtinut huvituksesta eikä kodistaan. Hän ei ollut välittänyt siitä, säästettiinkö vai tuhlailltiin. Mieshän oli sitoutunut hankkijaksi.

Ja mies istui varhaisesta aamusta myöhään iltaan työssä ja ponnisti voimiaan, kunnes nenäliinaan tuli veripunaisia läiskiä ja suuri kalpeus peitti kasvot.

Emäntä, joka ei huolehtinut omastaan, ei saattanut vaatia paljon harrastusta ja huolenpitoa palvelijaltaan. Ja miksikä nuori palvelijatar ei olisi yhtä huvinhaluinen kuin nuori emäntä?

Vesi kattilassa kiehui jo. Hän valmisti teen, asetti tarjottimelle kahdet kupit — häälahjan, jota he käyttivät vain juhlatilaisuuksissa — ja

sittoi puhtaana talousesiliinan vyölleen. Sitten hän tarttui tarjottimeen.

Tästä puoleen hän aikoi tehdä niinkuin Enrico. Hän ei tahtonut turvautua sanoihin, ei aikonut kertoa keittokirjasta, ei »neuvonantajasta» eikä hyvistä päätöksistään. Hän tahtoi vain olla sellainen, että Enrico näkisi ja tuntisi mitä hänessä oli tapahtunut.

Käsi vapisi hieman, kun hän nakutti ovelle. Sisältä kuului hiljainen — Asran mielestä melkein hajamielinen: »sisään!» Avatessaan oven ennätti Asra nähdä miehensä painuneena kirjoituspöydän ääreen. Enricosta karkasi Asran katse lattialle. Silmä etsi sitä pelättyä punaista nenäliinaa, mutta sitä ei siellä ollut.

Samassa kääntyi Enrico.

Hän karkasi silmänräpäyksessä pystyyn, jäi hetkeksi sanattomana tuijottamaan eteensä, sitten hän juoksi kohti, sieppasi tarjottimen Asran kädestä ja asetettuaan sen pöydälle tarttui vaimonsa molempiin käsiin. — Sinä, sinä täällä . . . ! — Hän veti hänet syliinsä.

Asran kiireestä ja mielenliikutuksesta hehkuvat kasvot olivat yhtenä ainoana säteilynä. Hänen koko olentonsakin säteili. — Minun täytyi . . . täytyi. Suuri »ikuinen kaupunki» toi mulle suuren ikävän — sinun luoksesi.

Enrico ei saanut vastatuksi. Sanat tukkeutivat kurkkuun. Hän piteli vain vaimonsa käsiä omissaan otteella, joka ei koskaan olisi tahtonut hellittää.

— Näinhän äitisikin — kun hän tahtoi pitää sinua oikein, oikein hyvänä! — Asra painuu uudelleen lähemmä miestänsä, naurahtaa veitikkamaisen iloisesti, mutta on samalla hämillään omasta polttavan kiihkeästä halustaan ilahduttaa miestänsä.

Enrico puristaa hänet uudelleen rintaansa vastaan, mutta ei nytkään saa mitään sanotuksi. Silloin kietaisee Asra äkkiä molemmat kätensä hänen kaulaansa ja kuiskaa hiljaa, hyvin hiljaa — —

Enricon käsien ote heltiää siinä samassa. Asra näkee hänen kalpenevan. Sitten nostaa voimakas tunneaalto hehkuvan punan hänen poskilleen. Mutta hänen äänensä vapisee ankarasti, kun hän viimein saa kuiskatuksi: — Rakas, rakas — pitääkö sinun kärsiä — niin paljon?

Asra tuntee sinä hetkenä aivan kuin kasvavansa. Hän on voimakas, on vankka ja vanha, oikein vanha jo, vaikka samalla on niin sanomattoman nuori ja onnellinen.

— Sinä, sinä, sanoo hän hiljaa ja ottaa hyväilevästi miehensä pään käsiensä väliin — sinä puhut kärsimisestä! Mutta kuka on kärsinyt näinä vuosina minun tähteni. Minä olen tällä matkalla nähnyt kaikki sinun sydämesi ajatukset. Minä tiedän, miten olet kärsinyt. Sinä olet tehnyt elämän minulle syvemmäksi ja rikkaammaksi. Sinä olet synnyttänyt minut äidiksi lapsellemme, ei varoitusten eikä neuvojen kautta, vaan sen kautta, mitä itse olet ollut ja olet. — Etkö ymmärrä, että minäkin nyt tahdon kärsiä ja — ilolla!

Hän piti yhä Enricon päätä käsiensä välissä har-

taudella ja hellästi kuin äiti. Mutta äkkiä valtasi mielenliikutus hänet niin voimakkaana, että hän vavahtaen painui miehensä olkapäätä vasten. Silloin hän tunsu Enricon käsivarren kiertyvän hänen ympärilleen lämpimän suojelevasti. Ja ikkunasta hän näki auringon paistavan täynnä iloa ja elämän voimaa. Se ennusti rikkaita, työntäysiä kesäpäiviä.

PÄIVÄKIRJAN LEHTIÄ

Roomassa 4. päivänä huhtikuuta 1914.

Hiivin tänään aamukahvin jälkeen kenenkään tietämättä kaupungille. Kuljin Borghese-puiston kulmitse Monte Pinciolle päin oikaisten suuren, maalaistuntuisen nurmikentän poikki. Jäin istumaan sen etäisimmälle laidalle lähelle Villa Mediciä ja koetin kuvitella mielessäni, että olin kotona Suomessa kesäisellä kedolla.

Suuren maailman humu tuntui olevan etäällä minusta. Silloin tällöin näin komeita ratsastajia, jotka karauttivat muhkeita ratsujaan valtateitä pitkin viskaten pölypilven toisensa jälkeen kotoiselle niitylleni. Jalkamiehiäkin oli jonkun verran liikkeellä — arvatenkin ulkomaalaisia, jotka samoin kuin minä halusivat yksinäisyyttä.

Poimin joukoittain ympärilläni kasvavia valkeita kaunokaisia ja aloin sitoa niitä seppeleeksi.

Kenelle?

Ajattelin isää. Hänelle olisin sen vienyt, jos olisin voinut.

Aloinkin tapani mukaan puhella isän kanssa. Olen tällä matkalla yhtenäen tuntenut hänen läheisyyttään. Hän iloitsee matkastani, tunnen sen.

Mutta sitten kääntyi ajatus Helmeriin, enkä senjälkeen enää voinut vaipua rauhalliseen mieltiskelyyn.

Helmer on suinpäin tullut Suomesta tänne. Koko maa oli hänelle autio ja tyhjä senjälkeen, kun olin lähtenyt, vakuuttaa hän. Ja kuitenkin hän itse vaatimalla vaati minua lähtemään tänne suruni haihduttamiseksi, kuten hän sanoi.

Ilman Helmeriä en todellakaan olisi matkalle joutunut. Tiedän, ettei ihminen matkusta kaipuutaan pakoon — en minä ainakaan. Ja toisekseen on minulla toimintakykyä ja päättäväisyyttä perin vähän. Mutta Helmer ei hellittänyt. Hän selitti, että isä olisi suonut minun lähtevän. Ja tunsin, että hän siinä suhteessa oli oikeassa. Itse tahdoin saada tilaisuutta parantaa kielitaitoani. Isän minulle jättämä perintö on tosin suurempi kuin saatoin aavistaakaan. Mutta en tahdo olla toimeton koroilla eläjä. Tahdon tehdä työtä — ehkä suomentaa ja antaa kielitunteja.

Vahvassa työaikeessa tulin tänne. Mutta olin tuskin päässyt kunnolla alkuun, kun Helmer ilmestyi.

Hänen tänne tulonsa ei edistä työntekoa. En saa mielenrauhaa, en edes ulkonaista hiljaisuutta tarpeeksi.

Jos hiivin yksin ja salaa jonnekin, kuten tämännäpäiväiselle aamuretkelleni, on hän allapäin ja lohдутon kuin lapsi.

Välistä koetan leikinlaskulla haihduttaa hänen mielipahaansa, toiste en ole sitä ensinkään huomaa-

vinani. Mutta mikään keino ei ole hyvä. Helmer, joka muuten on täydellinen hetkenlapsi, monesti mielestäni ryhdittömyyteen saakka, on minuun nähden hellittämätön.

Kaikki tai ei mitään.

Ystävälliset, sisarelliset tunteet, joita voisin, vieläpä tahtoisinkin tuhlata hänelle, eivät hänelle merkitse mitään. Ratkaisun hetki lähenee. En voi sitä enää väistää.

Tämä tietoisuus hääti minut hiljaiselta, kesäkukkien peittämältä nurmikolta keskelle suurkaupungin kirjavaa elämää.

Menin Borghesein komeaan huvilaan. Kuljin loistavasta salista toiseen, mutta en voinut keskittää ajatuksiani siihen mitä näin.

Vasta Tizianin ihmeellinen taulu pysäytti minut. Sen ihanat värit hivelivät silmääni. Sen muodot olivat kuin musiikkia. Mutta tuon kaiken näin ja kuulin sittenkin kuin unessa. Taulun esittämät ajatukset sitävastoin tarttuivat minuun kuin olemuksemme sisimpään iskeytyvä sana, josta emme vapaudu ennenkuin rehellisesti olemme käyneet tilille oman itsemme kanssa.

Mitä oli taiteilija oikeastaan tarkoittanut, mitä tahtonut saada sanotuksi ihmisille? Kuvasiko tuo rauhallinen, kaivon kannella istuva nainen, jonka koko olemus uhkuu äidillistä antamiskykyä, »taivaallista rakkautta», kuten sanottiin, ja tuo toinen, alaston, suitsutusastiaa kohottava hehkuvan huumaaavia maallisia tunteita?

Tai tahtoiko suitsutuksen kantaja, kuten toiset luulevat, »kehoittaa rakkauteen»?

Oli miten oli, tunsin itseni tuossa hiljaisessa, mietiskelevässä olennessa. Tunsin, että noin voisin rakastaa, noin rauhallisesti kuin äiti, joka vain tahtoo pitää hyvänä ja antamistaan antaa.

Tuon toisen olemus tuntui minusta vieraalta. Vaikka kallistaisinkin korvani hänen puheilleen, vaikka koettaisinkin seurata »kehoitusta rakkauteen», voisinkohan koskaan oppia rakastamaan tuolla tavalla?

Ja kuitenkin — tunnen, että koko olemukseni on täynnä ikävöivää antamishalua. Elämä on käynyt niin tyhjäksi, niin tarkoituksettomaksi senjälkeen, kun isä jätti.

Mutta kelpaakohan tällainen tunne avioliiton pohjaksi? Eikö siihen vaadita muuta, eikö juuri tuota, joka tahtoo vetää puoleensa, tahtoo omistaa ja hallita oman olentonsa suloudella?

Puuttuuko minulta kokonaan tällaisia tunteita? Ja onko se luonnotonta? Vai enkö tunne itseäni? Enkö ole tarpeeksi rehellinen, vaikka analysoin ja pengon joka tunteen ja teon alkujuurta?

Samana iltana myöhemmällä.

Kaikki asuntolassamme ovat jo vetäytyneet makuuhuoneisiinsa ja nukkuvat ehkä jo. Minun ei kuitenkaan kannata panna maata. Tunnen, etten voi nukkua.

Koko sisimpäni huutaa ja ikävöi isää kuin avuton, pieni lapsi. Elämä oli minulle yksinkertaista, mutkatonta, rauhantäyttä isän eläessä. Nyt olen kuin eksynyt sorsanpoika, joka yksin ja murheellisena keinuu ristituulissa levottomilla laineilla.

Isän jättäessä ilmestyi Helmer elämäni. Rauha loppui ja levottomuus alkoi. Mutta rauha ei aina tiedä rikkautta — ei ainakaan ulkonainen levollisuus ja rauha. Isän eläessä oli levollinen elämämme samalla rikasta. Mutta pelkään, että jään perin köyhäksi, ehkä yksipuoliseksi ihmiseksi, jos levottomutta ja mahdollista ristiriitaa peläten karkoitan Helmerin luotani.

Ainakin vakuuttaa Helmer itse näin. Hänen käsityksensä ei kuitenkaan ole objektiivisin. Hän koettaa kaikkia mahdollisia keinoja saadakseen minua uskomaan, että juuri me kaksi kaikkine vastakohtinemme erinomaisesti voimme täydentää toisiamme.

En ensinkään ottaisi näitä hänen väitteitään huomioon, jollen itse olisi hieman taipuvainen uskomaan samaa.

Ja kuitenkin epäröin yhä vielä, — nyt aivan yhtä paljon kuin Helmerin ensi kertaa puhuessa kanssani tästä.

Kävihän Helmer isän eläessäkin luonamme. Yhteen aikaan etenkin. Hänellä taisi silloin olla taloudellisia vaikeuksia. Mutta hän tuli aina isän luo. En ollut huvitettu hänen seurastaan eikä isäkään koskaan koettanut herättää mielenkiintoani häneen. Tunsin aina, että isä piti Helmeristä vain

siksi, että hän oli Maija-tädin ainoa lapsi, joka pienenä jäi äidittömäksi.

Ehkä tässä kuitenkin erehdyn. Isä ei myöskään koskaan sanonut mitään pahaa Helmeristä. Isä käytti yleensä säästään sanoja, etenkin puhuessaan muista ihmisistä. Hän kävi puheliaksi vain silloin, kun hän tulkitsi minulle mielikirjailijoitaan tai mieliaatteitaan.

Siinä pienessä piirissä, joka talvisin kerran viikossa kokoontui hänen luokseen, saattoi hän myöskin vilkastua. Siihen kuului vain kolme vanhaa herraa — erakkoluontoisia kuten isäkin. He tulivat aina klo 5:n ja 6:n vaiheilla iltapäivällä ja läksivät yhdeksältä. Teetä he joivat — ei mitään muuta, mutta sitä lasin toisensa jälkeen kotona leivotun vehnäsen kera. Vein aina itse teetarjottimen isän huoneeseen ja laskettuani sen pöydälle hiivin huoneen perimmäiseen nurkkaan. Sinne jäin kuuntelemaan herrojen puheita. Ja tiesin, että seuraavana iltana oli vielä suurempi ilo odotettavissa, sillä silloin selitti isä minulle mitä en keskustelusta ollut ymmärtänyt.

Eivät nämä vanhat herrat suuresti lisänneet ihmis- ja elämäntuntemustani, vaikka kehittivätkin ajatuskykyäni. Eivätkä sitä tehneet muutkaan. Sillä muita kävi meillä ani harvoin.

Isän kuoltua tunsin oikein, miten avuton olen suhteessani muihin ihmisiin. Jouduin silloin heti tekemisiin monenlaisten ihmisten kanssa, sillä oli paljon kaikenlaista selvitettävää.

Silloin tuli Helmer. Hän otti huolehtiakseen kaikesta. Olin sanomattoman kiitollinen hänelle.

Palkitsenko nyt kaiken työntämällä hänet luotani?

Enhän sitä tahtoisi. En hänen tähtensä enkä itsenikään tähden. Olen pelottavan avuton ja yksin elämässä.

Mutta en myöskään tahtoisi pettää häntä enkä itseäni. Enkä tiedä onko minulla sitä rakkautta, jota avioliitossa vaaditaan. Joskus tuntuu siltä, että on — toiste taas siltä, että ei ole.

Huhtik. 5. päivänä.

Hiivin tänäkin aamuna Helmerin tietämättä asuntolasta. Harhailin kauan ristiin ja rastiin kaupungilla. Viimein poikkesin pieneen kirkkoon, jonka nimeä en vielääkään tiedä.

Kun työnsin kirkon oviverhon syrjään, lehahti kostea, ummehtunut ilma vastaan. Se on tavallista Rooman kirkoissa ja se tuntuu pahalta. Siinä on haudan hajua. Ja se on mielestäni kuvaavaa katalilaisuudelle.

Kirkon viileys sitävastoin tuntui hyvältä. Se painui otsalleni vilvoittavasti kuin raikastuntuinen käsi. Kirkossa vallitseva puolihämärä teki minulle myöskin hyvää. Se muistutti hämyhetkistä isän huoneessa, jossa vietin päivittäin uudistuvia juhlahetkiä.

Niinä hetkinä elin voimakkaammin ja syvemmin kuin milloinkaan ja missään muualla. Tunsin olevani siinä ilmapiirissä, josta olemukseni alkujuuret nousevat. Isä ja minä olimme kuin kaksi oikein hyvää toveria. Ei tarvittu montakaan sanaa toisen puolelta, kun toinen jo käsitti. Eikä isä koskaan kyllästynyt kertomiseen ja selittämiseen. Päinvastoin. Hänen ilonsa oli perehdyttää minut siihen mietiskelyyn ja ajattelun maailmaan, jossa hän itse eli.

Sisimpäni on ollut kotia vailla siitä asti, kun ei noita hetkiä enää ole ollut. Ja elämä on samalla käynyt merkillisen tarkoituksettomaksi. Käytännöllisesti puhuen nimittäin. Kukaan ei enää tarvitse minua.

Elämässä olisi tietysti tehtävää monenlaista. Mutta en osaa käydä siihen käsiksi. Olen jollain tavoin mahdoton suhtautumisessani sekä lähimmäisiini että elämään yleensä.

Helmer on aivan toisenlainen. Hän on joka solultaan kiinni ympäristössä. Hän on vilkas, avoimielinen, seuraa rakastava ja seuraa ikävöivä.

Hän on auttanut ja hän voisi auttaa minua vastakin monessa suhteessa. Mutta hän tekee sen vain yhdessä tapauksessa. — — —

Ajatukseni ajoivat minua alttarilta toiselle pienessä hämärässä kirkossa. Katseeni siirtyi taulusta tauluun. Katselin, enkä kuitenkaan nähnyt. Vasta muudan puuhun veistetty Ristiinnaulitun kuva sai minut pysähtymään.

Se oli harvinaisen kaunis, muistutti samanlaatuista, Nürnbergissä näkemääni veistosta. Puu oli saanut henkeä ja elämää sen käden kautta, joka sitä oli muovailut. Joka piirto puhui.

Mutta kuvasta kääntyi huomioni pieneen punaiseen paperiruusuun, joka riippui jalkoja lävistäneessä ristinnaulassa. Sillä ei sinänsä ollut minkäänlaista arvoa. Se riippui päinvastoin siinä jonkinlaisena inhimillisen voimattomuuden ja vähäpätöisyyden edustajana. Mutta siinä oli jotain omituisen liikkuttavaa. Se pani minut pakostakin muistamaan sanoja: »Hän teki minkä hän taisi».

Lyykähdin istumaan läheiselle rukouspenkille ja käteni painuivat toisiinsa kuin kaksi pientä avutonta lasta, jotka etsivät tukea toisistaan.

Tahdonko, voinko minäkin sanoa samaa kuin tuo ruusu?

Minulla ei ole sitä rakkautta, joka nostaa tunteiden tulen hulmuavaksi suitsutukseksi ja jonka olemus on hehkua ja houkuttelevaa vetovoimaa. Mutta minulla on pohjaton tarve antaa rakkautta, tehdä onnelliseksi ja löytää oman elämäni sisältö elämällä toisen hyväksi. Enkö uskalla tarjota sitä rehellisesti, totuudenmukaisella suorudella ja samalla olemukseni koko hellyydellä?

Istuin siinä kauan. Ajattelin isän toverina viettämiäni vuosia. Niinä olin enimmäkseen ollut vastaanottamassa. Mutta sainhan silloin vähän antaakin. Pölyn pyyhkiminen isän huoneesta, sellaisella tavalla, etteivät isän tärkeät paperit joutuneet epäjärjestykseen, kukkien asettaminen pöydälle,

sellaisten kappaleitten soittaminen, joita äiti oli soittanut ja joita isä siitä syystä rakasti, kaikki nuo pikkuseikat olivat suloisen suuriarvoisia minulle, siksi että niissä sain purkaa sydämeni halun huolehtia isästä.

Näin voisin nyt huolehtia Helmeristä, joskaan en aivan samanlaisin tuntein — niin, ehkä sittenkin tavalla, joka tekisi hänelle, äidittömälle hyvää.

Tiedän, että hän on aivan toisenlainen. Isä ja minä olimme samaa juurta. Helmer ja minä sitävastoin olemme kuin kotoisin eri kiertotähdiltä.

Mutta eikö rakkaus voi rakentaa siltaa maailmasta toiseen?

Istuessani tuon pienen punaisen ruusun läheisyydessä matalalla rukousjakkaralla olen yhtäkkiä puheissa isän kanssa.

— Isä, tiedustelen, sano minulle suoraan, mitä pidit Helmeristä?

— Hän on Maija-siskoni ainoa poika, vastaa isä arvelematta.

— Mutta hänessä ei ole minkäänlaista ryhtiä. Isä, sinä surit sitä itsekin usein.

— Hänellä on äitinsä herkkä ja hellä mieli.

— Mutta isä, sinä et läheskään aina häntä hyväksynyt. — Sanon sen hätäisesti kuin nuhdellen isää siitä, ettei hän käsitä, mistä kaikesta on kysymys. Silloin isä katsoo minuun niin rauhallisesti kuin ainakin ja sanoo levollisesti: Ihminen voi ja hänen tulee kehittyä.

Tartuin sanoihin kuin tasapainonsa menettänyt hänelle tarjoutuvaan tukeen. Tunsin, että minäkin

tahdon tuon pienen ruusun tavoin tehdä minkä taidan. Sydämeni suurimman hellyyden ja lämmön tahdon antaa Helmerille. Tahdon rakastaa hyvän hänessä voitolle. Tahdon olla hänelle tuki ja toveri. Tahdon rinnan hänen kanssaan sisäisesti kasvaa ja kehittyä.

Astuin hiljaisena ja hartaana ulos kirkon ovesta. Pysähdyin portaille, johon aurinko paistoi täynnä iloista elinvoimaa. Kirkon viileä kolkkous tuntui minusta tänä hetkenä edustavan sitä toimetonta, muista eristettyä elämää, jota viime aikoina olen viettänyt. Aurinkoiset kirkonportaat ja katu, jossa kuvat nopeasti vaihtelivat, kuvasi rakkauden rikkauttamaa elämää.

Käännyin portaille istuvan vanhan naisen puoleen. Hän ojensi pyytävän kätensä minua kohden. — Oletteko yksin, tiedustelen painaessani 20 centesimin hänen käteensä. Hän alkaa itkeä. — Yksin, yksin ja suuri suru painaa. Minä rakastin vain itseäni.

Sanat iskivät suoraan sisimpääni. Itseäni olen minäkin enimmäkseen rakastanut — siihenkin aikaan kun isä eli, sillä isä ja minä olimme yhtä. Muille en ole koskaan elänyt. En ole voinut — sen omituisesti eristetyn aseman kautta, johon elämässä olen sekä sisäisesti että ulkonaisesti joutunut. Mutta tästä puolin muuttuu kaikki. Helmer auttaa minua.

— Nuori signorina, se on onnellinen, joka saa elää ja sovittaa, sopersi vanhus itkeä nyhyktyellen.

Painoin kiireisesti paperirahan hänen käteensä. Näin hämmästyneen katseen ja kuulin huudahduk-

sen, jonka sanoja en erottanut. Olin jo kiitämässä juoksujalkaa katua pitkin. Vanhuksen sanat olivat panneet koko sisimpäni väräjämään. — Tahdoin elää ja sovittaa, sovittaa senkin, että lapsesta saakka olin ollut oman kotini keskipisteenä. Olin kasvanut suuren isällisen hyvyyden hellimänä antamatta muille sanottavasti osaa kaikesta siitä hyvästä, mikä oli tehnyt oman elämäni valoisaksi. Tähän asti olen ollut vastaanottamassa, tästä puolin tahdon antaa. Tähän asti on maailmani ollut pieni ja ahdas, nyt sen on avarruttava. Vihkiydyin lukemattomille velvollisuuksille samalla kun avaan sydämeni rakkaudelle.

Eteenpäin kiitäessäni ajattelin Helmeriä. Jos on olemassa jonkunlaisia langattomia johtoja sielusta sieluun, täytyisi hänen pian ilmestyä eteeni. Hänen täytyy tuntea, että kiiruhdan tehdäkseni hänet onnelliseksi.

San Silvestron kohdalla seisoikin Helmer äkkiä edessäni. Mutta hänen katsantonsa oli synkkä ja syyttävä.

— Taaskin menit sanomatta sanaakaan, puhuu hän hiljaa kiihkeä ikävä äänessä. — Et välitä siitä, että tulin kaukaa tänne sinua hakemaan.

Tunsin suurta halua nauraa. Olin mielestäni kuin lapsi, joka toisen riidellessä pitelee selkensä takana jotain, millä tietää heti paikalla voivansa lopettaa toisen surun.

— Sinulla on kaikkea — minulla ei mitään. Sinulla oli pienenä äiti ja viime aikoihin asti isä, joka sinua piteli kuin kukkaa kämmenellä. Sinulla

on varaa ja mahdollisuuksia järjestää elämäsi niin kuin hyväksi näet. Minä olen köyhä joka suhteessa. Minulla ei ole ketään, joka minusta välittäisi. Ja kuitenkin hennot sinä aina näyttää kylmää mieltä.

Helmer oli kalpea mielenliikutuksesta. Yhtäkkiä kiepsahdin kadulla hänen eteensä. Luulen, että kasvoni säteilivät. Sisimpäni oli tulvillaan suurta, sydämellistä halua tehdä onnelliseksi.

Ojensin molemmat käteni Helmeriä kohden. Puhua en voinut.

Silloin Helmer käsitti.

Kiihkeästi hän kiersi käsivartensa vyötäisilleni, ja kun siitä varovasti irtauduin ympäröivien ihmisten tähden, painoi hän käteni sydämelleen. Se takoi ja jyskytti.

Hän puhui ja nauroi lakkaamatta. Viimein hän sai minut vedetyksi erääseen porttikäytävään. Se oli erään nunnaluostarin sisäänkäytävä. Mutta Helmer ei siitä välittänyt. Hän suuteli minua suutelemistaan.

Aluksi nauroin. Mutta mitä rajummaksi Helmerin ilo kävi, sitä hiljaisemmaksi kävin itse. Voimakkaat tunteet tekevät minut aina hiljaiseksi. Ja hetki oli elämäni kaikkein onnellisimpia. Olisin mielelläni silloin kuollut. Tiesinhän tehneeni ihmisen onnelliseksi — ja juuri hänet, jota kohtaan sydämeni on tulvillaan hellyyttä.

Espanjalaisten portaiden luona ostimme toisillemme kukkia. Sitten käännyimme Monte Pinciolle ja sieltä Borghese-puistoon.

Siellä Helmer tahtoi ottaa vaunut ja hevosen. Hän

tahtoi kerrankin unohtaa köyhyytensä ja vain muistaa, että hän nyt oli rikas, suunnattoman rikas

Ehdotus oli minusta vastenmielinen. Minäkin tunsin itseni rikkaaksi ja onnelliseksi, mutta juuri siitä syystä olisin tahtonut istua kotona Suomessa, mieluummin jonkun syrjäisen metsäpolun varrella piilossa kaikkien katseilta. Tuntui vastenmieliseltä astua vaunuihin ja ajella Borghese-puistossa kuin näytelläkseen onneaan välinpitämättömille ja vieraille ihmisille.

Tukahdutin kuitenkin omat tunteeni. Nauroin ja puhelin astuessani Helmerin tilaamiin vaunuihin. Tahdon tästä puoleen ajatella kuin Helmer, tuntea kuin Helmer. Elämäni tehtävä on tehdä hänet onnelliseksi. Ja vain se, joka rakastaa kyllin paljon elääkseen toisen elämää, voi sellaisessa onnistua.

Toistelin tätä itselleni kunnes viimein todella iloitsin yhteisestä ajelurekkestämme. Ja kun ajoimme Borghesein huvilan ohi, hymyilin ajatellessani, että eilen seisoin siellä arkana ja epäroivänä katsellen Tizianin ihmeellistä taulua.

Helmer puheli ja nauroi kaiken aikaa iloisesti kuin lapsi. Annoin ajatusteni hukkaa hänen iloisuuteensa. Ajattelin pientä, haurasta kuplaa, jota vallattomat vaahdot kuljettavat eteenpäin. Se hukkuu tavallaan kuohuihin. Mutta uudessa olotilassaan kiittää se kasvavin voimin päämääräänsä kohden.

Sellaiseen elämään olen tänään vihkiytynyt.

Huhtik. 6. p.

Aamulla oli palvelija kahvia tuodessaan veikeän näköinen. Kun hän lasi tarjottimen pöydälle vuoteeni viereen, näin siinä kirjeen ja kimpun ihania tummanpunaisia ruusuja.

Kahvini jäi kylmenemään. Katselin ruusujani, hengitin niiden tuoksua ja iloitsin.

Mutta tapani mukaan painuin myöskin pitkiin ajatuksiin.

Nuo ruusut muistuttivat minua ensimmäisistä, joita Helmeriltä olin saanut.

Olin isäni kuoltua kokonaan suruni murtamana. Silloin Helmer oli minulle arvaamattomaksi avuksi. Hän huolehti kaikesta. Oli siitä syystä luonnollista, että hautajaisten jälkeen kehoitin häntä jäämään meille joksikin aikaa. Hänellä ei siihen aikaan ollut erikoista tointa. Hän jäi siksi mielellään ja viipyikin niin pitkään, että lopulta annoin pienen lähtöä koskevan viittauksen.

Lähtönsä edellisenä iltana hän puhui minulle ensi kertaa tunteistaan. Jouduin siitä aivan suunniltani. En ollut ajatellut muuta kuin suruani.

En aamulla noussut edes sanomaan hyvästiä Helmerille, lähetin vain terveisiä. Kohta sen jälkeen sain suuren kimpun hehkuvia ruusuja. Iltapäivällä tuli lisäksi matkalla kirjoitettu kirje. Se oli täynnä anteeksipyyntöä ja katumusta. Raakalaiseksi soimasi Helmer itseään. Itsekäs, kurja hän oli ollut murtautuessaan surun pyhäkköön. Mutta rakkaus oli pettänyt hänet.

Siitä aamusta alkoi se taistelu — tai sanoisinko suhde, joka nyt on päättynyt kihlauksemme.

Pistin yhden ruusuista rintaan ja menin seurusteluhuoneeseen. Samassa tuli Helmerkin vastakkaisesta ovesta sinne. Hän näytti loistavalta kiil-tonahkaisesta kengänkärjestä hiusrajaan asti. Ja rajun iloinen hän taaskin oli. Minun täytyi pyytää armoa, jottei hän tukahduttaisi minua suutelemisellaan.

Aloimme sitten miettiä minne lähtisimme. Ehdotin San Lorenzo Le Muraa. Mutta Helmer kauhistui. Kihlausretki — hautausmaalle! Mioletöntä!

Puolustauduin sillä, ettei se aivan hautausmaata ollut. Ja siellä oli metsikkö, jota etäältä katsoen olisi voinut luulla suomalaiseksi kuusikoksi. Se olisi tuntunut kotoiselta. Helmer ei sittenkään tahtonut. Siksi päätimme lähteä Colosseumiin ja sieltä kävellä Konstantinuksen voittokaaren alitse eteenpäin Campagnalle päin.

Hetken kuluttua olimme matkalla. Mutta nousimme erehdyksessä San Paoloon johtavaan raitiovaunuun. Ajoimme perille asti ja menimme sitten ihanaan pylväskäytävään, jonka mosaikit, kaaret ja pilarit lisäsivät harrasta juhlamieltämme.

Helmerkin kävi tavallista hiljaisemmaksi. Hän kyllä puhui enimmäkseen ja minä kuuntelin, mutta hänen puheensa oli rauhallista, harrasta. Hän kertoi äidinkaipuustaan ja siitä, miten poikkiteloin kaikki hänen elämässään oli asettunut. Äiti kuoli, kun hän syntyi ja vastahankaiset olot olivat siitä pitäen olleet äidittömän emintimänä.

Omasta puolestaan hän oli aina koettanut parastaan. Yliopistossakin hän oli ollut vain pari vuotta. Äidin perintö oli silloin loppunut ja isä, joka oli mennyt uusiin naimisiin, ei ottanut auttaakseen. Sanomalehdentoimittajan paikka pikku kaupungissa sattui juuri silloin avonaiseksi ja hän ryhtyi työhön tulisella innolla ja vahvasti aikoen kynällään viedä maailmaa tuntuvasti eteenpäin.

Mutta johtokunta, jota toimittajan täytyi totella, teki nämä hyvät aikomukset tyhjäksi. Johtokunnalla ei ollut ihanteita. Sanomalehtimiehellä ei heidän mielestään ollut lupa sanoa ajatuksiaan suoraan. Täytyi kumarrella oikealle ja vasemmalle ja varoa, ettei lehden taloudellinen asema joutuisi vaurioon.

Helmer sai potkut. Ja samoin kävi hänelle myöhemmin, kun hän oli joutunut »Huopa»-osakeyhtiön palvelukseen. Siihenkin työhön hän aluksi tarttui suurella innolla. Hän uskoi nyt löytäneensä oman alansa. Mutta yhtiökin petti. Ennen vuoden loppua Helmer taas joutui pois. Olisi vaadittu toisten sortamista, jotta oma tavara valloittaisi sitä enemmän alaa markkinoilla. Helmer ei osannut sellaista. Hän oli ihanteiden mies. Siksi hänen täytyi väistyä.

Helmerillä oli tätä puhuessaan itkua äänessä. Hylyksi, hylyksi hän kerta toisensa jälkeen oli joutunut. Hänen mielensä oli siitä niin masentunut, että tokkopa hän enää olisi uskaltanut yrittääkään eteenpäin, jollen minä —

Hän painautui lähemmä minua, katsoi kostu-

nein silmin minuun ja haikeus värähti hänen suupielissään. — Elma, sinä teet hylystä ihmisen, onnellisen, kykenevän ja hyvän ihmisen...

Hyväilin hiljaa Helmerin kättä. En voinut puhua. En osaa sitä koskaan, kun suuret tunteet täytävät sisimpäni. Ja tänä hetkenä tunsin tehtäväni niin valtavan suureksi ja ihanaksi, että oma heikkouteni sen rinnalla pani sisimpäni vavahtamaan.

Hylyksi joutunut ihminen onnelliseksi, kykeneväksi, hyväksi! Vaikka olisi elämä ollut uhriksi annettava, olisihan uhri kannattanut. Eikä nyt kysytty muuta kuin ymmärtämystä, huoltoa ja hellyyttä, jonka antaminen vastaa oman sisimpäni suurinta ikävää.

Raitiovaunu pysähtyi samassa sen paikan läheisyyteen, johon kävellessämme olimme joutuneet. Väkeä alkoi lappautua vaunuista. Suurin osa oli matkailijoita, jotka erottuivat muusta joukosta osaksi pukunsa, osaksi Baedekeriensä kautta.

Odottamatta kuulin nimeäni mainittavan. Muuan serkku seiso i miehineen edessämme.

— Te täällä — ja käsi kädessä!

— Me vietämme kihlajaisiamme.

He hämmästyivät nähtävästi, onnittelivat ja alkoivat sitten kertoa kotimaan uutisia. Käännyimme kaikki yhdessä takaisin kirkkoon.

Hetkenä, jolloin herrat innokkaasti keskustelivat, vetäisi serkkuni minut muassaan pieneen syrjäkappeliin.

— Elma, hyvänen aika, en minä olisi uskonut! Enkä minä osaa iloita. Etkö sinä tiedä minkälainen

Helmer on? Kukaan ei tule toimeen hänen kanssaan. Hän tahtoo tietysti sinun rahojasi. Etkä sinä edes ole oikein rakastunutkaan. Sen näkee nainut ihminen kohta silmistä!

Luulen, että ensin kalpenin. Mutta kohta palasi puna uudelleen poskilleni, katseeni oli terävä ja suoristauduin. — Noin minä en uskaltaisi puhua toiselle, sanoin verkalleen ja painokkaasti, en ainkaan sille, jota tunnen niin vähän kuin sinä minua. Ja mitä Helmeriin tulee — —

Serkkuni tarttui kiivaasti käteeni. Hän oli hämillään. Hyvässä tarkoituksessa hän oli puhunut. Olihan äitivainajani ollut hänen isävainajansa sisar. Ja sattumoilta tiesi hän paljon Helmeristä. Helmer oli ollut »Huopa»-osakeyhtiön palveluksessa. Yhtiö sai maksaa runsaasti matkarahoja y. m. eikä kuitenkaan ollut ensinkään vastaavaa hyötyä.

— Helmer ei sovellu sellaiseen työhön. En kuvittele häntä mallikelpoiseksi. Mutta minä tiedän, että hänessä on hyvää, joka ei koskaan ole päässyt kehittymään. Kukaan ei ole ollut hyvä hänelle, kukaan ei ole rakastanut häntä.

— Niin, niin, anna anteeksi! Oma asiasi. Mutta minun käy sinua sääli. Sinä olet kuin lasikaapissa kasvatettu. Sentähden tuli sanotuksi. Ja sanon vieläkin, että muista edes avioehdolla selvittää raha-asiasi.

— Luottamuskin merkitsee jotain keskinäisissä suhteissa.

Katseeni painui vakavana serkun katseeseen. Samassa Helmer kutsui. Hänen oli jo ikävä.

Ja nälkäkin ahdisti. Toisen aamiaisen aika oli käsissä.

Vastatulleet jatkoivat matkaa katakombeihin, me läksimme hakemaan sopivaa ravintolaa.

Olin hyvin vaitelias aterioidessamme. En epäroinyt, en katunut mitään. Epäröintiä oli kestänyt kyllin kauan. Nyt olin tehnyt päätökseni. Mutta serkkuni sanat eivät sittenkään jättäneet minua rauhaan. Varsinkin tuo lause rahoista. Se oli haavoittanut. Sillä sitä en koskaan ollut ajatellut. Helmer ei ollut laskelmia tekevä. Hänellä oli monenlaisia virheitä, ja juuri sellaisia, joiden vuoksi monet eivät hänestä pitäneet. Mutta hän ei ollut poliitikko, ei edes yksityiselämässä. Hän ei osannut laskea, mikä kulloinkin oli edullisinta. Suoruudellaan hän päinvastoin usein loukkasi. Siksi hän ei myöskään olisi kyennyt ovelasti onkimaan itselleen varoja.

Syötyämme ehdotin, että menisimme kävelemään. Läksimmekin astumaan Tiberin rantaa pitkin.

Helmer oli aikaisemmin puhunut itsestään. Nyt oli minun vuoroni. Minua ahdisti ajatus, että hyvästä tahdostani huolimatta en ollut Helmerille sopiva vaimo. Terveytteni on heikko. Sekä pienenä että nuorena olen sairastellut paljon. Helmer on iloinen ja vilkas. Hänelle kävisi elämä mahdottomaksi heikon, ehkä sairastelevan vaimon kanssa.

— Ja sinä, sinä voit ajatella tuollaista! — Helmer miltei tulistui. — Et sinä sitten ymmärrä, mitä merkitset minulle! Mutta itse tiedän sen ainakin. Tie-

dän, että vaikka olisit ikäsi vuoteen omana — josta taivas varjeltiin —, niin olisi sinun sairastuotesi minulle alttari, johon päivittäin polvistuisin saadakseni uutta voimaa. Ja siinä sinun luonasi viettäisin elämäni kauneimmat juhlahetket.

— Näin puheessa käy se helposti!

— Tahdotko epäilyksilläsi haavoittaa?

— En. Minä tahdon parantaa, — täydellä ja ehdottomalla luottamuksella. — Painuin lähemmä Helmeriä. Käteni tavoittelivat hänen käsiään. Tunsin, että hän tarvitsi rakkauttani.

Hetken vaitiolon jälkeen aloin kuitenkin uudelleen. Sillä minulla oli muutakin, mikä oli sanottava, kuta pikemmin sitä parempi.

Helmer tiesi vain miten eristettyä elämää olin viettänyt. Hän tiesi, että yleensä olin kykenemätön seurustelemaan lähimmäisteni kanssa. Mutta kaikesta huolimatta olin joutunut kokemaan jotain, josta ei kenelläkään ollut aavistusta, vaikka se sieluuni oli jättänyt unohtumattoman jäljen.

— Suhteessa mieheenkö, Elma? — Helmer tarttui ranteeseeni niin rajusti, että teki kipeätä.

Katsoin häneen pitkään. — Noinko sinä —, sainoin matalalla äänellä. Silloin hän hellitti otteensa ja lensi punaiseksi. Hän sopersi muutamia sekavia sanoja saiturista, joka tahtoo vartioida aarretta, jonka viimeinkin löysi. Sitten hän äkkiä rupesi nauramaan ja laskemaan leikkiä. Hän aikoi olla hyvin ritarillinen ja anteeksiantava. Entiset joutivat unhoon, koskivatpa ne ketä hyvänsä. Hän ainakin oli valmis sivuuttamaan ja unohtamaan kaiken.

Olin aivan ymmällä. En tiennyt mitä uskoa, mitä ajatella. Ensimmäistä kiivautta, seuraavana hetkenä naurua ja leikinlaskua, asiassa, joka saattoi olla vaikka miten vakava hyvänsä.

Mikä Helmer oli oikea, mikä johti harhaan?

Tunsin suurta sisäistä hätää. Ja luulen, että katseeseeni nousi tuskaa. — Sinä et saa Helmer, se on hirveätä!

— Ettäkö minä en tahdo sinua tilille, en aio vaatia tunnustuksia? Sekö on kauheata? — Hän nauroi taas vallattomasti kuin omasta iloisuudestaan yltyvä leikinlaskija.

— Helmer, sinun täytyy koettaa ymmärtää minua. Minulle on kaikki elämässä täyttä totta. »Jaa» on »jaa» ja »ei» on »ei» aina. Sellainen oli isä. Ja sellainen olen minä. Kun jokin on sanottava, on se sanottava.

Helmer lakkasi nauramasta, tarttui molempiin käsiini ja suuteli niitä. Hän oli kuin katuva lapsi. Tunsin sen. Mutta en vastannut hyväilyyn. Minun täytyi ensin puhua.

Puhuin matalalla äänellä, lyhyesti, luullakseni keskitetysti kuin se, joka tietää mitä tahtoo saada sanotuksi.

— Olimme kerran olleet isän kanssa virkistysmatkalla. Me asetuimme saaristoon, suureen kylään, jossa oli useampia koteja kesävieraille. Siinä vieraskodissa, jossa me asuimme, oli muiden vieraiden joukossa nuori herra, johon isä suuresti mielistyi. Hän oli kirjailijanalku ja piti kaikenlaisista keskusteluista. Isä ja hän joutuivat yhteenään

pitkiin puheisiin. Siten tutustuimme mekin. Hän soitti myöskin hyvästi. Kun yhdessä istuimme vieraskodissa, soitti hän tavallisesti kappaleen toisensa jälkeen. Kuuntelin sitä, mitä hän sanoi soitollaan ja sitä, minkä hän puki sanan muotoon, ja kaikki oli minusta yhtä kaunista. Minä olin silloinkin ujo ja mahdoton ulkonaisessa esiintymisessäni, mutta ajatuksin elin omaperäistä elämää, ja ajattelun tietä oli minulle helpompaa kuin muuten päästä kosketukseen ympäristöni kanssa. Siihen ajattelun maailmaan, jossa isä ja minä elimme, eivät oikeastaan muut koskaan pyrkineetkään. Se tuntui olevan heille vieras. Mutta tämä yksi tuli sinne kuin kotiinsa. Sentähden mekin ihan tietämättämme tulimme tutuiksi kuin omaiset. Omaiselta hän tuntui. Muusta minä en ollutkaan selvillä.

Mutta kerran — me olimme silloin huviretkellä ja olin eksynyt harhaillessani yksin metsässä — tapasi hän minut aivan yksin ja huomasin pian olevani hänen sylissänsä. Olin siihen asti elänyt unelmaelämää. Ja jos hän olisi unelmien utuisilla mailla hiljaa ja hellävaroen lähennellyt, uskon että kohta-loni olisi muodostunut aivan toisenlaiseksi. Mutta hän ei tullut siten. Hän tuli rajuna, katse täynnä paloa. — — Minä en oikeastaan ymmärtänyt mitään, mutta minä pakenin kuin henkeni edestä. Ja minä vapisin kauan, sillä minä olin nähnyt jotain minkä olemassaolosta en ollut uneksinutkaan.

Me matkustimme isän kanssa seuraavana päivänä kenenkään tietämättä lähdöstämme. Ja olisin

kai unohtanut koko asian, jollei se olisi pannut minut kerta toisensa jälkeen tutkimaan ja penkomaan omaa olemustani.

Miksi olin tällainen? Miksi oli kaikki, minkä hän ennen oli antanut ja mikä minusta oli ollut kaunista ja suuriarvoista, nyt kuin kulon kärventämää?

Miksi en voinut punnita ja selvitellä tätä asiaa, kuten kaikkea, mitä sitä ennen olin kokenut? Miksi ratkaisi tässä suhteessa tunteeni ehdottomasti ja jyrkästi?

— En tiedä, jatkoin yhä hiljaa, sanoisivatko muut tätä luonnottomaksi. En tiedä sitäkään, ovatko muut toisenlaisia. Minä en tunne ihmisiä. En miehiä enkä naisia. Mutta minä tunnen, että tahdon joka asiassa olla täysin rehellinen sinulle. *Sinun* täytyy tietää, minkälainen kaikkein sisin olemukseni on — olipa se sinulle mieluinen tai vastenmielinen. *Sinun* täytyy tietää, että minussa on jotain avutonta, kylmää ja kovaa . . .

— Kovaa? Ei tuhat kertaa ei! Sinä olet kuin pieni villainen lammas. — Helmer tahtoi uudelleen suudella käsiäni, mutta estin sen. Tunsin vieläkin suurta sisäistä hätää.

— Sinä et saa! *Sinun* täytyy kuunnella. Katso, minussa on kovaa siitäkin syystä, että olen ajattelun ihminen, en tahdon, en toiminnan enkä tunteen. Minun täytyy ajatella ja sitä tietä päästä selvyteen itseni ja toistenkin suhteen. Mikään ei ole minussa välitöntä. Rakkauteni riippuu siitä, että voin uskoa ihmiseen, kunnioittaa ja ymmärtää häntä.

— Ja sinä tahdot kertoa minulle, millainen olet, jotta rakkaus minussakin nousisi »ajattelun» tuloksena? — Kuulin ilveilyä Helmerin äänestä. Silmissä oli oikein poikamaista vallattomuutta.

— Ei, ei! Kyllähän minä sinut tiedän. Sinä olet toisenlainen. Mutta juuri siitä syystä. Ettet vain pettyisi suhteeni.

— Tahdotko jossain suhteessa peräytyä?

Suoristauduin. Katseeni painui rehellisenä ja väistämättä Helmerin katseeseen. — Helmer, minkä teen, sen teen minä kokonaan. Jos minussa on sel-laista, jota minussa sinun vaimonasi ei pitäisi olla, niin minä kasvatan ja kuritan itseäni kunnes muutun. Tulen olemaan ankara sinulle — sillä minä tahdon rakastaa hyvän voitolle sinussa, mutta minä aion olla ankara myös itsellenikin. Ymmärrätkö?

— Sinä ihana, ihana! — Helmer likisti minut yhä lähemmäksi itseään. Hänen äänessään värisi palvovaa tunnetta.

Silloin täytti suuri, ihmeellinen ilo sisimpäni. Kumarruin Helmerin puoleen, kiersin käsivarteni hänen kaulaansa ja kuiskasin hiljaa: — Ehkä minussa sittenkin on vähän todellista naista. Sinun rakkautesi tekee minut niin onnelliseksi.

Kotona Suomessa, syysk. 25. p:nä.

Olen kuin unta näkeväinen. Kihlajaismatkamme on vihdoinkin päättynyt kestettyään lähes puoli vuotta. Ensinnä pidätti meitä Italia, sitten Sveitsi, Saksa ja lopulta — maailmansota.

Jouduimme sen johdosta kärsimään paljonkin, vaikka hävettää siitä mainitakaan, kun ajattelee mitä nykyään miljoonat kärsivät.

Kaikesta huolimatta kärsin vielä fyysillisesti tuon matkan seurauksista. Luulin, että ne vain olivat kajonneet hermoihini tai että kaikki oli pelkkää väymystä. Mutta lääkäri sanoo sydämeni siitä kärsineen. Olen usein niin heikko, että tuskin pystyn pystyssä. Ja kuitenkin hommailen nyt — häitä.

Olen vakavasti puhunut Helmerille sekä häitten siirtämisestä että mahdollisesta purkamisesta, mutta hän ei ole sellaista puhetta kuulevinaankaan. Hän tahtoo viettää häitä niin pian kuin mahdollista. Hän vakuuttaa silloin vasta tulevansa todella uudeksi ihmiseksi ja ponnella voivansa ruveta työhön.

Minusta sopisi hänen nyt ajaa sitä asiaa ja odottaa. Mutta Helmer sanoo, että se on hänelle mahdotonta. En tietysti niin ollen voi enkä tahdo itsepintaisesti pysyä omalla kannallani.

Olemme siksi erilaiset, että minun — jos todella tahdon auttaa Helmeriä — vähintään yhdeksän kertaa kymmenestä täytyy luopua siitä, mitä itse tahtoisin. Ja se ainoa kerta kymmenestä, jolloin hänen täytyy luopua omista toiveistaan, tulee sitenkin hänelle tuntumaan ehkä suuremmalta uhraukselta kuin minulle nuo yhdeksän kertaa.

Samana iltana.

Olin kirjoittamassa Helmerin tullessa. Kohta kun avasin oven, näin että asiat olivat huonosti.

Helmer oli vilustunut. Silmät ja nenä vuotivat ja mieli oli maan tasalla.

Laitoin hänelle teetä vattuhillon kanssa ja peitin hänet sitten sohvalleni. Kukaan ei huolehdi hänestä hänen asunnossaan. Ja hän on lapsi, jonka täytyy saada tuntea, että häntä ajatellaan ja että häntä pidetään hyvänä. Hän on ikänsä ollut äiditön. Hänen sisimpänsä velkoo nyt hellyyttä elämältä.

Saatuani hänet iloisemmalle mielelle näytin hänelle, mitä olin kirjoittanut. Hän nauroi ja hyväksyi täydesti kaiken. Siitä näin, että hänellä kuitenkin on itsetuntemusta, ja se ilahdutti minua.

Muuten hämmästyin hieman sitä, että hän otti sen vain hauskalta puolelta. Mutta hänellä on ihmeellinen kyky kevyesti suhtautua kaikkeen — lukuunottamatta tuollaisia pieniä, persoonallisia kieltäymyksiä tai pettymyksiä kysyviä seikkoja. Hänen kepeä selviytymisensä asioista voi olla erinomaisena vastapainona omalle perustuksiin pyrkivälle, raskaalle ajattelulleni.

26. p. syysk.

Helmerin nuha on tänään parempi ja mieliala siitä syystä myöskin. Pientä äidillistä hemmottelua hän kuitenkin tänäänkin kaipasi. Hän paneutui heti tultuaan luokseni sohvalleni pitkäkseen ja pyysi lämmintä peitettä päälleen. Sitten piti minun asettua sohvan nurkkaan ja pidellä hänen päätään sylissäni. Mikään muu päänalunen ei ollut hänelle kyllin mukava.

Sivelin tietysti myöskin syliini painunutta päätä, mutta hymähdin hieman ajatellessani voimakkaampaa sukupuolta ja muutamia sen ominaisuuksia, joihin jo olen Helmerin kautta tutustunut.

Sitten ajattelin taas Helmerin orpoutta, ja se teki käteni äidillisen pehmeäksi.

Ikävä kyllä tulivat sitten häämme puheeksi. Helmer tahtoi saada päivän määrätyksi ja myöskin päättää kaikenlaisista ulkonaisista seikoista.

Päivästä sovimme pian. Koska ei Helmer suostu pitempiaikaiseen lykkäykseen, on minusta turha vitkastella. Häiden vietosta meidän sitävastoin oli vaikea sopia. Minulle se päivä eräässä suhteessa tulee olemaan hyvinkin raskas. Soisin siitä syystä, etteivät mitkään ulkonaiset seikat tekisi isän pois-saoloa minulle tavallistakin tuntuvammaksi.

Minusta olisi tästäkin syystä hauskinda, jos vain kaikessa hiljaisuudessa menisimme vihille ja papin luota kotiimme. Mutta Helmer on lohduton tästä ajatuksesta. Hän sanoo, että tärvelen hänen elämänsä ainoan juhlapäivän, jollen tahdo viettää sitä todellisena ilojuhlana.

— Muistatko noita yhdeksää kertaa ja sitä yhtä, josta itse kirjoitat, sanoi hän rajusti syleillen ja suudellen minua. — Tämä on yksi niistä yhdeksästä.

Suostuin tietysti lopulta. En tahdo hänen ainoaa juhlapäiväänsä tärvellä. Sehän on kuin köyhän miehen ainoa karitsa.

Meidät vihitään kirkossa ja sitten on pienet kutsut. . . hotellissa. Sinne kutsumme enimmäkseen

Helmerin tuttavია. Se on ainoa lohdutukseni. Muuten tuntuu häitten vietto minusta suoraan sanoen melkein liian suurelta uhrukselta. Se on minulle suorastaan suuri fyysillinenkin ponnistus.

Ja toisekseen tuottaa ilojuhla näinä maailman-sodan raskaina aikoina minulle ihan sisäistä kipua. Mutta tahdon ajatella *Helmeriä*.

Myöhemmin.

Helmerin lähdettyä luotani istuin kauan katsellen valokuvaa, jonka hän otti itsestään Roomassa kohta kihlauksemme jälkeen. Hän on siinä loistavan iloinen. En kuitenkaan ajatellut sitä. Toistelin itselleni hänen sanojaan: Hylystä teet sinä ihmisen, hyvän, onnellisen, kykenevän ihmisen...

Tahdon ajatella suurta tehtävääni, jotten ta-kertuisi muistelemaan omia pieniä uhruksiani.

28. p. syysk.

Luen nykyään uudelleen parasta mitä maailman-kirjallisuudesta olen lukenut rakkaudesta. Ja luen sitä nyt toisella tavoin kuin ennen, sen huomaan ilokseni. Mutta joskus hymyilen ajattellessani, että olen tällainen auttamaton teoretikko, joka yksin kihlausaikanaankin opettelee rakastamista — maailmankirjallisuuden avulla!

Aivan teoreettista se ei sittenkään taida olla, sillä vaikkei se ennen ole kuulunut tapoihini, tapan itseni nykyään usein itkemässä lukiessani ylevistä,

voimakkaista teoista, joita suuri rakkaus on kypsyttänyt.

On mieltä nostavaa, että tuollaisia tunteita on olemassa ja että itse saan omissa pienissä oloissani pyrkiä toteuttamaan sitä, mikä on näin suuta ja ylevää.

Lokak. 16. p. 1916.

On häittemme toinen vuosipäivä.

Helmer herätti minut painamalla käsiini suuren kimpun krysanteemeja. Hän oli edellisenä iltana poiminut ne puutarhastamme. Me asumme nimitäin nyt maalla ja olen siitä ylen onnellinen.

Viime vuonna oli Helmerillä konttorityötä Helsingissä. Mutta se työ ei sovi hänelle. Hän ei ole kyllin säntillinen »ei tarpeeksi järki-ihminen», sanoo hän itse.

Meillä ei ole varaa aina vain kuluttaa ansaitsematta mitään. Olen nyt saanut Helmerin innostumaan ajatukseen, että hänkin rupeaisi suomentamaan. Ja sitä työtä voi tehdä maalla yhtä hyvin ja paremminkin kuin kaupungissa. Maalla tulee elämä sitäpaitsi paljon huokeammaksi. Olen siksi äärettömän iloissani siitä, että olen saanut Helmerin tänne maalle.

En arvannut edeltäkäsini, että samalla itsekin saisin suuren ilonaiheen jokapäiväiseen elämäni. Sain puutarhan, suuren vanhan puutarhan, josta kukaan ei ole vuosikausiin välittänyt ja jonka omena-, kirsikka- ja pähkinäpuut, havisevat haavat,

juhlalliset kuuset ja monet vanhat kukkapenkit nyt ovat alituisena ilonani.

En jaksa siellä paljon hommata. Mutta huolenpito siitä ja se vähäinen, jota itsekin voin tehdä, on minulle suureksi iloksi.

Humiseva puutarhani antaa minulle hieman sitä, mitä ennen hiljaiset hetket isän luona. Sinne menen, kun tarvitsen hiljaisuutta ja sisäisten voimien keskittämistä. Helmerin kanssa elän hänen elämäänsä.

Ne kukat, jotka hän aamulla painoi syliini, tuntuivat melkein kuin isän tervehdykseltä. Ajattelikohan Helmer sitä niitä antaessaan?

Parhaimman juhlaillon antoivat minulle kuitenkin Helmerin iloiset kasvot.

Nämä kaksi vuotta eivät ole menneet aivan hukkaan.

Mitä tulee vaikutukseeni, en voi kehua tuloksista.

Olin ehkä siinäkin suhteessa elämää kokematon ja lapsellinen. Vanhaa ihmistä ei ole helppo kasvat-
taa — ei edes sellaista lasta kuin Helmer.

Marrask. 28. p.

Joulu on tulossa. Syksy on ollut sateinen ja pimeä kuten tavallisesti. Tänä vuonna olen siitä kuitenkin kärsinyt enemmän kuin ennen. Mieleni on usein painuksissa. Kaipaen puutarhaani. Se on paljas ja riisuttu. Sen kukat ovat kuolleet. Sen pikku lintuset ovat poissa. Se on vaitelias, köyhtynyt, mutta kohtaloonsa alistuva.

Onko se kuva itsestäni?

Ennen ajattelimme joulun lähetessä aina isän kanssa sitä, miten valmistaisimme joulu-iloa sille pienelle piirille, joka oli meidän ulottuvillamme. Minä sain tavallisesti tehdä ehdotuksia, isä tarkasti ja täydensi niitä. Meillä oli molemmilla iloa siitä. Ja paitsi tuttavapiiriämme koetimme Pelastusarmeijan ja eräitten järjestöjen avulla päästä sellaisenkin luo, joita emme olisi muuten saavuttaneet.

Ei koskaan johtunut mieleenkään rajoittaa näitä menoja. Isä oli tällaisissa tapauksissa runsaskätinen ja minulla oli se tunne, että tällaiseen aina oli ja täytyi olla varaa.

Tänä jouluna tunnen ensi kertaa, että täytyy kieltäytyä antamisenkin ilosta, siksi että elämiseen menee niin paljon ja kaikki vain yhä kallistuu.

Tämä kokemus tekee kipeätä — siitäkin syystä, etten ymmärrä, miten järjestää elämäämme.

Hyvät toiveeni suomennostöistä ovat rauenneet. Alussa oli Helmer oikein huvitettu siitä ja meillä oli iloisia työpäiviä, joiden jälkeen virkistin Helmerin mieltä hyvällä kakulla, hillolla tai muulla sellaisella, jolla äiti koettaa edistää lasten ahkeruutta.

Meillä oli hupaisia hetkiä yhdessä ja toiveeni olivat valoisat. Mutta kun minä, joka olen tehnyt tällaista työtä ennenkin, vähän korjailin Helmerin työtä, harmistui hän. En sitten enää yrittänytkään. Ja luulin että taas kaikki luisti hyvin eteenpäin. Mutta kun Helmer pari viikkoa takaperin lähetti kustantajalle käännöksen, johon hän oli pannut

paljonkin työtä, tuli se takaisin. Käännös oli huono ja kustantaja ilmoitti, ettei hänellä enää ole mitään työtä Helmerille.

En ymmärrä miten elämämme vastaisuudessa on järjestettävä. Pitäneekö meidän muuttaa takaisin kaupunkiin, jotta kielitunneilla voisin ansaita lisää siihen mitä käännöstyöstä saan?

Isän minulle jättämä perintö, joka tuntui minusta suurelta, on monesta syystä jo kutistunut kokoon. Kaikki kallistuu. Mitä on tehtävä?

Tammik. 14. p. 1917.

Emme sittenkään muuta takaisin kaupunkiin. Saan vielä nähdä vanhan puutarhani elpyvän uuteen eloon. Saan nähdä sen kantavan helmassaan keväistä toivoa. Saan kuulla kotiin palanneiden muuttolintujen liverrystä ja heikkoa piiperrystä pehmeästä pesästä.

Kuvastaako vanha puutarhani taaskin omaa elämäni?

Huhtik. 9. p.

En enää kannan huolta taloudellisesta toimeentulostamme. Tavallaan siihen nyt olisi entistä enemmän syytä, ja sittenkin olen nyt rauhallinen ja huoleton. Raha merkitsee minulle tätä nykyä vähän tai ei mitään. Sisimpäni on kuin kohotettu olevaisuuden yläpuolelle. Mikään ei minuun satu, mikään ei minua liikuta, — jossain määrin ehkä siksi, etten

tahdo antaa järkyttää itseäni, mutta enin siitä syystä, että elän itseni ja kaiken ulkonaisen yläpuolella.

Ellei näin olisi, olisi elämä minulle nykyään sietämätöntä. Olen oikeastaan tehnyt ehdottoman konkurssin.

En ole onnistunut enkä tule koskaan onnistumaan siinä, minkä asetin elämäni päämääräksi. Nyt sen tiedän.

En voi vaikuttaa Helmeriin, en missään suhteessa. Ja onnelliseksi teen hänet vain siinä määrin kuin kaikessa mukaudun hänen tahtoonsa ja varaan hänelle tarpeeksi rahaa kaikkeen, mitä hänen mielensä tekee.

Tällainen elämä on kokonaan ristiriidassa oikeuskäsitteitteni kanssa. Minun pitäisi siitä syystä nyt oikeastaan olla aivan epätoivoissani. Mutta tämäkin tuntuu minusta nyt toisarvoiselta.

Tai erehdynkö itseni suhteen? Johtuuko rauhallisuuteni siitä, että toivon pian ehkä siirtyväni ajan ristiriidoista.

Teen itselleni vääryyttä, jos sanon toivovani sitä. En ole niin itsekäs, että tahtoisin päästä elämäni vaikeuksista ja jättää lapseni tänne äidittömyyden katkeruutta tuntemaan.

En oikeastaan toivo mitään, en elämää enkä kuolemaa, en itselleni enkä lapselleni. Minulla on vain hyvä olla tiedossa, että paras on niin kuin käy.

En usko, että elämä tai kuolema riippuu ihmisistä tahi sokeasta sattumasta. Kaikella on tarkoituksensa. Ja elämän kulkua johtaa tahto, joka täh-

tää siihen, mikä sisäiseen kehityksemme nähden on korkeinta. Pienet, toisarvoiset ajalliset seikat eivät vaikuta tuohon suureen, pyhään Tahtoon. Se tähtää horjumatta iäisyysarvoihin. Tämä vakaumus tekee minut levolliseksi. En tätä tutkistele, en pohdi. Lepään vain siinä.

Ainoa asia tai ajatus, jossa todella *elän*, on lapseni sisäisen »minän» kehitys. Jos minulla on jotain tehtävää elämässä, koskee se tätä. Tämä on ainoa, mikä nyt on minulle tärkeää ja oleellista.

En tiedä, missä määrin äiti voi vaikuttaa lapseensa, mutta sen tiedän, että jos tässä ihmistahto jotain voi, tulee lapseni ihmiseksi, joka rakastaa totuutta ja oikeutta.

Tätä ajatellen teen päivittäin parannusta sekä omasta että Helmerin puolesta. Minä en sääli enkä hemmottele meitä ajatuksissani. Minä ikäänkuin kokoan tajunnassani kaikki virheemme eteeni ja puhelen lapselleni: Katso, tällaiseksi et sinä rakkaani saa tulla.

Menen kevättoiveita humisevaan puutarhaani. Kuuntelen siellä sirkuttelevia lintuja, kerään keväistä päivänpaistetta koko olemukseeni, ajatellen kaikkea sitä, mikä on hyvää ja kaunista ja josta olen saanut osaa elämässäni, ja taas puhelen lapselleni: Tämä on sinua varten kaikki, että sinä tulisit hyväksi, onnelliseksi, aurinkoiseksi lapseksi ja kerran ihmiseksi, joka rakastaa ja tekee totuutta.

Huhtik. 14. p.

Minä en tunne mitään suurta valtavaa iloa äidiksi tulemisesta, ja siitä olen tavallaan pahoillani. Pelkään tässäkin suhteessa olevani toisenlainen kuin muut naiset.

Ja kuitenkin on tämä mielestäni ainoa todella *suuri* kokemus elämässäni. Kaikessa muussa ovat kokemukseni enemmän tai vähemmän koskeneet *itseäni*. Tässä olen *minä* häviävä sivuasias. Olen olemassa vain toista olentoa varten. Ja tuon toisen ilmestyminen elämään on minulle — aivan objektiivisesti ajatellen — jotain niin suurta ja ihmeellistä, että sitä syvimmillä hartaudella palvon.

Tässä mielessä ja näillä sanoilla tahdon päättää päiväkirjani.

En yleensä mielelläni usko ajatuksiani paperille. Olen kirjoittanut vain joskus oman mieleni kevennykseksi ja omien ajatusteni selvittämiseksi. Uskon, että päiväkirjani nyt loppuu tähän, joko siksi, että olen ajallisen taipaleeni päässä tai — siinä tapauksessa, että kävisi toisin — siksi, että minulla on elävä olento, jolle puhelen mieluummin kuin päiväkirjalle.

Helmik. 14. päivänä 1920.

Vastoin luuloani pääsee päiväkirjani vielä nousemaan kätköpaikasta, jossa se on ollut lähes kolme vuotta.

Olemme taas ulkomailla — ensi kertaa kihlajais-

matkamme jälkeen. Pannessani tavaramme kokoon löysin tämän päiväkirjani ja pistin mukaan.

Olemme nyt Etelä-Saksassa ja Helmer on luvannut viipyä täällä senverran, että saan hieman levähtää.

Berliinissä olimme kokonaisen viikon. Mutta siellä oli kauheaa. Helmer osti suunnattomasti tavaraa sekä itselleen että pojalle ja minulle. Juoksin kauppoissa hänen kanssaan, kunnes olin aivan nääntymäisilläni. — Illoin oli hän myöhään milloin missäkin, enimmäkseen mikäli tiedän erilaisissa ravintoloissa.

Berliinistä matkustimme Dresdeniin. Siellä ei meillä ollut toimitettavia ostoksia, mutta siellä oli paljon musiikkia ja ihania tauluja.

Helmer tahtoi kuitenkin pian jatkaa matkaa. Olemmekin senjälkeen käyneet jos kuinka monessa kaupungissa, kunnes viimein jouduimme tänne.

Näin eräästä asuntolaluettelosta, että matkailijakoti, jossa nyt olemme, on halvimpia ja kuitenkin kohtalaisen hyvä. Helmer suostui tulemaan tänne ja saimmekin heti paikalla huoneen. Se on siisti ja rauhallinen. En vielä tiedä minkälaista täällä muuten on. En ole nähnyt mitään enkä ketään. Leo ja minä olemme nukkuneet kilvan. Olen pohjattoman väsynyt.

15. päivänä.

Eilen tutustuin hieman täällä asuviin ihmisiin. Pojan nukuttua menimme nimittäin Helmerin kanssa syömään illallista suureen seurustelu- ja ruokasaliin.

Näin, että Helmerin katse hetken arvostelevasti

kiersi huonetta. Hän pani siellä olevat vaakaan ja teki sen perustuksella valintansa.

Salin vasemmanpuoleisella seinällä oli rivi nauvoja, joissa riippui erilaatuisia saksalaisia sanomalehtiä, kukin pidinpuikkoon kiinnitettynä. Helmer valitsi niistä muutamia itselleen ja haki sitten meille paikat huoneen perällä olevan pöydän ääressä, jossa istui vanha valkopartainen herrasmies — kaikesta päättäen hienoin koko seurueessa.

Helmerin esittelyyn vanhus vastasi huomattavasti ilostuen puhetoiverin toivosta. Vilkas puhelu alkoikin kohta heidän välillään. Helmer kertoi olevansa myöhästyneellä »häämatkalla». Maailmansodan puhkeaminen oli näihin asti tehnyt sen mahdolltomaksi.

Valkopartainen vanhus oli paljon läheisemmällä tavalla joutunut kosketukseen sodan kanssa. Hän oli syntyisin saksalainen, mutta oli oleskellut kolmekymmentä vuotta ulkomailla. Oikeastaan hän oli asunut Italiassa, joskin hän sieltä yhtenäen oli matkustellut eri osiin maailmaa. Hän oli antanut avustusta maantieteellisiin teoksiin, oli ottanut valokuvia erilaisia julkaisuja varten ja tekokkaasti vaikuttanut Baedeker-opaskirjojen syntymiseen. Sodan alkuaikoina hän oli Italiassa löytänyt turvapaikkansa ruhtinas Bülowin huvilassa, mutta kun sitten Italia yhtyi ympärysvaltioihin, täytyi hänen lähteä maasta ja kohta sen jälkeen takavarikoitiin koko hänen omaisuutensa. Hänen oli nyt pakko viettää mitä vaatimattominta elämää, kunnes hänen taloudellinen asemansa selvitettäisiin.

Huomasin, että Helmerin korvat herkistyivät hänen kuullessaan ruhtinas Bülowin huvilasta. Hän viskasi minulle hätäisen syrjäkatseen. Se koski pukuani. Olemme tällaisissakin asioissa kovin erilaiset, Helmer ja minä. Puku, varallisuus, yhteiskunnallinen asema merkitsevät Helmerille suunnattoman paljon, yksilö luonteineen vähän.

Sisintäni vihlaisee aina kipeästi tehdessäni tällaisia huomioita. Etsin ikävöiden hyvää, herkkämielistä Helmeriä, jota rakastin.

Vanhan herran yhä jatkaessa kertomustaan kuuntelin toisella korvalla muiden huoneessa olevien puheita.

Muuan nuori mies oli nähtävästi äskettäin tullut paikkakunnalle ja saanut viran ulkomaisena kirjeenvaihtajana suuressa liikekonttorissa. Sodan aikana oli hän ollut länsirintamalla. Hän kertoi sekä nykyisestä työstään että sotakokemuksistaan. Silloin tällöin hän tarmokkaasti painoi kokoonpuristetun nyrkin pöytään. Ryhti oli sotilaallinen ja katse terästä. Hän oli minusta kuin ihmismuotoon pukeutunut saksalaisen uhrivalmiuden ja tahdonjänteveyden ilmaus.

Hänen puheensa joukkoon tuli kuitenkin odottamatta muutama lauhkea sana äidistä, joka oli leski. Pieni eläke oli ennen hädin tuskin riittänyt äidille. Nyt kaiken kallistuttua se ei riittänyt mihinkään. — Hihna on vedettävä tiukemmalle, nuorukainen kiristi samalla, ehkä huomaamattaan, oman pukunsa vyötä. — Elämä ei ole herkuttelua eikä laiskanpäivien pitoa. Bismarckin, Fredrik

Suuren ja Kantin kansa näyttää vielä, mihin se pystyy työssä ja uhrivalmiudessa!

Nuoren miehen katse säkenöi isänmaallista innostusta ja lujaa teräksistä tahtoa.

Ajattelin taas Helmeriä. Suuri ikävä täytti sisimpäni.

Se, jonka kanssa nuori mies puheli, tuntui oikealta »tietosanakirjalta». Kuulin hänen tuontuostakin toistavan Saksan suurmiesten lauselmia ja kertovan heistä. Sodasta hänellä myöskin oli järkkymättömän selvät mielipiteet. Hän kävi rajusti silloisen hallituksen ja etenkin keisarin kimppuun. Nuori mies raivostui siitä. »Te olisitte tietysti hallinnut paremmin, tietysti, tietysti», ivaili hän.

Politiikka ei juuri huvita Helmeriä, mutta panin merkille, että hän useamman kerran vilkaisi jutteleviin. Hän kai näki, että »Tietosanakirjan» kaukuksesta ja kalvosimista olisi voinut kaapimalla kaapia likaa.

Oliko sekin »sodan jälkiä»? Ja ehkä sekin, että tuolla ovensuussa istui pieni, eriskummallinen olento, lähinnä muistuttaen kokoonkäpristynyttä, kurttuista tonttu-ukkoa, joka saattoi olla hyvä olemassa, mutta joka ei oikeastaan sopinut näyteltäväksi ihmisten ilmoilla...

Samassa »tonttu-ukko» nousi. Nimelleen sopivan äänettömästi luikahti hän ovesta ulos käytävään. Minäkin tein lähtöä, kumarsin »italialaiselle» ja kiiruhdin vanhuksen jälkeen. Porraskierteessä saavutin hänet.

— Antakaa anteeksi, mutta olisi hauska tie-

tää, asuuko täällä enimmäkseen täyshoitolaisia, vai tuleeko tänne yhtä usein tavallisia matkailijoita.

Vanhus näytti hämmästyvän. — Molempia, molempia, toisti hän. Vanhuksen pää tutisi, mutta silmät kiiluivat ystävällisesti ja iloisesti.

— Tekin olette täyshoitolainen, vai oletteko ehkä matkustava kuten me? jatkoin tiedusteluani.

Hän säpsähti huomattavasti. Katseeseen tuli kuin arkuutta. — Olenhan minä täyshoitolaisena. Vaikka ei oikeastaan pitäisi. Tässä talossa on toinenkin puoli — köyhälistön. Siellä pitäisi minun olla. Ei täällä kannattaisi. Ja minä olen vain vanha maalarimestari. Mutta minkä tähden te kysytte?

Jäin vastausta vaille. Olin oikeastaan vain tahtonut päästä puheisiin hänen kanssaan. Siten olin tullut kajonneeksi arkaan kohtaan. Ja nyt hävetti. Mutta ukko katsoi minuun lempeästi kuin ystävään.

— Nykyään eivät ihmiset kysy, sanoi hän harvaksen. — Kukin ajattelee vain sitä, miten itse pääsisi eteenpäin.

— Oletteko te yksin — ehkä sodan johdosta? tiedustelin entistä rohkeammin.

Vanhuksen kasvoille painui pimeä varjo. Huulet alkoivat väristä ja nytkähdellä. — Ei niistä jaksa kertoa, sanoi hän viimein hitaasti. — Ehkä kuitenkin toisen kerran. Te olette ensimmäinen vieras, joka kysyy. Teillä on niin ystävälliset silmät.

Hän jatkoi matkaansa, minä samoin. Mutta sota, »tonttu-ukko» ja se »köyhälistön puoli», josta hän oli puhunut, valvottivat minua kauan.

17. päivänä.

Seuraavana aamuna tullessani poika käsivarrella alas portaita tuli tonttu-ukko vastaan. Nähdessään lapsen pysähtyi hän siihen paikkaan ja hänen vanhat silmänsä, jotka useimmiten olivat kuin puoliummessa, revähtivät selko selälleen. — Teillä on lapsi, lapsi, änkytti hän.

— Tällainen punainen pulloposki, täyttää pian kolme vuotta, esittelin iloisesti.

— Niin, niin, niinhän ne lapset, soperteli ukko.

— Niin ne ennen meilläkin...

— Te olette lapsirakas!

— Lapsirakas! Hän hymähti omituisesti. — Armollinen rouva, kun on yksi ainoa koko avarassa maailmassa — yksi ainoa pidäke... Hänen alaleukansa vavahteli ankarasti kuin esiinryttävää itkua torjuakseen. Silmiin nousi kostea kiilto.

Helmer tuli samassa katsomaan, missä viivyin Kahvi odotti. Toiset olivat kaikki juoneet kahvinsa, koskapa ei muita enää näkynyt salissa. Sitä vanhaa, hienoa Italiassa asunutta herraakaan ei kuulunut, vaikka Helmer häntä jo kauan oli odottanut. Hän ei ehkä huolinut seurasta, kun illalla olin esiintynyt niin arkisessa asussa, päätteli Helmer.

Helmer puhui tästä pitemmältäkin. Syötin kahvissa liotettua korppua pojalle, välillä ajatellen tonttu-ukkoa ja tuota »köyhälistön puolta».

Tunsin taas samaa kuin usein ennenkin. Olisi tehnyt mieli tutustua tuohon »toiseen puoleen»,

ottaa osaa heidän elämäänsä — ei ulkopuolelta tullessa, utelevana katsojana, vaan yhtenä heistä, yhtenä, joka kuitenkin olisi kyennyt tekemään karun elämän heille hieman valoisammaksi sen kautta, että itse oli saanut kasvaa hyvässä kodissa. Mutta taas oli estämässä sama kuin ennenkin: ujostutti.

En löydä tapaa, millä pääsisin kosketukseen ympäristöni kanssa.

Helmerin lähdettyä kaupungille yritin kuitenkin. Johtaja Lingin puoleen en tahtonut kääntyä. Tämä olisi ehkä tarjoutunut näyttelymään minulle »toista puolta». Ja tuollainen »katseleminen», kun se koskee paikkoja, joissa on ihmisiä, on minua aina kammottanut. Ennen vanhaan, isän eläessä, kun joskus tein heikkoja yrityksiä päästäkseni jonkinlaiseen työhön kanssaihmisteni hyväksi, olin joutunut sentapaisiin tilanteisiin. Minua kuljetettiin sekä lastenkodeissa että sairaaloissa ja erilaatuisissa »laitoksissa». Ja aina taistelin sen muille kai käsittämättömän tunteen kanssa, että minua kuljetettiin katsomassa erilaisia onnettomia ihmisiä.

Päästäkseni tällaisista kokemuksista kiersin »matkailijakotia» sekä niillä molemmilla kaduilla, joiden varrelle se oli rakennettu, että pihankin puolelta. Pihan puolella näin sisäänkäytävän, joka johti »Yömajaan». Se tarkoitti sitä »toista puolta».

Menin takaisin kadulle portista, joka johti pääkäytävästä syrjässä olevalle kapealle takakadulle. Täällä rupesin poikaa talutellen hiljaa astumaan edes ja takaisin. Päiväkin sopi juuri siihen paikkaan,

eikä liikettäkään ollut. Siinä oli pojan kanssa hyvä astua.

Kello oli sivuuttanut $1\frac{1}{2}$ 12. Ihmisiä alkoi saapua päivällisaterialle. Useimmat menivät suoraan »Yömajaan» kuin kotiinsa ainakin. Jotkut näyttivät epäröiviltä, muuan kääntyi ovelta takaisin. He olivat tietysti ensikertalaisia, joille paikka syystä tai toisesta oli vastenmielinen.

Muuan maalaisnainen, jonka tumma, yksinkertainen puku muistutti jonkunlaista kansallispukua, jäi arvelevasti portille seisomaan. Tullessani kohdalle kysyi hän, oliko armollinen rouva täältäpäin kotoisin ja tiesikö, mitä ruoka sisällä maksoi. Huomatessaan vastauksesta muukalaisen kävi hän uteliaaksi. Hän tahtoi tietää, mistä maasta olin kotoisin. Kaikilla muillahan nykyään oli hyvä olla. Saksalaisille yksin oli elämä kovaa. — Tuollainen lapsikin, sanoi hän katsoen poikaan. Siinä katseessa oli kuin nälkää.

Olisin sinä hetkenä suonut poikani posket vähemmän punoittaviksi.

— Olette maalainen, aloin vuorostani tiedustella.

Nainen tarttui kysymykseen kuin ystävällisesti ojennettuun käteen. Hän oli ypö yksin tässä vieraassa kaupungissa. Ei ollut omaista ei edes tuttavია. Ja sydän oli kuitenkin pakahtumaisillaan kaikesta, mitä eteen oli sattunut.

Ehdotin, että yhdessä poikkeaisimme johonkin kahvilaan. Poika ei jaksanut enää kävellä pitkälle. Hänen täytyi päästä nukkumaan. Mutta sitä en-

nen olisi hyvä saada jotain virkistävää. Pyysin saada tarjota.

Vaimon epäröinti poistui samassa, kun hän kä-sitti, että tahdoin tarjota. Hän pyysi saada kan-taa poikaa. Ja kantaessaan puhui hän lakkaamatta. Kaikki mitä hänen oli täytynyt pidättää sisimmäs-sään siitä syystä, ettei ollut ketään, jolle puhua, purkautui nyt ryöppynä. Sota, se kauhea sota ei ollut säästänyt hänenkään pientä kotiaan. Paljon siellä ei ollut otettavaa, mutta kaiken sen vähäi-sen se otti — tavalla tai toisella. Yksi ainoa lap-sista oli terve. Toinen poika oli sydänsairas, oli ollut sitä pienestä pitäen. Ei hänestä sotaan olisi ollut, mutta veipä sota sittenkin. Sota-ajan huono ruoka vei häneltä viimeisetkin voimat. Kotona maantöissä tuli myöskin räsitystä liikaa, kun se ainoa terve oli poissa. Pellolla kerran — kesken työn — painui hän äkkiä maahan kuin laho puu, jonka yksi ainoa isku kaataa. Ja se terve meni tie-tysti sodassa. Useampia heitä ei ollutkaan. Sillä kohta sen sairaan synnyttyä oli isä saanut halvauk-sen. Liikkumattomana hän oli maannut vuoteessa lähes kolmekymmentä vuotta. Hän eli yhä. Nuoret olivat poissa. Sellaistahan elämän meno oli...

Hän puhui hitaasti, yksitoikkoisella äänellä kuin se, joka on tottumaton ilmaisemaan tunteitaan. Kahvilan kohdalle tultuamme keskeytti hän äkkiä puheensa. Näin katseessa nälkäistä odotusta.

Tilasin kahvia ja runsaasti hyvää, täyttävää leipää. Huomasin, että vieraani seurasi tilausta suurella jännityksellä, ja se lisäsi iloani.

Kertomisesta ei tullut mitään, ennenkuin kahvit oli juotu.

Silloin yritti vieraani jatkaa kertomustaan, mutta poika oli käynyt uniseksi ja alkoi marista. Minun täytyi tehdä lähtöä. Mutta vieras pyysi saada saattaa. Hän tahtoi kantaa poikaa. Samalla hän saisi puhua. Sisimpään oli sulloutunut niin paljon, että se ihan kuin salpasi henkeä.

Otin kuitenkin itse pojan käsivarrelleni ja vaimo kertoi. — Maatilkun hoito oli käynyt hänelle kovin raskaaksi, kun ei ollut ketään auttamassa ja kun muun työn ohessa oli liikkumaton, vuoteessa makaava sairas hoidettavana. Eivät voineet naapuritkaan auttaa, kun joka paikasta olivat parhaat tekijät poissa. Silloin syntyi ajatus, että talo ehkä oli myytävä. Ja ostajakin ilmaantui. Tämä oli etäinen sukulainen, ja hän lupasi asettaa kaikki edullisesti avuttomiksi joutuneille. Piti siinä olla jokin sellainenkin ehto, että kauppa oli muutettavissa ja ehdot viimeisteltävissä kahden vuoden kuluessa. Mutta elämä oli sen jälkeen kallistumistaan kallistunut ja kiinteimistön arvo oli noussut ennen arvaamattomalla tavalla. Sukulainen oli suurin voitoin myynyt talon eikä ottanut kuuleviin korviinkaan puhetta toisten oikeuksista ja toisten hädänalaisesta asemasta.

Vaimo keskeytti puheensa ja pyysi toistamiseen poikaa kantaakseen. Näytin hänestä heikolta. Ja hän olisi mielellään kantanut enemmänkin, sanoi hän, sen puolesta, jolla oli ollut osanottoa ventovierasta varten.

— Osanottoon on meillä jokaisella varaa, sanoin kun kiittäen ojensin pojan vaimolle. Taisin samalla hymyillä ehkä hieman surunvoittoisesti. Vaimo pani sen merkille ja katsoi ihmetellen minuun. Hän kai ajatteli, että ihminen, joka tuli pitkien matkojen takaa vieraaseen maahan, oli rikas joka suhteessa.

— Me asumme nyt maalla, ei kaukana täältä. Pieni huonepahanen meillä on, mutta ei tilaisuutta minkäänmoiseen viljelykseen. Sairaanhoidossa kuluukin aikani. Nyt tulin kuitenkin kuulemaan, eivätkö lakimiehet tiedä mitään neuvoa siinä talonkauppaasiassa. Mutta turha oli vaiva. Eivät enää voi auttaa, kun asia ei alusta tullut paremmalle perustukselle.

Olimme matkailijakodin portailla ja tahdoin ottaa poikani. Mutta vaimo tahtoi kantaa nukahtaneen lapsen perille asti. Hänellä oli vielä jotain kerrottavaa. Ja se oli ihmeen vuoksi valoisaa. Se olikin ylläpitänyt hänen voimiaan kaiken aikaa.

— Katsokaa, miehelläni on veli, joka nuorena läksi Amerikkaan. Hänelle kävi hyvin siellä ja miljoonien omistajaksi kuuluu hän tulleen. Hän ei ole kirjoittanut vuosikymmeniin. Emmekä mekään, kun ei hän. Mutta viimein, kun olivat minulle sanoneet että pitäisi mennä kerjäämään, silloin päätin että nyt kirjoitan. Veli on kuitenkin veli. Ja nyt minulla on sitäkin asiaa tänne kaupunkiin, että tahdoin selvän osoitteen erästä liikekonttorista. — Hän veti taskustaan paperin ja hänen kasvoihinsa syttyi kirkasta toivoa. — Se on tässä,

sanoi hän levittäen paperin eteeni. — Veli on veli, toisti hän uudelleen ja pyyhkäisi liikutettuna silmäkulmaansa. — Tämä ei minusta sentähden tunnukaan kerjuulta.

Kirjoitin nimeni ja osoitteeni paperille ja ojentasin vaimolle. Sitten tiedustelin hänen postiosoitettaan. Seutu, josta hän oli puhunut, on kuulun kaunista vuoristoa. Siellä olisi varmaan hyvä leväätä. Italiasta palatessamme voisimme ehkä poiketa sinne.

Vaimo ilostui ja kävi kaksin käsin puristamaan kättäni. — Silloin on ehkä vastaus Amerikastakin tullut, puheli hän kuin hartaudella. — Ja jos silloin kuuluu parempaa meille, voin ehkä minäkin osoittaa teille jotain ystävällisyyttä. Voin ainakin antaa lapselle vuohenmaitoa. Se on terveellistä.

Epäroin hetken. En ollut selvillä edes siitä, mitä tahdoin tehdä, vielä vähemmän siitä, mikä oli oikeinta. Avuntarjous näin vieraille oli tietysti ymmärtämätöntä. Se saattoi olla epähienoakin. Ja kuitenkin... Vaimossa oli jotain läpeensä luotettavaa ja samalla sellaista arkaa hienotunteisuutta, jota saattoi tavata kotimaassa, oikein sydänmaalla, jonne ei sivistyksen turmelus ollut ennättänyt. Hän tuntui kotoiselta jo siitäkin syystä... Puhumattakaan siitä, että hän oli yksi meille avuksi rientäneestä kansasta.

Vaimon kumartuessa hyvästelemään nukkuvaa poikaa pistin 50-markkasen kirjekuoreen, jonka suljin. Vaimo lensi polttavan punaiseksi ojentaesani sen hänelle.

— Älkää panko pahaksi! pyysin. — Voitte jos tahdotte pitää vaikka lainana. Tai viekää se terveisinä miehellenne. Ja sanokaa, että se on maasta, jossa on kärsitty ja kärsitään paljon.

Katsoin ikkunasta lähtevän jälkeen, kunnes hän kadunkulmassa katosi näkyvistäni. Silloin otin esille italialaisen kirjan, jota olen ruvennut suomentamaan, ja asetuin työhön.

Vasta myöhään illalla tuli Helmer. Hän oli hyvällä tuulella. Hän oli käynyt katsomassa kaikkia kaupungin merkillisyyksiä. Vanha Italiassa asunut oli häntä opastanut. Ja se mies osasi kertoa!

Helmer oli tietysti kutsunut hänet päivälliselle. Kaupungin parhaimmassa ravintolassa olivat syöneet. Mutta Saksassa voi syödä halvastikin. Ei maksanut enempää kuin neljäkymmentä markkaa henkeä kohti, kertoi Helmer.

— Meidän ateriamme täällä maksoi 12 mk.

— Niin, niin, sehän hyvä! Mutta mies ei saa kyllikseen sellaisesta.

— Saksan miehet saavat.

— Sinä olet huonolla tuulella. Olet tietysti rasittanut itseäsi turhalla työllä.

Ajattelin matkailijakodin »köyhälistön puolta» ja sitä seuraa, jota minulla oli ollut. Ajattelin päivällistä, jonka hinnalla tuo vuosikymmeniä vuoteessa maannut ja hänen vaimonsa olisivat päässeet hyvän kappaleen eteenpäin. Mutta en tiennyt kannattiko siitä puhua, — Minä olen tänään

ollut aivan toisenlaisessa seurassa, sanoin viimein hitaasti. Ja yks kaks tapasin itseni kertomasta. Vaimo, jolla oli ne suuret surulliset silmät ja kotona huonepahasessa aina sairastava mies, oli koko ajan edessäni. Muistin Helmerin vasta kuullessani pitkän haukotuksen.

— Sinäpä osaat olla monisanainen!

— En, en aina, tuli minulta vähän kivakasti.
— Mutta tällaisissa asioissa ei tarvitse etsiä sanoja. Minä en koskaan, en koskaan opi sulattamaan sitä, että ruokaan, juomaan, tupakkaan ja vaikka mihin viskataan hetkessä raha, jolla puutteenalainen eläisi päiviä, viikkoja, ehkä vuosia.

— Ei, ei, sinä et jaksa sulattaa sitä, että minun on hyvä ja hauska olla. Ainahan sinä kiristät kukkaron suuta, kun sinun omastasi menee!

Olin ruvennut riisuutumaan enkä vastannut pitkään aikaan. Viimein sanoin hiljaa: — Et sinä vielä tunne minua, Helmer.

— En, en, en vielä, yltyi Helmer. — Mutta minä olen oppimassa. Minä luulin sinua hyväksi kuin herran enkeli, silloin kun sinut otin. Mutta oletkin saita vanha akka, joka ei muuta osaa kuin pitää kirjaa miehensä menoista ja kiristää kukkaron suuta.

— Sinä käytät valittuja sanoja.

— Valittujen sanojen aika on ohi. — Helmer viskautui vuoteelleen ja kiersi sähkön sammuksiin.

Helmik. 25. päivänä.

Olen päässyt hieman tutustumaan »tonttu-uksoon». Hän tulee usein vastaan portaissa. Luulen, että hän melkein pitää minua silmällä saadakseen vaihtaa sanasen kansani tai pikemmin ehkä ihailla Leon pyöreitä poskia ja suuria sinisilmiiä. Ukko ajattelee silloin tietysti sitä yhtä ainoata, jonka tähden hän rakastaa kaikkia lapsia. Leon ulkonainen hyvinvointi sattuu häneen ehkä kuitenkin kipeästi. Hänellä on usein vedet silmissä, kun hän pikipäin hipaisee lapsen mekkoa.

Ellemme tapaa portaissa näen hänet seurusteluhuoneessa, jossa hän mielellään istuu uunin lähellä. Yöt ovat olleet kirpeän kylmät, monesti päivätkin. Mutta muualla ei lämmitetä kuin seurusteluhuoneessa. Ei ole hiiliä. Kukaan muu ei siitä valita kuin me ulkomaalaiset. Olen kuitenkin monesti nähnyt »tonttu-ukon» kädet sinipunertavina ja kohmeessa tulevan ainoaan lämpimään huoneeseemme.

Asetuttuaan uunin ääreen ummistaa hän tavallisesti silmänsä. Ensiksikin tahtoo hän päästä näkemästä ihmisiä, toivossa etteivät hekään siten katsele häntä. Hän pelkää vieraita, jotka voisivat paheksua vanhan maalarimestarin läheisyyttä.

Toisekseen tahtoo hän unohtaa nykyisyyden ja elää entisajassa. Hän on uskonut minulle, että uunin lämpö aina vie hänet siihen maalaiskotiin, jonka hän ennen omisti. Aurinko paistaa siellä kukkaiselle nurmelle. Kukko kiekuu aidan seipäällä.

Pienen lätäkön rannalla tallustelevat ankat loksauttelevat leukojaan vettä hörpätessään ja karsinasta päässeet karitsat hyppelevät nurmella kuin päästään pyörällä kesäisestä ilosta.

Oman perheen jäseniltä tuntuvat kaikki. Ja saman katon alla kaikki asuvatkin sekä kesät että talvet.

Vaikka onkin maalaustöitä paljon, on siinä sivussa aikaa talon asumiseenkin. Varsinkin kun on vaimo sellainen kuin hänellä oli. Eivät keväiset karitsatkaan ilossa voittaneet emäntäänsä. Niin hän oli kuin itse aurinko — ja vieläpä parempikin, sillä hän säteili aina. Ja kuitenkin oli hän aina työssä. Maalarinkin tehtäviin hän oli ottanut perehtyneeseen. Ei ollut moitteen sijaa siinä, minkä hän kädestään laski. Ei näkynyt siveltimen jälkeä. Paistavaa ja tasaista oli kuin peilin pinta. Ja jos oli maalattavana rattaat tai muut sellaiset, joita maalatessa täytyi olla epämukavassa asennossa, oli se aina emännän osa. — Ihan omiaan pienelle naisihmiselle, selitti hän nauraen, kun istui kyykkysillään rattaiden alla ja ammattimiehen taidolla huolehti jokaisesta pienimmästäkin kulmauksesta.

Joskus hän makasi selällään nurmikolla rattaiden alla ja maalasi sillälailla. Sanoi sen kovin mukavaksi. Ja nauroi sanoessaan niin että helähti. Ja jokainen, joka sen kuuli, sai siitä rintansa kesäiloa täyteen.

Siinä äidin ympärillä lapsetkin aina mielellään kieppuivat. Silmällä ja sanalla hän heitä siinä paimenteli ja kasvatti, — esimerkillään kuitenkin enin.

Tällaista on ukko minulle jutellut niinä muutamina hetkinä, jolloin olemme sattuneet olemaan kahden. Hänen vanhoissa vetisissä silmissään olen nähnyt kiillon, jota en unohda.

Iloitsen siitä, että toisen rikkaus tekee minut onnelliseksi — vaikka itse olenkin köyhä.

28. päivänä.

Lähdemme täältä huomenna. Nyt tiedän sen.

Istuin tänään Helmerin ja pojan kanssa seurusteluhuoneessa, kun matkailijakodin johtaja tuli vetämään pysähtynyttä seinäkelloa. Samassa luitahti »Tietosanakirjakin» huoneeseen likaisine kauluksineen ja kalvosimiseen. Hän kuiskasi jotain isännälle ja kuulin vain sanat »lasku» ja »viikko». Isäntä näytti käsittävän kuulemattakin. Samassa huomasi »Tietosanakirja» meidät ja livahti huoneesta kiireisesti ja häpeissään kuin koira häntä koipien välissä. Helmer viskasi harmistuneen katseen hänen jälkeensä ja tiedusteli isännältä, eikö tämä asuntola ollut sivistynyttä väkeä varten.

— Sivistynyttä, sivistynyttä tietysti. — Johtaja tuli pokkuroiden luoksemme. — Mutta täytyy sovitella näinä ahtaina aikoina. Mies on lukenut ja matkustellut paljon. Oli liikemies, mutta on ikäloppu. Ja mikä lie viirannut päätä. Nai vanhoilla päivillään. Retvanan otti, taisi korjata kadulta. Armahti ehkä. Tai liekö ollut velkaa, jonka kuittasi naimalla. Enkä henno häätääkään, kun maksaa vuokransa, vaikka saakin odottaa. Ja se

huone on niin pieni ja mitätön — tässä portaiden alla. Eivät huolisi muut.

— Vaimoni oli kuullut tätä asuntolaa kehuttavan, alkoi Hermer.

Veri karahti kasvoihini. Tiesihän Helmer, että minä vain taloudellisista syistä olin tätä esittänyt.

Helmer näki ilmeeni, katkaisi lauseen kesken, kiskaisi pojan polveltani ja otti syliinsä. Isäntä rupesi kertomaan talon muista asukkaista.

Nukkuva tuolla uunin ääressä oli kotoisin samoilta seuduilta kuin isäntä. Hän oli kokenut paljon kovaa. Pojat kaatuivat kaikki sodassa. Viimeksi kuoli ainoa tytärkin. Yksin oli ukko kuin vanha kanto kaadetun vesakon keskellä.

— Helmer, älä syötä hilloa pojalle, pyytelin hiljaa, hän ei ole terve. — Helmer jatkoi syöttämistä ja hypitteli poikaa polvellaan. — Tietäähän isän poju, mikä hyvältä maistuu. Eikö tiedä?

Eteisen kello helähti ja johtaja kiiruhti ulos. Poika takoi veitsellä pöydän laitaa.

— Älä anna hänen noin! Veitsi on terävä. Pöytäliina maksaa paljon!

— Sinä et sitten osaa muuta kuin jankuttaa tyhjistä. — Helmer täytti uudelleen kuppinsa kahvilla ja joi hyvällä ruokahalulla. Kun hän oli valmis, nousi hän ja sanoi ottavansa pojan mukaansa kaupungille. Hän aikoi lunastaa matkaliput huomisaamuksi. Saksassa oli köyhää ja kylmää. Oli paras kiiruhtaa etelään.

Minäkin nousin. Eteisen naulasta hain huoneemme avaimen. Aioin asettua työhön. Mutta

valikoidessani avainten joukosta sattui korvaani ääniä, jotka pysäyttivät minut siihen paikkaan.

— Työtä, työtä, vai työtä! huusi kimakka naisen ääni. — Luuletko ihmisen tekevän työtä sillä ruualla, jota minä saan! — Ääni oli pistävä kuin naskali. Se värisi heikon voimattomasta vihasta. Sanojen välillä kuului siihenää, joka muistutti syljeksivää kissaa. — Sika sinä olet etkä ihminen. Hullu kun korjasin. — Tunsin »Tietosanakirjan» äänen. Se kuului portaitten alla olevasta huoneesta.

Hiivin hiljaa takaisin seurusteluhuoneeseen. Tuntui mahdottomalta asettua työhön. Ei tehnyt mieli takaisin omaan huoneeseenkaan. Sielläkin oli tuolaisia sanoja vaihdettu — muodoltaan siivompia mutta sisällöltään samaa sukua. Muistokin poltti ehkä pahiten siitä syystä, että tiesin saman pian taas uudistuvan.

Ei auta hyvät päätökset, ei pysty järkisyyt. Niitä olen aina kunnioittanut. Mutta Helmerin ja minun suhteessani ne ovat arvottomat kuin ohjakset, joita pillastunut hevonen ei tottele.

Onko oma tuskasta värisevä sisimpäni se säikkynyt ratsu, jota minun on mahdoton hallita? En tiedä.

Säikkynyt, juuri säikkynyt, se on joka tapauksessa oikea sana.

Olen toivonut ja uskonut siinäkin, missä ei ole uskomista. Nyt en enää jaksa. Monesti olen vain pelkoa ja vapistusta. Toiste on kaikki minussa puutunutta. Silloin tällöin taas hulmahtaa tur-

tuneiden tunteiden alta kuin liekkiä hiilloksesta kysymys: mitä on tehtävä?

Pitääkö tällaista jatkua aina? Läpi koko elämän? Onko se oikeampaa kuin annetun sanan syöminen? Onko ulkonainen kodin pystyssä pitäminen pyhä velvollisuus silloinkin, kun ei ole kotia eikä avio-
liittoa muuta kuin nimeksi?

Teoriassa olen mielestäni selvillä ratkaisusta. Mutta todellisuudessa peräydyn — kerran toisensa jälkeen. Tuntuu aina siltä, että täytyy koettaa vielä kerta. Ehkä onkin kaikki pahaa unta. Ehkä ensi kerralla onnistuu se, mikä ei ole ottanut onnistuakseen ennen.

Tämä »häämatkakin», joksi Helmer kauhukseni nimittää matkaamme, on jonkinlainen »viimeinen ponnistus». Osaksi tahdon virkistää kielitaitoani voidakseni ansaita paremmin sekä tunneilla että käännöstyöllä. Mutta tämän takana piilee sekin ajatus, että vieraat olot ja vieraat ihmiset voisivat parantaa jotain siitä, mikä arkioloissa on mennyt rikki.

Pettääkö tämäkin toivo?

En jaksanut ajatella pitemmälle. Nousin ja lähenin hiljaa uunin ääressä nukkuvaa.

Tonttu-ukolla oli aurinkoista hymyä vanhoilla kurtteisilla kasvoillaan. Toinen polvelle painunut käsi nytkähteli muutaman kerran. Näytti siltä kuin se olisi tavoitellut jotain. Tai ehkä se halusi hyvällä? Kohta sen jälkeen avautuivat silmät verkalleen ja jäivät hämmästyneinä tuijottamaan eteensä.

— Te olette nukkunut — ja nähnyt aurinkoisia unia?

Ukko hieroi silmiään. — Niin, niin, tämä uuni on minun paras ystäväni. Se vie minut aina kotipihaan. Ja siellä paistaa aurinko aina ja lapset pelmuilevat pehmeällä nurmella. Ja ilmassa on kuivuvan maalin hajua.

Ukko veti esille pienen punaraitaisen nenäliinan ja kuivasi silmiään. Kysyin hymyillen, kirvelikö maalinhaju silmiä.

Vanhus otti leikkisät sanani todeksi. Hänen kasvoihinsa tuli sydämellistä hellyyttä. — Kirveleekö? Ei, ei, armollinen rouva. Vanhan maalarin sieramissa se on maailman paras hajua. Se on ihan sitä elämän hajua. Se on kuin voima, joka virtaa läpi nuoren ihmisen koko ruumiin. Sitä muistelee mielellään sittenkin kun sitä ei enää ole.

Hän nousi ja oikoi uunin edessä vanhoja jäseniään. Vasta senjälkeen tuntui siltä kuin hän olisi päässyt todellisuuteen käsiksi. Hän katsoi ympärilleen ja kysyi lasta.

— Te olette harvinaisen lapsirakas, sanoin siihen.

— Lapsirakas, toisti ukko taas ja hymähti. — Ehkä sen voi sanoa niinkin. Mutta oikeastaan näen vain yhden kaikissa. Minä näen ne yhdet ainoat ensiksi kaikkialla ja toiset ovat olemassa vain kuin sitä varten, että voisin verrata.

— Hän on lapsenlapsenne?

Ukko nyökkäsi. — He asuivat meillä ja olivat juuri menneet naimisiin kun sota puhkesi. Sen suuren kauniin nurmikkokentän keskellä omenapuitten

alla he asuivat. Siinä olivat kaikki meidän lapsemme peuhanneet ja ilakoineet. Ajattelin, että nyt siinä uusi polvi saa ilojaan pitää. Mutta sota puhkesikin kohta kun olivat menneet naimisiin. Sinne menivät pojat ja vävypoika. Haavoittuneena hän tuli kotiin ja oli kauan huonona. Mutta menipäs taas kun kykeni.

Ukko läksi hiljaa tepsuttelemaan lattiata pitkin, pysähtyi hetkeksi ikkunaan, johon aurinko paistoi, mutta kääntyi siitä raskaasti huoaten takaisin.

— Olihan se hyvä, että mummo säästyi siltä surulta. Hänellä oli niin herkkä mieli lapsiaan kohtaan, sanoi hän verkalleen.

— Vaimonne kuoli ennen sotaa?

— Ei, en minä sitä. Siihenhän jokaisen äidin täytyi taipua. Niin annoimme me kuin muutkin, kun vaadittiin. Mutta että sitten tytärsin. . . Sitä ei vaimoni enää nähnyt.

— Hänen lapsestaanko te puhuitte?

Hän nyökkäsi taas ja vanhat kasvot kirkastuivat. — Pitäisi sitä ehkä itkeä, sanoi hän viimein verkalleen. — Sillä on sormet kuin langansäikeet. Eikä jalka ota vaikka hän jo on kahden vuoden vanha. Minä itkin kauan silloin kun olin nähnyt teidän poikanne portaissa. Ja kuitenkin ei minusta ole koko maailmassa kasvoja, jotka kelpaavat sen pienen laiha tyttärentyttäreni rinnalle. Ettekö te tulisi häntä katsomaan?

Olin kohta valmis. En myöhemmällä enää saisi-kaan tilaisuutta siihen. Meidän oli lähdeävä seuraavana päivänä. Sanoin sen hänelle.

Ukko oli paikalla lähtövalmis. Hän alkoi astua

kipittää katua pitkin kuin lapsi, jolla on suuri ilo odotettavissa.

— Hoitaisinhan minä itse mieluummin hänet, mutta en minä vanha mies osaa kun hän on niin heikko ja pieni, puheli hän. Se on hyvä koti, oikein hyvä. Siellä on hauskaa toisten lasten kanssa. Saa mennä vaikka kaikki rahani. En minä sure kunhan vain saan pitää sen lapsen. Niin olisi mummukin sanonut.

— Mutta äiti, mikä hänet vei?

Ukko ei vastannut. Kuljimme kauan vaieten, sitten tuli viimein vapisevalla äänellä, hiljaa kuin kuiskaus: — Sota.

Katsoin kysyvästi vanhukseen.

— Niin, niin, katsokaa, ruoka oli huonoa. Hän ei jaksanut toipua tytön synnyttyä. Ei ollut sairas, mutta ei saanut voimiakaan. Eikä voinut syödä. — Hänelle tuli sitten sellainen ajatus, että hän parani jos saisi valkoista leipää. Ja minä juoksin virastosta toiseen saadakseni sellaisia lupakirjoja, että saisin valkoista leipää. Ja sitten — sitten juoksin taas kun se paperi oli kädessäni. Minä olin nähnyt hänen rintansa huohottavan raskaasti ja kuiskasin, että nyt tulee apu. Ja minä juoksin, juoksin. Mutta kun minä tulin takaisin valkoinen leipä kädessä, oli hän kuollut.

— — — — —

Keskustelumme katkesi siihen.

Vähän myöhemmin pysähtyi vanhus korkean aitauksen portille ja soitti sähkökelloa. Ajattelin lasta, joka oli siellä sisäpuolella. Hänellä oli sormet kuin rihman säikeet eikä jalka ottanut vaikka hän jo kävi kolmatta. Hän oli sodan lapsi...

Roomassa huhtik. 30. päivänä 1920.

Olen taas Roomassa ja olen tänään käynyt kirkossa, jossa kuusi vuotta takaperin sydämessäni lupauduin Helmerin vaimoksi.

Se käynti nosti myrskyn mielessäni. Mutta se auttoi myöskin.

Jouduin sinne oikeastaan aikomattani. Olin hakemassa lapsenhoitajaa ja olin käynyt monessa paikassa, kun huomasin olevani aivan tuon kirkon edustalla. Portailla istui sama vanha vaimo kuin kuusi vuotta takaperin.

— Te istutte vielä täällä, sanoin ja ääneni sävyyn taisi tulla jotain kylmää, ehkä kovaa.

— Tässä, tässä. Ja muistot ovat takanapäin, kiirastuli tulossa. Mutta onnellinen on se, joka saa sovittaa. — Hän itkeä tuhersi.

Minä jouduin siitä huolimatta sisäisen raivon valtaan.

Tuossa hän oli istunut ja tuota hän oli näiden vuosien kuluessa toistellut ties kuinka monelle. Hän oli sanoillaan sokaissut ihmisiä, oli ottanut heidän kohtalonsa käsiinsä ja työntänyt heidät tielle, jota eivät itse nähneet.

— Te ette saa puhua noin. Te vedätte syytä päällenne, kuuletteko, syytä, sanoin ankarasti, käänsin selkäni hänelle ja menin kirkkoon. Siellä lyykähdin istumaan ovensuussa olevalle tyhjälle tuolille. Koko sisimpäni oli yhtenä ainoana kuohuntana. Ja ties milloin se olisi asettunut, jollei kirkon hiljaisuus ja hämy olisi auttanut. Ne muistuttivat

isän työhuoneesta ja se muisto toi rauhallisia ajatuksia.

Viime aikoina olen miltei karttanut näitä muistoja. Elämäni on niin alentavaa, niin toisenlaista kuin se, jota isän kanssa elimme. Isä on siksi ollut kuin kadoksissa minulta.

Mutta täällä hiljaisuudessa löysin hänet. Ja täällä kävi itsestään selväksi, ettei elämä tällaisena saa eikä voi jatkua. Ei — lapsenkaan tähden.

Kaikki tuntui minusta äkkiä selvän selvältä. Olisi tehnyt mieleni mennä suoraa päätä kotiin ja sanoa Helmerille, että nyt on kaikki lopussa. Nyt tiedän, että meidän on erottava.

Mutta samassa kun oma tuska helpotti, muistin vanhuksen portailla. Kuinkahan kovasti hän lie säikähtänyt syyttäviä sanojani. Vanhus parka, taisi olla kantamista omassa kohtalossa toisten panematta lisää!

Nousin lähteäkseni. En mennyt alttarille, jossa riipui se pieni punainen ruusu. Se oli minusta pettänyt, vienyt harhaan. Tahdoin vain kiiruhtaa vanhuksen luo.

Mutta tullessani portaille oli hän jo poissa. Jatkoin matkaa pää painuneena ja rinnassa kuin kolotusta siitä, että olin vetänyt toisen, syyttömän, oman elämäni kärsimyksiin.

Käännyin Vittorio Emanuelin muistopatsaalle ja sieltä Forum Romanumille. Lunastin itselleni lipun haudastaan nousseen Rooman keskustaan ja asetuin siellä vanhalle marmoriportaalle.

Tämä ympäristö vaikuttaa minuun samoin kuin

kirkkojen hiljaisuus ja hämy. Se selvittää ajatuksia ja tyyntää mielen. Nämä vuosituhansien elämästä haastelevat rauniot kasvattavat ihmistä oman ihmeellisen suurpiirteisyytensä kautta. Niiden juurella ei yksilö uskalla omalle pikku elämälleen ja sen kokemuksille antaa liian suurta arvoa. Nämä entisyyden uljaat edustajat oikaisevat ja arvostelevat ajatuksiamme. Yksilö tuomitaan pieneksi. Mutta hänen elämänsä saa arvoa sikäli kuin se palvelee totuuden ja oikeuden katoamattomia arvoja, sikäli kuin se palvelee kokonaisuutta.

Istuin siellä kauan. Minusta ilma tuolla vanhan Rooman keskustassa tuntuu toisenlaiselta kuin muualla. Se antaa voimaa. Se teroittaa mieleen, että se mikä on oikein, on toteutettava, maksoi mitä maksoi.

Maksoi mitä maksoi, toistin paluumatkalla itsekseni. Ja tunsin, ettei mikään voi niin siunatusti lääkittää rintamme haavoja kuin sisäiseen selvyyteen pääseminen.

Toukok. I. p.

Jatkoin tänään lapsenhoitajan hakua. Kävin muun muassa venäläisen yhdistyksen huoneistossa. Sieltä löytää nykyään työn tarpeessa olevia vaikka miten paljon tahansa. En kuitenkaan saanut sopivaa apulaista sieltä. Mutta likaa ja mielenkiintoisia ihmisiä siellä oli paljon. Se oli vanhan Rooman keskelle viskattu pala aito Venäjää.

Tuntikaupalla siellä olisi saanut kuunnella mie-

lenkiintoisia elämänvaiheita. Mutta minulla oli kiire.

Kuljettuani kappaleen Corsoa pitkin nousi tie Aragnon kahvilan edustalla odottamatta pystyyn. Ihmiset olivat siinä sulloutuneet toisiinsa kuin herneet tyhjennettävän hernepullon suuhun. Kukaan ei päässyt eteenpäin eikä taaksepäin. Viimein ilmaantui kuitenkin aukko ihmismuurissa. Pujottelin eteenpäin kahvilan pikku pöytien ja eteenpäin pyrkivien ihmisten lomitse. Sitten täytyi taas pysähtyä.

Jäin seisomaan pienen pöydän ääreen, jossa muuan herra kahvin ja liköörin ääressä selaili sanomalehtiä. Pysähtyessäni siihen vilkaisi herra ympärilleen ja katseemme kohtasivat toisensa. Se oli Helmer.

— Kas vain, etkö käy istumaan? — Hän viittasi tuoliin vierellään.

— Olen turhaan etsinyt lapsenhoitajaa.

— Ei kai se estä sinua istuutumasta.

Istuuduin tyhjän tuolin äärimmäiselle reunalle.

— Poika nukkui kun läksin, mutta voi herätä. Minun täytyy joutua.

— Kyllä Anna huolehtii hänestä. Rahalla sellaisesta selviytyy. Mutta kun on kysymys rahasta, niin sinä et tietysti...

— Annalta menee monesti suuri osa yötä hänen omiin tehtäviinsä. Ihmisvoiman liikakulutusta ei rahalla korvata. Ja pojankin tähden — —.

— Pojan, pojan! matki Helmer. — Annatko sinä koskaan itsellesi tai minulle rauhaa, kun poika on kyseessä.

— Lapsi tietää edesvastuuta. — Vapaa väylä avautui ihmismereen. Jatkoin matkaani.

San Silvestron kohdalla riipaisi kipeästi rintaa, kun muistin että tästä juuri olin kulkenut ja tuohon, tuohon pysähtynyt kuusi vuotta sitten. Siinä olin ojentanut molemmat käteni Helmerille, antanut koko olemukseni ja elämäni siinä kädenojennuksessa, antanut sen täynnä luottamusta. . . Ja nyt!

Kiiruhdin katua eteenpäin kuin pakeneva. Täytyi päästä lapsen luo, velvollisuuksiensa luo, päästä työhön käsiksi.

Noustessani portaita kuulin pojan itkevän. Hän oli jo jonkun aikaa ollut valveilla ja tuskastunut, kun ei ollut kumpikaan meistä vanhemmista saapuvilla. Nyt hän ei ottanut rauhoittuakseen. Hän huusi isää, tulisen kiukkuisesti kuin loukkaantuneena huonosta kohtelusta.

Sytytin spriikeittiön ja panin vellin lämpiämään. Ohimennen pyyhkäisin pojan nenää tarpeettoman voimaperäisesti ja sain hänet siitä yhä enemmän hermostumaan.

Minäkin hermostuin. — Niin, niin, minä ymmärrän, sanoin itsekseni. — Isän polvella on hauska kiikkua, isän selässä mukava ratsastaa. Isä työntää makeisia suuhun. Äiti tarjoo vain velliä.

Minä nauroin sydämeni tuskassa.

Olihan se mainiota kasvatusta! Ja mainioiksi kypsysisivät kai hedelmät. Mutta olivatko ne vältettävissä?

Kun ajattelen kodin purkamista, olen mielestäni

kuin soturi, joka miettii pakoretkeä. Ja sittenkin ajattelen sitä.

Avioliitto ei voi velvoittaa samalla tavalla kuin taistelu isänmaan puolesta. Siinä ei ehdottomasti ja aina korkeimpana velvollisuutena ole pysyä paikallaan siksi kun siihen kaatuu. Lapsellakin on oikeuksia. Pieni lapsi tarvitsee äitiään. Ja tällaiset olot ehdyttävät voimiani kuin kesähelle uomaansa kuivuvaa puroa.

Taloudellisestikin on mahdotonta antaa asiain muuttumattomina jatkua. Pääomaani on vuotuisesti vähennetty. Ensin maksoin kihlausaikana Helmerin velkoja. Helmer ei sitä tosin olisi tahtonut, päinvastoin. Mutta minä tahdoin. Ne olisivat muuten ehkä joutuneet vieraitten ihmisten niskoille.

Paitsi velkoihin on rahaa vuotuisesti mennyt elämiseenkin. Helmer on kaikkiaan näinä vuosina ansainnut muutamia tuhansia ja hänen yksityis-
menonsa ovat tuntuvasti ylittäneet sen summan. Elämä on pelottavasti kallistunut. Olen turhaan kielitunneilla ja käännöstyöllä koettanut saada menot ja tulot jonkunlaiseen tasapainoon. Meno-
puoli oli aina ollut voitolla.

Jos jatkan täten, kuluvat voimani ennenaikojaan loppuun. Ja mitä varten? Enkö siten vain edistä Helmerin taipumusta viettää laiskurin huolettomia päiviä — toisten varoilla?

Velli kiehui yli äyräitten. Nostin sen tulelta, otin pojan syliini ja rupesin syöttämään. Mutta sitä tehdessäni kulkivat ajatukseni entistä latuaan. Rupesin tapani mukaan juttelemaan isän kanssa.

Isä istui mielestäni vieressäni painuneena vanhaan nojatuoliin, jossa hänellä oli tapana lepäillä. — Isä, tiedustelin, mitä soisit minun tekevän rahoilla, jotka sinä minulle säästit? Sinä tunsit edesvastuuta tavaraankin nähden. Sinusta se ei ollut itsekkääseen nautintoon oikeuttava väline. Sekin oli yleis-hyvän palvelukseen pantava. Tuhlailenko nyt antamaasi, isä?

Minun tuli hyvä olla samassa, kun olin tehnyt kysymyksen. Isä näytti rauhallisen tyyneltä kuten ainakin. Ja hänen katseensa loisti lempeänä. Siitä lähti voimaa ja lääkitystä.

— Me emme elä eristettyä elämää, sanoi isä tapansa mukaan hieman kaartaen suoranaista vastausta ja samalla mieltävästi sivellen pientä leukemiaansa. — Elämä velvoittaa senkin kautta, että se jatkuu. Minun elämäni jatkuu sinussa ja sinun lapsessasi.

— Pitääkö minun siis ensi sijassa ajatella lasta?

— Tulevaisuus on lapsen. Ja hyvä kasvatus on paras perintö.

— Ei hän missään tapauksessa saa rikkauksia, enkä soisikaan saavan. Mutta onko velvollisuuteni ennen kaikkea säästää, niin että hän saa hyvän kasvatuksen kunnes kykenee itse itseään elättämään?

Isä nyökkää tyytyväisenä päätään. Hänestä asia nähtävästi on päivän selvä. Mutta minä häitäännyn, sillä isä ei nähtävästi ensinkään ymmärrä, miten vaikeaksi tilanne on kärjistynyt.

— Helmer rakastaa poikaansa ja poika Helmeriä.

Saanko, voinko ja tuleeko minun eroittaa heidät toisistaan?

— Jaksatko yksin työskennellä kolmen puolesta, kysyy isä levollisesti.

Se sana luhistaa minut kokoon oman heikkouteni tunnossa.

Hyvä Jumala, kun olisikin voimia enemmän! Mikä silloin estäisi elättämästä useampia? Mutta kun ei ole ollut eikä ole. Jos yö menee ansiotyössä, ei ole voimia lasta varten ja jos päivän tunnit pannaan osaksi ansiotyöhön, osaksi lapsen huoltoon, ei kartu varoja niin paljon kuin tarvitaan kolmen elättämiseen.

Taidanko minä mitään sille, että äidiltäni olen perinyt heikon terveyden? Ja taitaako kukaan yleensä mitään sille, mitä on perinnöksi saanut? Vastuu joutuu oikeastaan niiden niskoille, jotka ovat perustaneet kodin. Eikä suinkaan vähin hänelle, joka valinnallaan ratkaisee millaisen isän syntymätömät olennot saavat.

Taas jouduin syylliseksi. Syytöksen kärki kääntyi omaan rintaani. Minä valitsin. En ajattelmatta, en itsekkäässä onnenkaipuussa. Hyvää tahdoin ja tarkoitin— ja kuitenkin olen nyt syyllinen,

Sisimpäni värisee kuin alaston ruumis raipaniskujen siihen sattuessa. Sokeana olen mennyt kohtaloani kohden ja vetänyt toisiakin mukaan. Minun olisi pitänyt ymmärtää. Olihan minulla ikää. Mutta en tuntenut elämää. Miessukua kaikkein vähin.

Ja kukapa yleensä rohkenisi ajatella avioliittoa

ja pitää itseään arvollisena samassa, kun tuomitsee toisen kelvottomaksi?

Eikä avioliitto kai sittenkään ole vain rotukysymys. Tuleehan siinä muukin vaa'alle pantavaksi. Vieläpä ensi sijassa.

Mutta juuri siltä kohdalta joudun ehkä ensin syylliseksi. Sillä sitä rakkautta, joka kodin perustukseksi on aiottu, sitä ei minulla ollut. Uskoin tulevani toimeen sydämellisellä halulla tehdä toiselle hyvää. Ja se palvonnan suitsutus, jota Helmer minulle sytytti, huumasi minut.

Itsesyytökset nousivat nyt korkeina kuin aallot ympärilläni. Nostin käteni isää kohden rukoilevasti kuin hukkuva. — Isä, isä, auta minua. Minä en tiedä mikä on väärin, mikä oikein. Minä pelkään kaikkea, omaa erehtyväisyyttäni kaikkein ensin.

— Lapsen oikeus on suurin, sanoo isä levollisesti.

Tartun niihin sanoihin kuin hukkuva pelastusköyteen.

Lapsen oikeus on suurin. Se on niin yksinkertaista ja selvää, kun isä sen sanoo. Se on täynnä vapautusta. Se tuo tyyneyttä ja tasapainoa mieleen. Tuntuu taas melkein samanlaiselta kuin kirkossa ja Forum Romanumilla. Olen kaikesta huolimatta nyt selvillä siitä, että minun täytyy puhua Helmerille tulevaisuudesta ja erosta. Lapsen oikeus on suurin.

Jätän kirjoitukseni ja rupean leikkimään. Onko ihme jos poikani on huonolla tuulella? Olen tosin syöttänyt velliä hänelle ja sitten antanut hänelle leluja lattialle, mutta ajatukseni eivät ole olleet

lapseni luona. Olen hautonut omia suuria surujani. Olen ollut tyhmä ja huono äiti. Pojunni tuntee sen. Nyt rupean lapsena leikkimään lapseni kanssa.

Toukok. 2. päivänä.

Lapsena leikin eilen lapseni kanssa. Mutta surkeasti päättyi kuitenkin päivä. Se mikä oli sanottava Helmerille, tuli tietysti sanotuksi sekä sopimattona hetkenä että ihan toisin, kuin se olisi ollut sanottava.

Istuin käännöstyöni ääressä, kun Helmer yhden-toista maissa tuli kotiin.

— Sinä sitä jaksat ja viitsit, sanoi hän laskien hattunsa pöydälle eteeni. — Tuollaisen näkeminenkin hermostuttaa minua.

Jatkoin vastaamatta.

— Et edes viitsi sanoa hyvää iltaa miehellesi!

— Kun hän väsyneenä päivän työstä palaa kotiin! — Työnsin paperit syrjään ja nousin. — Tai pitäisikö minun tiedustella onnistuitko saamaan ensiluokkaista likööriä?

— Sinä olet huonolla tuulella — kuten enimmäkseen.

— En ollut, mutta minua harmitti huomautuksesi siitä, että jaksan. Se ei aina ole helppoa.

— Mikä pakottaa siihen?

— Lapsen tulevaisuus ja sinun elintapasi.

— Sinä olet hullu.

— Nyt olen tulemaisillani viisaaksi. Helmer,

minä olen pääsemäisilläni umpisokkelosta päivänvaloon. Minä ymmärrän, että meidän täytyy erota.

Sana sattui nähtävästi kuin käden sivallus vasten kasvoja. Helmer peräytyi muutaman askeleen, silmät alkoivat hurjistuneina pyöriä päässä ja tumma puna nousi kaulalta hiusrajaan saakka. Silmien välillä alkoi muuan suoni paisua paksuksi, tummaksi juovaksi. Se oli varma vihastumisen merkki.

Ihme kyllä rauhoittui hän kuitenkin pian. Näytti siltä kuin hän viime hetkessä olisi päättänyt noudattaa toista menettelytapaa. Hän viskautui raskaasti läheiseen nojatuoliin ja rähähti nauruun. — Sinä puhut kuin mieletön. Työkiihko ei vahvista järkeä.

— Soisin joka tapauksessa, että se kiihko tarttuisi sinuunkin!

— Sinä jauhat aina yhtä ja samaa. Luulisi sinun jo tietävän, ettei kukaan tällaisina aikoina saa sopivaa työtä mistä hyvänsä. Ja toimeen olen sittenkin aina tullut.

Silloin jouduin raivoon, ponnahtin pystyyn tuoilta, luulen että silmäni kipunoivat ja käsi puristui nyrkkiin. En ensi hetkenä saanut sanaa syntymään. Mielenkuohu nosti tukehduuttavan tulpan kurkkuun. Viimein sain kuitenkin ääntä ja sanat tulivat ryöppynä.

— Toimeen olet tullut! Toden totta! Sen tiedän. Ja vielä serkin, että sinulta ei koskaan ole puuttunut rohkeutta elää toisten varoilla. Äitisi perintö hupeni sinulta äkkiä. Sitten kiristit isä-

vanhustasi. Hän joutui suureen ahdinkoon — sinun velkojesi tähden. Tämä seikka — kuten osa veloista, joita toisaalla olit tehnyt — tulivat tietooni vasta häittemme jälkeen.

Helmerin huomio näytti kokonaan kohdistuvan kellonperien irroittamiseen napinlävestä. Sitten hän kiskaisi takin päältään ja viskasi kiillottavat kengät oven ulkopuolelle. — Sinä puhut menneen talven lumista, sanoi hän yliolkaisesti, pauskautui vuoteeseen ja veti peiton korvilleen.

En jatkanut puhetta. Olin ponnahtaessani pysyyn räiskäyttänyt mustetta melkein valmiille käännösarkille. Nyt koetin parantaa jälkiäni.

Hangatessani pois mustetahroja tuntui minusta siltä kuin oma jokapäiväinen elämäni olisi ollut siinä edessäni. Sekin oli täynnä tuollaisia rumia jälkiä. Se oli tahraantunut käsissäni. Eikä se siitä muuttunut, vaikka kerran toisensa jälkeen päätin hillitä itseäni ja arvokkaasti suhtautua vaikeuksiin. Helmer saa minut aina suunniltani — jollei kohta niin ainakin myöhemmin. Ja sitten jälestäpäin tunnen kirvelevän kipeästi, että tällainen yhdyselämä alentaa ja tahraa.

Häpeän itseäni. Ja isäkin tulee aina tällaisina hetkinä mieleen. Mitä hänkin sanoisi, jos hän näkisi minut tällaisena? Meidän välillämme tuli tuskin koskaan kiivasta sanaa sanotuksi.

Helmerin käytös tuntuu siitäkin syystä niin pahalta, kun isä aina oli toisenlainen. Ero on räikeän silmiinpistävä.

Ja tämän kurjuuden ylläpitämiseksi jatkuvasti

kuluttaisin voimiani? Se ei voi olla korkein velvollisuuteni.

Mutta tällä hetkellä tarvitsen joka tapauksessa rahaa, ja siksi ponnistelen minkä jaksan.

Kello olikin sivuuttanut puoliyön, kun viimein väsyneenä painuin vuoteelle. Siitä huolimatta täytyi minun aluksi odotella unta. Viimein pääsin eräänlaiseen horrokseen, josta kuitenkin Leon kitinä minut pian herätti.

Sitten täytyi taas uudelleen unta herutella. Eikä sitä kuulunut, ei pitkiin aikoihin.

Aamupuolella vasta nukahdin, niin sikeästi, etten kuullut mitään pojan herätessä. Kun viimeinkin raukeana raotin silmiäni, seisoi Helmer vuoteen vieressä lapsi käsivarrellaan. Poika oli pesty ja puettu.

— Onko sulla varaa luopua näin hyvästä lapsenhoitajasta, tiedusteli Helmer naurussa suin.

Kohottauduin istualleni ja otin pojan syliini. Mutta en voinut vastata lapsen huomenhyväilyyn enkä Helmerin leikinlaskuun. Sieluni oli täynnä surullista ihmettelyä.

Olisihan minun jo pitänyt tottua Helmeriin. Ei ole oikeutta hämmästyä mistään kuusvuotisen avioliiton jälkeen. Ja sittenkin hämmästyin.

Minun on mahdoton käsittää, että toinen huolettoman kevyesti kuittaa sen, mikä minulle on maksanut öiden ja päivien taistelua, kunnes se lopulta on muuttunut minulle verisenkipeäksi todellisuudeksi

Nousin väsyneesti. Uuden päivän uuden taakan otin väsyneenä hartioilleni.

Samana päivän iltana.

Päivä, jota raskain mielin aloin, on minulle ollut todellinen lepopäivä.

Jo ennen aamiaista läksi Helmer kaupungille, ilmoittaen lähtiessään aikovansa viipyä iltaan asti. Pääsin siitä heti oikein erinomaiseen työvauhtiin. Poikakin oli kuin ykstuumainen kanssani. Hän istui tyytyväisenä lattialla leluineen eikä näyttänyt muistavankaan äitiä muuta kuin silloin tällöin, kun hän pikkuviisaasti nyökkäsi päätä äidille kuin rohkaistakseen häntä hänen työssään.

Arkin toisensa jälkeen sain valmistuneena panna jo käännetyn lisäksi. Ja kun ruoka-aika vaati osansa, korvattiin ajan hukka virkistyneitten voimien kautta.

Iltapäivällä otin itselleni pienen loman saadakseni pojan raittiiseen ilmaan. Läksimme yhdessä Borghese-puistoon, käännyimme puiston laidasta sen ja Monte Pincion välillä olevalle aukealle nurmikentälle. Siellä poika ilosta kirkuen kieriskeli pehmeällä nurmikolla, keräsi esiliinansa ja kätensä täyteen kaunokaisia ja kantoi niitä sitten minulle.

Olimme onnellisia ja vapaita kuin kotona keksäisellä niityllä.

Ulkona-olosta väsyneenä nukkui Leo kohta illallisen jälkeen. Minä sain jatkaa työtäni.

Päästyäni käännettävän luvun loppuun laskin tyytyväisenä kynän kädestäni. Olin saanut lähes painoarkin valmiiksi, ja siinä oli päivän osalle tulosta tarpeeksi.

Korjasin paperit laatikkoon ja otin esille puvun,

jota olen alkanut valmistaa Leolle. Sitä olisi jo monesti tarvittu, mutta en ole voinut saada sitä valmiiksi. Nyt tuntui juhralta, kun rauhassa sai ottaa sen esille.

Ja siitäkin iloitsin, että se siltä tuntui. Sehän kuitenkin oli naisellista, ehkäpä äidillistäkin.

Epäilen oikeastaan kovin omaa äidillisyyttäni. Se tuntuu toisenlaiselta kuin muiden. Tokko liekään oikeata. Toiset naiset elävät kokonaan lapsissaan. He ovat kuin lakanneet elämästä ja toivomasta omasta puolestaan. He ovat vain äitejä. Ja siitä he ovat äärettömän onnellisia, toiset ylpeitäkin.

Tuollaiset tunteet ovat minulle vieraat. Tunnan äitiyden vain äärettömän suurena ja raskaana edesvastuuna.

Johtuuko se kenties luonteestani? Mietiskelyyn, sisimpien syiden ja alkujuurien penkomiseen olen aina ollut taipuvainen. Ja totisuutta, ehkä raskauttakin on mietiskelyssäni enemmän kuin hilpeyttä. Se ilmenee tietysti myöskin tunteissani lasta kohtaan.

Olen monesti säikähtäen ymmärtänyt miten kylmä, miten objektiivinen olen suhteessani lapseen.

Voiko se johtua siitä, että pojan syntyessä jo olin kadottanut luottamukseni Helmeriin. Suhteemme oli kuin särölle mennyt lasi tai ohut jääpeite järven pinnalla, jossa halkeama synnyttää uuden ja särkyneisyys laajenemistaan laajenee.

Voiko lapsi, jonka elinjuuret nousevat sellai-

sesta maaperästä, olla yhtä läheinen kuin se, joka on syvän sydämellisen rakkauden lapsi?

Nousin ja menin lapseni vuoteelle. Seisoin siinä kuin anteeksipyytävä.

Ajatukseni luistivat takaisin aikaan, jolloin poika syntyi.

Olikohan luonnotonta, että jo silloinkin aivan kohta Leon syntymän jälkeen ajattelin enemmän sitä ihmettä, että uusi ihmisolento oli maailmaan astunut, kuin omia äidinkokemuksiani? Asian fyysillinen puoli painui tajunnassani melkein olemattoman arvottomaksi, jotavastoin ihmisen tulo maailmaan oli ihme, jota lakkaamatta tutkistelin.

Etenkin öisin, kun kaikki suuressa sairaalassa oli hiljaista kuin haudassa ja valkopukuinen hoitajatar äänettömän askelin läheni minua pieni käärikäsivarrellaan, tunsin monesti itseni kuin siirrettyksi ajallisuuden ahtaan piirin ulkopuolelle. En nähnyt lapsessa olentoa omasta lihastani ja verestäni, näin vain sielun — iäisyysjuurta olevan hengen, joka kohtasi minua lapsen tiedottomassa katseessa.

Sydämessäni lankesin kuin polvilleni palvoen tuota henkeä, joka oli ottanut hauraan ajallisen tomumajan itselleen asunnoksi.

Merkillisen objektiivisesti tutkistelin kysymystä, millaisen jäljen tuo henki jättäisi siihen elämään, johon se nyt oli astunut. Jättäisikö se hyvän vai huonon? Tulisiko jälki pysyväksi vai haihtuisiko se kuin askel hietikossa meren rannalla?

Kysymys perinnöllisyydestä tai kasvatuksesta

ei minua silloin vielä raadellut. Elämä oli kuin pysäyttänyt arkijuoksunsa. Elin eristetyssä pyhäkössä, jossa elämän syvät tutkimattomat lait valtavana simfoniana täyttivät mieleni hartaudella.

Tunnen yhä vieläkin samanlaista hartautta ajattellessani tuota aikaa.

Tartuin hiljaa Leon käteen. Se oli pehmeä ja pyöreä. Jokaisen sormen tyvessä oli pieni, ihasuttava kuoppa.

Tuollaista kättä ei voi katsella hyväilemättä sitä.

Painuin polvilleni vuoteen viereen. Toinen käteni hyväili varovaisesti lapsen kättä. — Sinä rakas, rakas, vaaditkohan minut kerran tilille teoistani vai — kiitatköhän elämän lahjasta?

Poika ynähti unissaan. Hymyilikö hän ehkä myöskin?

Voimakas liikutus pani koko sisimpäni väräjä-mään. Tunsin etteivät mitkään omat kärsimykseni merkitsisi mitään, jos vain poika tulisi onnelliseksi.

Tällä tavoin voi vain *äiti* tuntea. Olen siis — kaikesta huolimatta — tuntenut aito äidintunteita. Se tieto on täynnä lohtua ja lääkitystä. Helmer toitottaa minulle yhtenäen kelpaamattomuudestani ja kylmyydestäni. Ja kun vielä oma sydänkin syyttää ja epäilee, kun se minulle usein todistaa, että olen toisenlainen kuin muut ja elämään kelpaamaton, painuu mieleni maan tasalle.

Tällainen ihana, hiljainen työpäivä vaikuttaa kuitenkin päinvastaista. Se virkistää ja vahvistaa. Se auttaa tasapainoon ja saa sisäiset voimat kes-

kittymään kuin ponteva johtajan ääni, joka kokoo taistelun tuoksinassa hajalle joutuneen joukon.

Nyt ei enää tunnu kovin vaikealta odottaa Helmeriäkään. Tämä päivä, jolloin toran ja riidan sijasta on ollut rauhaa ympärilläni, on taas herättänyt minussa jonkunlaisia toiveita — ei olojen paranemisesta, mutta tilanteen rauhallisesta selvittelystä.

Toukok. 3. p.

Toiset nukkuvat vielä. Minä olen valvonut koko yön.

Eilinen työpäiväni päättyi tavalla, jota tuskin uskallan muistella.

Olin vielä ompelemassa, kun Helmer avasi oven. Väkevä alkohoolin löyhyä tunki samassa huoneeseen.

— Hitto vie, oikeinko sinä lapsen vaatteita!
— Hän viskasi lakin eteeni pöydälle ja tarttui mekkoon, jonka olin laskenut kädestäni. — He, he, hee, oikeinhan se on sydäntä sulattavaa! Ehkäpä tällainen vaivainen kuin minäkin saisi muistaa olevansa nainut mies! — Hän viskasi puvun kädestään ja kumartui puoleeni kuin suudellakseen.

Karkasin pystyyn, sysäsin häntä senverran, että pääsin lähelle ovea, ja kirkaisin terävästi kuin hengenhädässä. Helmer näki käteni olevan koholla. Olisin voinut vaikka lyödä, jos hän olisi yrittänyt lähemmä.

— Sch, sch — älä herätä talossa nukkuvia! Kuuletko! Sinä senkin — —! Sinussa ei ole naista

ei viiden pennin edestä. Toista oli se mustasilmäinen, joka tarjoili tänään. . . .

En kuullut enempää. Olin jo oven ulkopuolella ja väänsin sen sieltä lukkoon.

Käytävässä oli pilkkopimeä. Haparoiden tunnustelin jalalla tietä, kunnes eteeni sattui jotain pehmeää, vaatekasa, kuten arvasin. Siihen painuin hervottomasti kyyneleettömin silmin tuijottaen sysi-synkkään yöhön.

Myöhemmin päivällä.

Olen tänään ollut karussa kotoa ja sekä sisäisesti että ulkonaisesti kokenut paljon. Varhain ennenkuin Helmer oli ennättänyt herätä jätin pojan sisäkkö-Annan huostaan ja läksin kaupungille. Lapsenhoitajan löytäminen on välttämätöntä, jos mielin päästä edistymään käännöstyössäni. Yhtä välttämätöntä oli minulle juuri nyt päästä näkemästä Helmeriä.

Käännyin suoraan Forum Romanumille. Mutta en mennyt alas varsinaiselle forumille, vaan asetuin istumaan sille kivimuurille, joka hevosenkengän muotoisena reunustaa Mamertiinivankilasta forumin sisäänkäytävälle kiertävää katua. Siitä kulkee tavallisesti päivän aikaan joukoittain vaunuja, joista varakkaat matkailijat viimeistä muotia edustavassa asussaan välinpitämättöminä tai uteliaina vilkaisevat haudastaan nousevan Rooman raunioihin, tyytyväisinä tietoisuudessa, että nyt ovat »nähtäneet vanhan Rooman». Siinä tarjoilevat katukaup-

piaat kiihkeän itsepintaisesti postikortteja, mosaiikkikoristuksia ynnä muuta pikku tavaraa jalanastuville matkailijoille ja siinä tyrkyttelevät toiset hyvän ansion toivossa itseään oppaaksi muukalaisille.

Siinä kulkee kuin raja nykypäivien elävän ja entisen, hautaan painuneen Rooman välillä.

Asettuessani kivikaiteelle oli ympäristössä vielä hiljaista. Matkailijat nukkuivat hotelleissaan eivätkä kaupustelijat vaivautuneet turhan päiten. Entisyys sai rauhassa haastella.

Nuo vanhat menneiden vuostuhansien elämästä kertovat muistomerkit tuntuivat mielestäni tässä kirkkaassa aamuvalaistuksessa vanhukselta, joka kirkas tyyneys kasvoillaan haastelee elämänvii-sautta nuorelle kuuntelevalle polvelle.

Mutta mitäpä noista neuvoista, kun ei nykypäivien rikkinäisyyteen syntynyt ihminen jaksa niitä elämässään toteuttaa.

Ajattelin itseäni ja päivää, jolloin istuin tässä uskoen, että olin päässyt jonkunlaiseen selvyyteen.

Olinko eilen illalla niittänyt ensi hedelmät tuosta selvyydestä, jonka piti johtaa toimintaani? Ja olenko tuomittu aina erehtymään tiestä, joskin täysin rehellisenä pyrin selvyyteen siitä, mikä on oikein?

Tai johtuiko kaikki vain siitä, ettei minulla ollut ihmistuntemusta? Ja se tietysti johtui siitä ulkonaisesta ja sisäisestä eristäytyneisyydestä, jossa kauan elin ja joka jollain tavoin on tehnyt minut vieraaksi sekä elämän tosioloille että niille ihmisille, joiden keskuudessa on elettävä.

Olen oikeastaan uskonut jossain määrin vapautuneeni tuosta entisestä erikoisastemastani. Avio-
liitto antaa sittenkin ihmiselle jonkun verran ihmis-
tunteista. Ja surukin on ollut minua lähentä-
mässä ihmisiin. En enää paljon ajattele sitä, pidänpö
heistä ja voinko heitä ymmärtää. He ovat minulle
kaikki vain ihmisiä, kärsiviä ihmisiä.

Näitä ajatellen nousin hitaasti ja tein lähtöä.
Mutta samassa pysähtyi katseeni nuoreen naiseen,
joka samoin kuin minä oli painunut istumaan kivi-
kaiteelle pienen matkan päähän minusta.

Naisessa oli jotain erikoista. En ole selvillä
siitä missä suhteessa. Mutta hän pysäytti väkisin
ohitse aikovan katseeni.

Hänen pukunsa oli sekä kulunut että huoli-
maton. Se ilmaisi mielentilaa, jossa ei enää jaksaa
omistaa minkäänmoista huomiota ulkonaiselle ole-
mukselleen. Ja samaa oli kasvojenkin ilmeessä.
Piirteet olivat sirot, lapsimaiset, tukka ja silmät
tummat. Pää kokonaisuudessaan muistutti sellai-
sia lapsenpäitä, joita Italiassa useinkin näkee sekä
tauluissa että todellisuudessa. Mutta ilme oli van-
han, elämään väsyneen ihmisen.

Käsitin, että tuollainen ihminen voisi milloin
hyvänsä mennä suoraa päätä Tiberin rannalle ja
siitä äänettömästi kuin varjo painua virtaan. Hän-
nen koko olemuksensa näytti ilmaisevan halua
hävitä olemassa-olosta niin huomaamatta ja niin
hiljaa kuin mahdollista.

Astuin muutaman askeleen lähemmäksi, jäin
sitten seisomaan ja nojauduin kivikaiteeseen, jolla

nainen istui. Siitä siirryin yhä lähemmä ja lähemmä kaiken aikaa katsellen alas forumille kuin kokonaan syventyneenä sen tarkastamiseen. Viimein olin niin lähellä, että kumartuessani eteenpäin tulin hieman työntäneeksi naapuriani. Anteeksi pyytäessäni sain omituisen katseen pikimustista, murheenraskaista silmistä.

— Te olette sairas? Väsynyt?

Vieras pudisti vaieten päätään.

— Voinko jollain tavoin auttaa teitä?

Äänetön päänpudistus oli taaskin ainoa vastaus. Mutta en hellittänyt. — Te olette Roomasta? jatkoin.

Nytkin vastasi vieras ainoastaan päännökökkäyksellä.

— Anteeksi, että olen näin rohkea, mutta tahtoisin mielelläni tutustua italialaisiin.

— Te puhutte italiankieltä?

— Hyvin vähän, mutta tahtoisin oppia.

— Ja istutte näin varhain aamulla täällä. Minä luulin, että muukalaiset tähän aikaan nukkuvat hotelleissaan.

— Minä en olekaan täällä tavallisena matkailijana. Olen tullut tänne tekemään työtä ja ansaitsemaan perheeni hyväksi.

Odottamatta syttyi eloa välinpitämättömyyteen saakka väsyneessä katseessa. — Vai olette te perheenne elättäjä — niinkuin minäkin.

— Teidän miehenne ei siis elä enää?

— Kyllä, mutta hän on sairas.

— Ja te teette työtä hänenkin puolestaan?

Vieras pudisti päätään. — Hän elättää itse itsensä. Lapsista ja itsestäni minä vain huolehdin. — Äänessä oli taas entistä raukeaa väsymystä. — Onko teillä montakin lasta? jatkoi hän samassa antaen puheelle toisen käänteen.

Kerroin pojasta ja jouduin siitä lapsenhoitajaan.

— Luuletteko, että minä voisin huolehtia pojastanne, kysyi hän odottamatta.

— Teillähän on itsellänne lapsia. — Hämmästykseni kuvastui kai peittelemättömänä kasvoilani. Vieras huomasi sen. Ja hän ymmärsi.

— Köyhän lapset saavat itse pitää huolta itseltään, tuli katkerasti. — Vaikka olenkin saanut koulusivistystä, täytyy minun nyt ansaita keinolla millä hyvänsä. Tällaisina aikoina ei äiti kolmen lapsen kanssa elä tyhjästä.

Esitin itseni ja toinen teki samoin. Hänen nimensä oli Vittoria Biondi. Hän oli mennyt naimisiin aivan nuorena. Miehellä oli silloin virka eräässä tehtaassa. Toivottiin hänen piankin kohoavan urallaan, sillä häntä pidettiin lupaavana insinöörinä. Mutta edistymisestä ei tullut mitään. Hänellä oli oma erikoinen tapansa hoitaa työtään. Hän sai jatkuvasti tehdä määrättyjä töitä, mutta edistymisestä ei ollut puhettakaan ja siitä, minkä hän työllään ansaitsi, ei perheelle riittänyt mitään. Perheen täytyi auttaa itseään. Vanhempi tytöistä oli kuuden vuoden vanha ja piti melkein kokonaan huolta pienemmästä, joka oli vain 3-vuotias. Poika oli jo kymmenen vanha. Hän oli eräässä luostarissa oppilaana.

Kuuntelin melkein hartaana. Tunsin virkistyväni siitä, että edes hetkeksi olin päässyt ajattelemasta omia olojani. Lisäksi olin löytänyt ihmisen, jota omasta ahdinkotilastani huolimatta ehkä voisin auttaa. Rouva Biondi asui aivan lähellä Porta Salariaa. Tie Biondiin oli siis lyhyt ja silläkin saattoi olla merkityksensä.

— Minun täytyy lähteä, sanoi rouva Biondi viimein nousten. Hän näytti odottavan, että lähtisin matkaan. Meillähän oli sama tie.

Mutta en voinut. Heitin siksi hyvästit ja lupasin ensi tilassa tulla jatkamaan keskustelua. Sitten nousin Lateraaniin menevään raitiovaunuun.

Minulla on omat ystäväni Rooman eri museoissa. Vapaahetkinäni — tai silloin kun olen erityisesti avun tarpeessa — menen niitä katsomaan. Siksi en tänään voinut kieltäytyä tällaisesta tapaamisesta.

Menin museoon tultuani suoraapäätä huoneeseen, jossa Sofokles ylhäinen levollisuus koko olennossaan katselee uuden, levottoman ajan lapsia. Olen usein ennenkin tullut tänne saadakseni osaa siitä voimasta ja tasapainosta, jota tämä antiikin ihana edustaja elävöittää. Tänään tarvitsin sitä paremmin kuin ehkä koskaan ennen.

Painuin istumaan Sofokleen läheisyyteen. Katseeni seurasivat nälkäisen ahneesti tuon voima-ihmisen jokaista piirrettä. Koko hänen olemuksestaan, yksinpä hänen vaatteensa poimuistakin tuntui säteilevän voimaa, tyyneyttä, tasapainoa ja sopusuhtaisuutta. Hän on kuin ihminen täydellisyydessään, jumal-ajatus ruumiillistuneena. Hänen korvansa on

lukittu, hänen silmänsä unnessa kaikelle, mikä elämässä on vähäpätöistä, toisarvoista. Hän on häätänyt etäälle olemuksestaan kaikki ne epäsoinnut ja ristiriidat, joista nykypolven elämässä on niin tuntevia jälkiä.

Ja kuitenkin on juuri hän järkyttävän voimakkaasti kuvannut ihmisrinnan kärsimyksiä! Hän on tuntenut ne omassa sisimmässään. Mutta hän on niistä selviytynyt tyynenä voittajana.

Riippuiko se ehkä entisajan käsityksestä, että ihminen on vain pieni, voimaton olento, jonka nöyrästi on alistuttava siihen minkä tutkimattomat ja ylhäiset voimat osaksi säätävät? Eikö se usko teekin elämää yksinkertaisemmaksi, turvallisemmaksi, ja eikö se kevennä edesvastuun taakkaa?

Ajattelin itseäni ja avioliittoani. Mitä olin naimisiinmennessäni etsinyt? En omaa kotia, en huoletonta toimeentuloa, en oikeutta vapaasti järjestää elämäni. Tätä kaikkea minulla oli — enemmän kuin olisin suonutkaan.

Turvattu ja joka suhteessa mukava elämäni oli minulle usein käynyt tunnontaakaksi.

Tunsin elämää jo silloin tarpeeksi ymmärtääkseni, etten sitä tuntenut. Tiesin, että oli joukoittain niitä, jotka kärsivät — mikä aineellisen puutteen takia, mikä toisten pahuudesta, mikä oman rinnan ristiriidoista. Mutta tämä oli minulla *tietona*. Se oli *ulkopuolessa* itseäni.

Olin joskus yrittänyt päästä sitä lähemmäksi. Aina turhaan. Isän pieni seurapiiri ei tarjonnut minulle mitään tässä suhteessa. Ei liioin se hiukan

laajempi piiri, johon kuului talon pesijätär, leski, joka keväisin ja syksyisin huolehti äidin haudan kuntoonasettamisesta, ja ajuri, jota isä ja minä aina käytimme kun kävimme äidin haudalla. Kaikki nämä olivat vanhoja, uskottuja ja suhteellisesti hyvin toimeentulonsa ansaitsevia ihmisiä. He tulivat kaikki joskus, tavallisesti määrättyinä merkkipäivinä, vieraisille kotiin ja heidän luonaan käytiin samoin merkkitilaisuuksissa, kuten nimipäivillä. Tämä seurustelu oli vanhaa tavaksitullutta tottumusta, josta ei kukaan olisi tahtonut luopua, mutta joka ei mitenkään särkenyt sitä eristäytyneisyyden kehää, joka ympäröi lapsuuteni kotia. Se ei vienyt minua lähemmäksi ihmisiä yleensä, ei lähemmä kärsimyksiä.

Toivoin naimiseni kautta muutosta tässäkin suhteessa.

Itsekkäät syyt eivät ratkaisseet valintaani. En liioin tavoitellut naimista itsessään. Tiesin, että sitä sanottiin kasvattavaksi, avartavaksi. Ymmärsin, että naimaton jää monen elämässä syvälle koituvan kokemuksen ulkopuolelle. Mutta tämäkin oli minulla vain *tietona*. En omasta puolestani kaivannut noita kokemuksia. Nainen minussa ei ollut hereillä.

Isäkin oli joskus siitä hymyillen puhunut, oli kuin syyttänyt itseään siitä, että olin kehittynyt yksinomaan ajattelun ihmiseksi.

Silloin tuskin käsitin, mitä isä tarkoitti. Nyt sen tiedän. Mutta samalla ymmärrän entistä enemmän miten oikeassa isä oli.

Herääköhän nainen minussa koskaan?

Olen äiti ja kuitenkin kysyn tätä itseltäni. Olen

yhä kaiken ulkopuolella. *Itseäni* olen antanut vain niinä hiljaisina hetkinä, jolloin isän kanssa yhdessä etsimme oman olemuksemme vaatimuksia vastaavia polkuja ajattelun maailmassa.

Olenko kykenemätön antamaan itseäni toisessa muodossa? Olenko sielultani syntymästä saakka toisenlainen kuin muut? Tai onko tämä vain tulos ulkonaisista olosuhteista? Heräisikö minussakin jotain, jonka olemassa olosta yhä olen tietämätön, jos tapaisin ihmisen, isäni kaltaisen, johon koko olemuksellani voisin sulautua?

Tunsin että kuumat kyyneleet odottamatta pyrkivät silmiini.

Sisimpäni on kauan ollut nääntymäisillään. Olen nähnyt vain matalaa mieltä ja armotonta arkea. Olen unohtanut uskoa paremman olemassa-oloon.

Nyt sain kuin välähdyksittäin aavistuksen siitä, että tuota parempaa sittenkin on — toisten osalle, joskaan ei minun — ja että sitä olisi voinut olla minunkin osallani jos — — —

Pelkkä aavistus täytti minut syvällä, pyhällä ilolla.

En enää pelkää tavata Helmeriäkään. En itke omien olojeni raskautta. Istun Lateraanin edustalla, jossa olen kirjoitellut tätä, ja muistelen Sofoklesta. Hän on tänään puhunut minulle.

Vaikka oma pieni elämäni onkin tahraantunut ja särkynyt käsissäni, on elämän ydin, sen loppu-tarkoitus sittenkin ylevä, puhdas ja pyhä. Se tietoisuus kannattaa minua.

Illalla.

Helmer oli päivällistä syömässä palatessani. Poika hänen polvellaan liverteli iloisesti, käytti ahkerasti pientä sanavarastoaan ja missä sanoja puuttui, turvautui viittoilemiseen, äännähdyksiin ja nauruun.

Oli helpoittavaa tavata täten. Päivällispöytä oli rauhoitettu alue. Mutta heti kun olimme tulleet omaan huoneeseemme, iski Helmer siihen, mikä nähtävästi kaiken aamua oli kyttenyt hänen mielessään.

— Näetkö vihdoin minkä verran sinä minua parannat kylmyydelläsi? — Hän seisoi selin minuun ja katsoi ulos ikkunasta.

— Oliko tämä ensi kerta? Muistatko häitämme?

Helmer lensi hehkuvan punaiseksi. Hän kumartui kiireisesti puistamaan pölynhaivenia housunsa lahkeesta, vetäisi sitten esille sikaarin ja sytytti sen. Se rauhoitti. — Sinä et voi sanoa minua juopoksi, sanoi hän viimein.

— Juoppo on jossain määrin syyntakeeton. Sinä et ole sitä.

— Sinun suussasi kuulostaa se melkein moitteelta. — Helmer oli voittanut hämminkinsä. Hänen äänensä oli ivallinen.

— Mikä on sinusta korkeimman moraalin kannalta katsottuna enemmän tuomittavaa, syyntakeettoman teko vai täysin vastuunalaisen?

— Korkeamman moraalin! — Se sana vaikutti kuin punainen vaate härkätäistelussa. Helmer rai-vostui.

— Korkeampi moraalii on sinulla joka toisena sanana. Sinulla ei nähtävästi ole muuta tekemistä kuin istua vaaka kädessä ja kurkistaa minne korkeampi moraalii sitä vaaputtaa.

Annoin sanatulvan vyöryä ylitseni. Riisuin pojan ja panin hänet päivällislevolle. Sitten aloin hiljaa hyräillä pojan tiukasti pidellessä sormestani.

Pieni avuton, sormea puretava käsi ja tuutulaulun viihdyttävä sävel auttoivat minua molemmat.

— Nukkuu, sanoi Helmer viimein kysyvästi, kun lakkasin hyräilemästä. Hän tuli ikkunan luota huoneen perälle ja viskautui sikaari hampaissa vuoteelle. Sitten hän alkoi puhua kiireen hermostuneesti kuin keskeytystä peläten. Hän oli harkinnut kysymystä, jonka edellisenä iltana armottomasti olin viskannut hänen silmilleen. Hän tiesi missä vika oli. Me olimme liian paljon olleet eristettyinä muusta maailmasta kahden vain toistemme kanssa. Olin tahtonut asua maalla. Tietysti siksi, että siellä oli halvempaa kuin esimerkiksi Helsingissä. Ja Helmer oli taipunut — kuten tavallisesti. Mutta nyt tämä kostautui. Matkallakin olimme olleet enimmäkseen toistemme seurassa, kun aina olimme asuneet halpahintaisissa paikoissa. Ainoa apukeino oli lähteä matkaa jatkamaan, ehkä Napoliin tai Caprille. Ja siellä oli asuttava ensiluokkaisesti. Toisten — kunnollisten — ihmisten seura rauhoittaisi ärtyneitä hermojamme ja kaikki tasaantuisi itsestään.

— Helmer, köyhätkin ovat kunnollisia ihmisiä — he usein vielä suuremmassa määrässä kuin muut. Siellä missä viimeksi asuimme Saksassa . . .

— Sinun kanssasi on mahdoton keskustella, kivahti Helmer.

— Keskustellahan minä juuri tahtoisin, Helmer. Tämä ei ole oikkua, ei päähänpistoa. Pojan koko tulevaisuus turmeltu, jos hän kasvaa sellaisessa kodissa kuin meidän.

— Ja paraneeko asia sillä, että hän tehdään isättömäksi? Nainen ei osaa kasvattaa poikaa.

— Ajattele maailman parhaita miehiä, ajattele...

— Älä taas latele kirjatietoja!

— Puhutaan sitten omista oloistamme. Sinä vedät yhtäälle, minä toisaalle kasvatuksessa. Minä kiellän, sinä käsket.

— Älä kiellä!

— Jos täytyy. Jos se on oikeinta?

— Sinä olet tietysti aina oikeassa.

Epäröin hetken. Tuntui turhalta jatkaa. Viimein sanoin kuitenkin hiljaa: — En sitä väitä. Mutta yhdessä suhteessa olen ainakin saanut enemmän kuin sinä. Sain kasvaa hyvässä kodissa. — Ääneni värähti. Tunsin että siihen tuli kyyneleitä. Mutta ulkonaisesti pysyin rauhallisena. Helmer sitävastoin karkasi ylös vuoteelta. Suoni hänen otsassaan pullistui ja silmät syytivät vihaa.

— Ja siksi, siksi, että minulla ei koskaan ole ollut äitiä, tahdot sinä hävittää kotini ja viedä minulta lapseni. — Hän viskautui takaisin vuoteelle. Kurkussa korahteli kummallisesti. Siinä oli kuin tukahdutettua kiukkuja.

Astuin muutaman askeleen lähemmäksi ja kosketin kädelläni kepeästi hänen tukkaansa. Kaikkina-

nen lähentely ja kosketus on minulle nykyään hirveän vaikeata. Mutta minun käy häntä usein sääliksi ja silloin koetan olla hyvä hänelle. — Juuri siksi, että sinä olit äiditön ja yksin, tahdoin minä rakastaa sinua.

— Ja nyt, nyt?

— Helmer, minun täytyy nähdä, jollei hyvyttä, niin pyrintää hyvyteen, voidakseni rakastaa. Minä olen sen luontoinen. Minä en voi sille mitään. Sanoin sen sinulle jo kihlautuessamme.

— Hävytön — kuuletko, — hävytön naisasiasainen sinä olet, et muuta. — Helmer kihnutti ylahampaitaan alahampaisiinsa niin että korvia viilsi, ja suoni hänen otsassaan pullistui pullistumistaan.

Tunteeni ja katseeni kovettuivat samassa. Helmer on sanonut, että silmäni ovat kylmät ja mustat. Sellaisina ne nyt tuijottivat häneen. — Naisasiasainen! Niin, sinä olet oikeassa. Onnellinen ihminen ei ymmärrä sitä liikettä, mutta miehet sellaiset kuin sinä ovat nostattaneet naiset taisteluun.

Helmer puhalteli haikuja šikaaristaan ja tekeytyi ylenkatseelliseksi. — Täällä oli niin rauhallista aamupäivällä kun olin yksin, huomautti hän yksikantaan.

Tartuin hattuuni ja lähenin ovea.

— Etkö sinä sanonut haluavasi keskustelua?

Nyökkäsin, mutta avasin samassa oven ja solahdin ulos käytävään. Pelkäsin itseäni, pelkäsin menettää kunnioitusta itseäni kohtaan kiivaitten sanojen ja vihaisten syytösten kautta. Mutta tuskin olin kymmenen askeleen päässä, kun tunsin Helmerin käsin käyvän olkapäihini kiinni.

Kuuma väristys karkasi ruumistani pitkin. Tunsin Helmerin hengityksen kaulallani ja käheä ääni kuiskasi korvaani: — Minä en voi, en voi kadottaa sinua.

Jatkoin matkaani katsomatta taakseni. Olin kuin puutunut.

Kadulle tultuani käännyin Porta Salariaa kohden. Tahdoin mennä puhuttelemaan rouva Biondia. Minun täytyi tavata toisia ihmisiä — onnettomia kuten olin itse.

Porta Salarian läheisyydessä, siinä talossa, jossa arveluni mukaan Biondit asuivat ylimmässä kerroksessa, näin kaksi pientä lapsen päätä ikkunassa. Tytöt näyttivät olevan rouva Biondin pikku tyttöjen iässä ja arveluni mukaan olivat ne samat, joista hän oli kertonut. Molemmat kurkottivat uteliaina ikkunasta nähdäkseen pienen koiran, joka vinmatusti haukkui appelsiinirattaita työntävää ukkoa.

Nousin kiireesti portaita. Mutta kukaan ei vastannut kun soitin ovikelloa.

Soitin uudelleen useampaan kertaan. Sisältä kuului hiljaista liikettä. Taisi olla lasten askeleita. Mutta kukaan ei avannut.

Käännyin pettyneenä kotiinpäin. Poika nukkui tavallisesti vain lyhyen päivällisunen. En hänen tähtensä uskaltanut jäädä odottamaan.

Juuri kääntyessäni Via Sardenialle näin kadun toisella puolella pienen naisolennon. Takki oli kulu-
nut ja haalistunut, lakki huolettomasti päässä. Tunsin hänet heti ja kiiruhdin kadun toiselle puolelle.

— Rouva Biondi, soitin vasta turhaan teidän oveanne. Olisin taltonut kertoa, että me luultavasti matkustamme pois Roomasta. Näin pikku tyttönne ikkunassa ja minua kammoksutti. Hehän voisivat pudota.

— Eivät ne — ettekö te tiedä, että köyhän lapset oppivat itse huolehtimaan itsestään.

— Mutta ovatko he lukon takana teidän ollesanne kaupungilla?

Hän nyökkäsi. Sitten nousi silmiin jotain arkaa. Hän näytti kysyvän, olinko tarpeeksi onneton ymmärtääkseni. — Kuolema ei ole pahinta, sanoi hän viimein raukeasti, kääntyi kulmasta toiselle kadulle ja katosi näkyvistä.

Toukok. 4. p.

Seuraavana aamuna Helmerin vielä nukkuessa laittauduin Leon kanssa matkalle Biondiin. Helmer oli edellisenä iltana ilmoittanut ostaneensa liput matkaa varten etelä-Italiaan. Oli lähdettävä illalla. Siitä syystä oli ainoa mahdollisuus rouva Biondin tapaamiseen varhain aamulla ennenkuin hän ennätti lähteä työhön kaupungille.

Soittaessani ovikelloa ilmaantui 30:n maissa oleva hienopiirteinen ja huomattavan huolellisesti puettu mies ovelle. Nähdessään meidät näytti hän arvaavan keitä olimme. Hän esitti itsensä ja kutsui kohteliaasti sisään.

Huone, jonne eteisestä tulimme, oli pieni mutta erinomaisen hyvässä järjestyksessä. Kaikesta huomasi

sen järjestystä rakastavan miehen työhuoneeksi. Pienenpuoleisen kirjoituspöydän vieressä oli toinen suurempi työpöytä. Siinä oli kaikenlaatuisia koneosia, lasiputkia, metallilankaa, valokuvia ja kesken-eräisiä kummallisia piirustuksia. Mutta tämäkin merkillisen kirjava kokonaisuus näytti kaikesta huolimatta olevan suhteellisen hyvässä järjestyksessä.

— Te suotte toivottavasti anteeksi! — Isäntä kumarsi kohteliaasti. — Mutta meillä ei ole useampia huoneita. Te ymmärrätte, minulla täytyy olla oma yksityishuoneeni. — Hän hymähti omituisesti. — Suuri keksintö on kysymyksessä.

— Te harrastatte konetekniikkaa?

— Harrastan! Se sana on liian laimea. Katsokaa, minä olen jo kauan suunnitellut suurta ihmeellistä keksintöä. Käänteentekevä siitä tulee. Monella alalla. Ehkä kansainvälisissäkin suhteissa. Mutta ammattimies ei puhu sellaisesta ennenkuin kaikki on valmista. — Salaperäinen hymy karehti uudelleen herra Biondin suupielissä. Hän teki nähtävästi itselleen väkivaltaa keskeyttääkseen puheensa. Ja kuin tehdäkseen paluun mieliaineeseensa mahdottomaksi viskautui hän päistikkaa toiselle alalle. Hän lausui ilonsa siitä, että hänen vaimonsa oli tutustunut minuun.

Minulta pääsi huomaamatta huokaus. — Yhdessäolomme loppuu lyhyeen. Me matkustammekin jo tänä iltana. Mieheni tahtoo.

— Ettekä te? Niin, niin, mies ja vaimo tahtovat harvoin samaa. — Hänen ilmeessään oli taaskin jotain omituista, salaperäistä. Hän kumartui äkkiä

lähemmä minua ja näytti melkein siltä kuin hän olisi aikonut uskoa minulle salaisuuden. Hän sanoi kuitenkin ainoastaan: — Te ymmärrätte, että suuri keksintö vaatii rahaa. Minun ansioistani ei riitä mitään perheelle. Vaimoni hankkii leivän itselleen ja lapsille. Hänen elämänsä on raskasta, hyvinkin raskasta. Sentähden soisin hänelle iloa — hyvää iloa. —
— Oliko hän yksin, kun te tutustuitte toisiinne forumilla?

Katsoin hämmästyneenä Biondiin. Tämä oli mennyt polttavan punaiseksi. Sain sen tuntemuksen, että hän häpesi omaa kysymystään, mutta että sitenkin oli ollut pakko kysyä — joskin niin ohimennen ja huolettomasti kuin suinkin, jottei se herättäisi huomiota.

Samassa avautui ovi viereiseen huoneeseen ja rouva Biondi pikku tyttöineen astui sisään.

Tervehdittyämme asetettiin lapset leikkimään muutamien raakunkuorien kanssa ja kohta senjälkeen teki isäntä lähtöä.

Tottuneen maailmanniehen kohteliaisuudella pyysi hän minulta anteeksi, että oli pakko poistua. Mutta virka vaati säännöllisyyttä.

Hyvästeltyään minut hän kääntyi vaimonsa puoleen, tarttui tämän käteen ja piti sitä hetken omassaan. Näin hänen katseensa sairaalloisella kiihkeydellä imeytyvän vaimon katseeseen. Se ei pyytänyt, ei rukoillut. Se tahtoi hypnotisoida, kytkeä kahleisiin.

Tuota omituista hyvästijättöä kesti hetken vain. Sitten rapsahti eteisen ovi lukkoon. Herra Biondi

oli poissa. Mutta omituinen painostava äänettömyys jäi hänen jälkeensä huoneeseen. Tuo sairas, polttava katse oli kuin jäänyt sinne meitä vakoilevasti vartioimaan.

Vasta kokolailla pitkän äänettömyyden jälkeen näytti rouva Biondi pääsevän jäähyväiskatseen lumeista. Liekö hän tarkannut kunnes oli vakuutettu siitä, että mies todella oli lähtenyt työhönsä, vai muutenko hänen oli ollut mahdoton puhua — miten lie ollut, hän näytti heräävän vasta silloin, kun hänen katseensa uudelleen sattui lapsiin.

En tiedä huomasiko hän jotain minun ajatuksistani tai pistikö asia muuten hänen silmiinsä, joka tapauksessa hän kiinnitti huomiota mustasilmäisten tyttöjensä kalpeuteen. Se pistikin silmiin punaposkisen poikapallukkan rinnalla.

— He eivät saa olla tarpeeksi ulkona, kun asumme näin korkealla ja kun itse usein olen poissa kotoa. — Hän sanoi sen puolustautuvasti.

— Vanhin on aivan isäänsä, huomautin, isän kaunis otsa ja hienot piirteet.

Rouva Biondi ei osoittanut minkäänlaista ylpeätä aidillistä iloa huomautuksestani. Hän tuntui sisäisen ihmisensä puolesta olevan samassa loppuunkuluneisuuden tilassa kuin hänen haalistunut, loimia myöten kulutettu takkinsa.

Yritin vielä kerran uudelleen. — Sanotaan tietävän onnea, kun tyttäret ovat isään, pojat äitiin.

— Poikamme Pietro, vanhin lapsista, on aivan minun näköiseni, vastasi hän heti. Mutta äänessä ei ollut iloa eikä surua, ei tunnetta eikä väriä. Hän oli

omituudessa muuttumattomuudessaan todella sisäisen kuluneisuuden perikuva.

--- Teidän miehenne oli kovin ystävällinen, sanoin kuin yritellen toisesta kohdasta.

— Hän piti teistä. Sen huomasin.

— Ja hän on kovin kiintynyt teihin. Sen minä huomasin.

Rouva Biondi ei vastannut. Hän otti esille kaapista muutamia pikkuleivoksia ja antoi kaksi kullekin lapsista.

— Hän on hyvä ihminen. Sen huomaa kaikesta, jatkoin yhä.

— Hyvä, mutta sairas.

— Hän pystyy kuitenkin hoitamaan virkaansa?

— Ehkä, paha kyllä.

Katsoin kysyvästi häneen. En ymmärtänyt.

— Taloudellisesti olisi tietysti hirveän vaikeata, jos minun pitäisi maksaa hänen puolestaan johonkin sairaalaan. Mutta se olisi helpompaa muuten. — — — Kysyikö hän teiltä jotain minusta?

Hätkähdin äkkikäännettä rouva Biondin puheessa. Ja tunsin punastuvani. Sillä herra Biondin viime kysymys tuntui minusta tällä hetkellä entistä merkillisemmältä.

— Te ette vastaa. Minä ymmärrän, että hän kysyi.

— Ainoastaan sitä, olitteko yksin kun tapasimme.

Rouva Biondi hymyili omituisesti ja väsyneesti. — Hän häpesi, mutta täytyi kuitenkin kysyä. Minä ymmärrän.

--- Te ymmärrätte miestäanne luullakseni hyvin,

— Jospa hänkin jaksaisi ymmärtää! Mutta hän ei voi. Hän on sairas. Hänen täytyy epäillä.

— Luulin että miehenne sairaus oli yhteydessä sen keksinnön kanssa, josta hän puhui. — Olin mielestäni rohkea kun siksi vieraalle ihmiselle viskasin tällaisen arvelun. Se saattoi ehkä tuntua utelulta. Mutta tässä loppuunkuluneessa nuoressa ihmisessä oli jotain, mikä niin suuressa määrin kiinnitti mieltäni, etten voinut pysyä vieraana. Hän ehkä tunsikin sen, koskapa hän tavallisella soinnuttomalla, väsyneellä äänellään jatkoi melkein kuin hän olisi puhunut itseksensä:

— Siitä se alkoi. Enkä minä sitä pitkiin aikoihin ymmärtänytkään. Mutta kun minulle selveni, että hän todella oli mieleltään sairas, joskin hyvin salaisella tavalla, en enää tahtonut synnyttää lapsia hänelle. Ja siitä alkoi hänen epäilyksensä. Hänen sairautensa ei ilmene millään muulla tavalla. Hänen työtoverinsakin pitävät häntä viisaana — joskaan eivät usko hänen suureen keksintöönsä. Naapurimme eivät tiedä mitään muuta kuin että hän on erittäin siivo ja hyvä mies, jonka ainoana heikkoutena on usko suureen keksintöön, jonka hyväksi hän uhraa työnsä ja voimansa. Jos syyttäisin miestäni nielisairaudesta, tekisi hän samoin. Ja kuka selvittäisi kuka meistä on oikeassa? Köyhä on usein avuton sekä asianajajan että lääkärin luona.

— Ja te olette nuoria molemmat, pääsi minulta kuin vahingossa. Rouva Biondi ei sitä kuitenkaan pannut pahaksi. Hän katsoi vain minuun omituisella loppuunkuluneisuuteen saakka väsyneellä katseel-

laan ja sanoi rauhallisesti: — Yhden ihmisen ikä ei ole kovin pitkä. Mutta jos sitä jatkuisi lapsissa! Se ajatus on välistä ylivoimainen minulle. Kaikkeen muuhun olen nyt jo tottunut. Alussa oli raskaampaa. En saanut edes pukeutua siististi. Hän kuvitteli aina mielessään, että tahdoin miellyttää jotakuta erityistä henkilöä. Nyt jaksan ottaa asian siltä kannalta, että pääsen hankkimasta itselleni uutta tänä muutenkin ahtaana aikana. Mutta kun ajattelen lapsia...

Hän ei lopettanut lausetta. Mutta minä ymmärsin. Ja nyt käsitin myöskin hänen eiliset, pohjatonta väsymystä huokuvat sanansa: — Kuolema ei ole pahinta.

Tartuin hänen molempiin käsiinsä. Ne olivat varmasti sekä lepoon että hyväilyyn tottumattomat. Ja nekin näyttivät avuttoman loppuunkuluneilta. Pitelin niitä omissani ja vakuutin, etten häntä koskaan unohtaisi, vaikka minun nyt täytyikin matkustaa pois ja vasta alkanut tuttavuutemme siten tuli keskeytetyksi. Ehkä me kuitenkin vielä toiste yhtyisimme. Tällainen ulkonaista kohtaamista syvällisempi toiseen yhtyminen ei voinut olla kokonaan tarkoitusta vaille.

En muista kiittikö hän sanoistani tai ilmaisiko hän minkäänlaista iloista, samaan suuntaan käyvää toivoa. En sitä luule. Hän oli kai liian väsynyt. Mutta huolimatta sanojen vähyydestä tunsin, että käyntini oli ollut hänelle edes hetkelliseksi helpoitukseksi, jollei muuten niin sen kautta, että hän oli kyennyt edes jossain määrin avautumaan. Ja kun läksin,

saattoi hän minut kadulle asti. Yläkerran ikkunasta heittivät pikku tytöt lentomuiskuja pojulleni.

Sitten erosimme.

Vieläköhän tiemme joskus yhtyvät?

Ja jos yhtyvät, missä ja milloin?

Hotel Pagano.

Olemme Caprilla. Tulimme tänne eilen. Olimme aikoneet ensin pysähtyä Napoliin, mutta se kävi mahdottomaksi. Emme saaneet huoneita. Ajoimme kauan hotellista toiseen. Kaikkialla oli täpö-täyttä. Ja satoi kuin kaatamalla.

En ole pitkiin aikoihin nähnyt Helmeriä niin ystävällisenä ja avuliaana. Kun emme aluksi saaneet kantajaa, kantoi hän itse tavaroitamme, ja vaikka hänen täytyi vaivautua paljonkin, ei hän riidellyt minulle mistään.

En voi sanoa, miten hyvältä tuntui. Pyysin hänet sydämessäni syyttäviä ajatuksiani anteeksi ja vakuutin itselleni, että se ystävällinen, hyväsydäminen Helmer, jota kerran rakastin, ei sittenkään ollut mielikuva, kuten uskoin, vaan todellisuus.

Tämä osaltaan teki muutenkin ihanan matkan Napolista Caprille minulle vieläkin ihanammaksi. Oli tosin väkeä ahdinkoon asti. Istuin tavaroittemme päällä poika sylissäni. Mukavaa siinä ei ollut, mutta se ei merkinnyt minulle mitään. Katselin vain merta, taivasta, auringonpaistetta ja näitä lumoavan sulavia värejä.

Ihanuutta, elämää ja äärettömyyttä oli kaikessa.

Kun Helmer hetkeksi pysähtyi läheisyyteeni, tapailin hänen kättään. — Helmer, tällaisesta tulee ihminen paremmaksi.

— Tuulenko puolesta, sanoi hän naurahtaen.
— Erinomaista minulle!

En jatkanut keskustelua, mutta sieluni joi sanoin kuvaamattoman kauneuden lääkitsevää nestettä kuin toipuva sairas rypäleen virvoittavaa mehua.

Tänä aamuna nousin varhain ja asetuin kohta ihanalle näköala-aukealle. En miettinyt, en muistellut mitään. Annoin vain aamukirkkauden Caprilla säteillä uutta voimaa olemukseeni.

Kaikessa täydellisesti kauniissa on mielestäni jotain iäisydestä. Sitä katsellessaan tuntee, että alkulähde, josta tällainen kauneus on virrannut, on hyvä, enemmän kuin hyvä, on hyvyyden ja kauneuden perikuva ja alkijuuri.

Sellainen alkijuuri on ihmisenkin elämälle antanut sisällön ja tarkoituksen, joka tekee kärsimyksenkin ei ainoastaan mahdolliseksi vaan hyväksi, jota emme tahdo emmekä saa väistää.

— — —
Kun matkailijoita alkoi vilistä ympärilläni, läksin takaisin hotelliin. Puin Leon ja lähdimme sitten yhdessä Helmerin kanssa retkeilemään saarelle.

Meillä oli ihana päivä.

Tämä ihmeellinen, meren saartama Capri on minusta kuin kuva yksilöstä suuren kaikkeuden

ympäröimänä. Se on niin pienen pieni ja kuitenkin maailma täynnä rikkautta.

Napolissa, Hotel Cavour.

Läksimme tänä aamuna Caprilta. Illalla luulen Helmerin aikovan suoraa päätä Veneziaan.

Hänen ystävällisyytensä matkalla Capriin ja ensi päivänä siellä rohkaisi minua niin, että eilen iltapäivällä pojan nukkuessa pyysin häntä huolehtimaan lapsesta, jos tämä heräisi. Läksin sitten yksin kävelyretkelle. Astuin reippaasti ja iloitsin itse siitä, että sitä jaksoin. Tunsin elpyneeni sielun ja ruumiin puolesta. Jaksoin tehdä huomioitakin, mitä en jaksa kun sieluni ja ruumiini ovat nääntymäisillään.

Kuivat, piikkiset kaktusmetsät, citroonalehdot, voimakaspiirteiset kalliomuodostumat, kaikki herätti mielenkiintoani. Ja ennenkaikkea meri, tuo ihana, ihmeellinen sininen ja säteilevä meri, joka Caprilla näkyy kaikkialla.

Viimein olin huipulla, jossa vieläkin on mielenkiintoisia jätteitä vanhasta linnasta.

Seisoin ylimmällä kallion huipulla, josta avautuva näköala on unohtumaton. Annoin taaskin luonnon lääkitsevän käden koskettaa sairasta sieluni. Sanoin uudelleen itselleni, että elämä sittenkin on jotain ihmeellisen suurta ja hyvää.

Silloin sattui katseeni raunioksi rappeutuneeseen kivikaiteeseen alempana. Siitä oli Rooman

cesareilla ollut tapana viskauttaa mereen orjia tai muita, joihin heidän vihansa kohdistui.

Tämä näky luhisti minut raskaudellaan kuin maan tasalle. Ymmärsin miksi ihminen on tehnyt tämän ihanan maan. Näin millaiset ovat ne jäljet, joita hän on jättänyt ja yhä jättää elämään. Aavistin mitä sulkeutunut, kadotettu paratiisi merkitsee ihmissuvulle. Ja sieluni itki verikyyneleitä.

Caprin lumoava kauneus teki vastakohdan järkyttävän raskaaksi.

Käännyin väsyneenä takasin hotelliin. Ovella tuli Helmer vastaan. Hänellä oli poika käsivarrelaan. Mutta nähdesään minut hän melkein viskasi lapsen syliini.

— Palkaton passari on rouville mukava näin kalliina aikana.

— Anna anteeksi. Viivysin kauemmin kuin olin aikonut. — Jatkoin matkaa pihalle, sillä ovensuussa, johon olimme pysähtyneet, vilisi ihmisiä. Ei ollut takeita siitä, ettei joukossa ollut suomea ymmärtäviä.

— Tällainen elämä ei sovi miehelle, ymmärrätkö?

Ymmärsin, että Helmerin oli tehnyt mieli jonkin ja että poika oli ollut esteeksi.

— Mutta tämä on tietysti naisasiaa käytännössä, kiukutteli hän yhä.

Se mitä äsken vuoren huipulla syvästi ja voimakkaasti olin tuntenut, auttoi minua nyt. En vastannut, en kiivastunut. Mutta äänettömyyteni vain yllytti Helmeriä.

... Sinä tietysti et henno palkata lapsenhoitajaa.

— Roomassa olin vihdoinkin löytänyt yhden, mutta meidänhän täytyi jatkaa matkaa. Aioin siellä tehdä ahkerasti työtä.

-- Sinä olet työhullu.

— Sillä pääomamme pienenee.

— Kiitos, että kerrankin sanot: *pääomamme*. Tavallisesti puhut yksikössä.

Luulen että katseeseeni nousi hengenhätää. Ainakin tunsin sitä. — Tiedätkö mitä kunnioitus ja arvonanto merkitsee aviovaimolle, kysyin. Tiedätkö, että jos ei voi kunnioittaa — —

Näin että Helmerin kasvoille nousi tumma puna ja suoni otsassa pullistui taaskin. Katse, jonka hän viskasi minuun, oli kuin vihaisen koiran puraisu. Sitten hän käänsi selkensä meille ja jatkoi toiseen suuntaan. Muutaman askeleen päässä näin paljasjalkaisen pojan, joka oli törmätä aivan vasten Helmeriä. Viime hetkessä poika kuitenkin sai väistetyksi. Mutta näin, että Helmer tavoitteli häntä kävelykepillään.

Menin Leon kanssa näköala-aukealle. En katsellut, en nähnyt mitään. En ajatellutkaan. Olin vain Ja poikaa pidin tietysti silmällä.

Kun hänelle tuli nälkä, käännyin takaisin hotelliin. Silloin näin Helmerin istuvan Hotelli Palman puutarhassa muutamien hienojen herrojen seurassa. Olin tuskin monenkaan sylon päässä, kun kuulin hänen askeleensa takanani. Hänen silmänsä loistivat ja suu nauroi. — Elma, Elma, olen tavannut erinomaisia ihmisiä. Toinen on amerikkalainen

rahapohatta, toinen hieno englantilainen. Amerikkalainen kiinnitti huomiota sinuun mennessäsi ohitse. Hän ei tiennyt, että olet vaimoni. Mutta hän ihastui. Sanoi että näytät niin älykkäältä ja erikoiselta. Voithan tulla joukkoomme?

— Poika on pantava nukkumaan.

— Mutta sitten, senjälkeen?

— Jos jaksan. — Jatkoin matkaa katsomatta Helmeriin. Muistin niitä paljaita sääriä, joita hän tavoitteli lyödäkseen. Ajattelin tätä suurta iloa, joka nyt oli haihduttanut kaikki epäsoinnut hänen mielestään, ajattelin avioliittoa ja kunnioitusta ja omaa suurta mahdottomuuttani.

Olin kuin siipiikko, kun varhain tänä aamuna palasimme tänne Napoliin. Kaikki minkä näin ja kuulin, tapahtui kuin suunnattoman etäällä minusta.

Ihmisiä vilisi laivalla ympärilläni. He puhuivat Välimerestä, Siciliasta ja Caprin sinisestä luolasta. Käydä Caprilla näkemättä sen sinistä luolaa — se oli kuin käydä Roomassa näkemättä paa-
via. Sitten he puhuivat hotelleista ja ruuasta.

Sorrenton luona tuli joukoittain veneitä laivamme läheisyyteen. Ne toivat kaupungista tulevia matkailijoita laivaan ja veivät sieltä toisia. Jokaisesta veneestä huudettiin hotellin nimi kimakasti ja pitkittyvästi: »Tramontano», »Hotel Tasso», »Loreley». — Lähtevät huiskuttivat nenäliinojaan laivaan jääville. Muuan nuori neiti oli unohtanut veneeseen joukon ruusuja. Portieeri viskasi niitä hänelle kimpun, mutta hän viskasi ne vihaisen

näköisenä takaisin. Kuulin, että hän seuraavassa tuokiossa tiedusteli, oliko ruokala laivassa ensiluokkainen.

Puristin poikaani lujemmin syliini. Olin yksin ja minua paleli Italian ihanan kesätaivaan alla.

Venezia.

Saavuimme eilen tänne ja asumme Hotel Regi-
nassa.

Matka läpi yön oli kerrassaan kauhea. Juna oli täpötäynnä. Istuin melkein koko yön tavaroilani käytävässä. Olin asettanut Leon sohvan nurkkaan, joka matkan alkupäässä tuli vapaaksi. Helmerillä oli paikka toisessa päässä vaunua herrojen seurassa, joihin hän Napolissa oli tutustunut.

Ilma oli kääntynyt koleaksi. Se tuntui koko ruumiissa kuin kylmä kostea vaate, josta ei pääse vapautumaan.

Tämä kostea kylmyys on toista kuin meidän raittiit talvemme. Omasta puolestani olen kuitenkin nyt mielentilassa, jossa ulkonaiset seikat merkitsevät vähän tai ei mitään. Leosta vain huolehdin. Hän on ruvennut yskimään. Hänen yskänsä onkin ainoa ulkonainen asia, joka nykyään kykenee herättämään mielenkiintoani. Kysymys tulevaisuudesta on se keskipiste, johon keskitän kaikki henkiset voimani.

Voin sanoa, että olen sitä pohtinut jo vuosikautsia. Olin alkanut pohtia sitä jo ennen Leon syntymää, mutta hän keskeytti ajakseni. Toi-

voin että hän onnistuisi siinä, missä itse olin epäonnistunut. Toivoin että hän houkuttelisi hyvän hereille Helmerissä.

Joka tapauksessa uskoin hänen tulevan jonkinlaiseksi yhdyssiteeksi. Mutta kun näin, että hän pikemmin erotti — sillä tavoin ainakin että tällainen kasvatusta, jota hän nykyoloissa saa, ei voi olla hyväksi —, aloin uudelleen kysyä itseltäni mitä oli tehtävä. Ja vaikka lukemattomia kertoja olen päättänyt ja taas perääntynyt, olen sittenkin yhä vakaantunut siinä käsityksessä, että meidän täytyy erota.

Nyt on kymysys vain siitä, miten saan asian toteutetuksi, kun Helmer ei ota sitä kuuleviin korviin.

En tahtonut avioehdolla turvata taloudellista asemaani. Siksi en nyt voi yksinkertaisesti karata. Helmerillä on omaisuuteni hallussaan. Eikä hän vähällä laske sitä käsistään. Olen vähitellen tullut niin selvänäköiseksi, että armotta sanon itselleni: Meidän keskinäinen suhteemme on *raha-kysymys*.

Voikohan mies koskaan käsittää mitä tämä tietää vaimolle?

En tiedä. Enkä tutkistelekaan. Sitä vain ajattelen, miten saisin suhteeni Helmeriin edes jossain määrin arvokkaalla tavalla selvitetyksi.

Ulkonaisessakin suhteessa on välttämätöntä, että olot pian muuttuvat. Minun täytyy saada käännyttyä valmiiksi, eikä se käy mahdolliseksi ellei tämä matkustus paikasta toiseen lopu. Tarvitsen ansaita

ja ansaitakseni tarvitsen sekä ulkonaista että sisäistäkin rauhaa.

Huolimatta näistä ajatuksistani, joita yhtenäen haudon, olen nauttinut täällä Veneziassa. Olen siitä itsekkin ihmeissäni. Mutta Venezia on vastustamaton.

Kun eilen varhain aamulla saavuimme asemalle, sataatihuutti ja seutu oli paksun sumun peitossa.

Läksimme lautalla Canale Grandelle ja kuljimme aluksi kuin säkissä. Mutta odottamatta alkoi sumu hälvetä. Pilvetkin hajaantuivat niin äkkiä kuin syrjään vetäisty esirippu ja aurinko viskasi tuhlaillemalla kirkkainta paistettaan laguunien kaupunkiin. Vanhat, likaiset marmoripalatsit loistivat sen valossa hohtavan valkeina. Marcus-kirkon kupoolit ja huiput sirotekoisine veistoksineen kuvastuivat köykäisinä kuin pitsikudos taivaan sini-taustaan. Palatsien parvekkeilla näin hengessä entisaikojen ihmisiä: neitosia helmet ja jalokivet rinnallaan ja ritareja komean loistavassa asussa. Näin gondolieerejä, jotka laulaen kiitivät eteenpäin laguunin laineilla ja kyyhkysinä, jotka rakastavalta veivät tervehdyksiä odottavalle armaalle.

Rooma on suuren entisyyden, voimatekojen maa. Rooma pakottaa ajattelemaan. Rooma kasvattaa. Venezia on päivänpaistetta ja väriä, se on satua ja säveleitä. Siellä ei syvennyttä, ei harkita, siellä ihminen vain elää aurinkoiseen kesäpäivään syntyneen perhosen elämää.

Olin kiitollinen siitä, että sain ja jaksoin tuntea tätä.

Suurin osa sitä päivää meni minulta kuitenkin — nukkumiseen. Olin lopen väsynyt. Leokin on enimmäkseen nukkunut. Ja itse teen pian taas hänelle seuraa.

Seuraavana päivänä.

Tänään nousimme virkistyneinä, sekä Leo että minä. Lähdimme heti Marcon torille. Aurinko oli kuitenkin ennättänyt sinne ennen meitä — yhtä säteilevän kirkkaana kuin eilenkin.

Dogien palatsi, kirjastotalo kaikki säteili ja loisti.

Leo oli haltioissaan kyyhkysistä. Hän tepasteli pitkin toria ja kirkaisi ilosta joka kerralla, jolloin kyyhkysparvi pyrähti lentoon hänen sitä tavoittellessa.

Aamun aurinkoinen tunnelma tempasi minutkin mukaansa. Koko Venezia näyttää minusta iloiselta kesäperhoselta. Ihmiset laulelevat kulkiesaan katua pitkin. Naisilla on hartioillaan suuret huivit, joista riippuu pitkiä reunahetaleita, jotka tanssivat ja hyppelevät tahdissa astujan liikkeiden kanssa.

Olimme sekä Leo että minä Venezian valoisuuden lumeissa, kun Helmer Marcon torilla tuli luoksemme. Hän oli ollut parturissa ja halusi nyt aamukahvia. Menimme yhdessä läheiseen ravintolaan.

Sieltä poistuessamme syntyi kohtaaminen, joka on antanut minulle paljon ajattelemista.

Helmer pyysi, että minä kukkarostani suorit-

taisin maksun. Hänellä ei ollut sopivaa rahaa. Teinkin sen, mutta pyysin sitten Helmeriltä seteli-
rahaa. Minun hallussani oleva raha oli aivan lo-
pussa.

— Minulla on vain 500 liiran rahoja, esteli
Helmer ensin.

— Anna vain niitä.

Hän ei antanut, penkoi kukkaroaan ja löysi
50-liiran. Sen hän antoi minulle. Katse väisti.
Näin siitä kuitenkin vilahduksen, jossa mielestäni oli
pelkoa.

Samassa hän hätäisesti ehdotti, että menisimme
katsomaan Dogien palatsia. Menimmekin, mutta
minä kuljin kuin unessa. Heräsin vasta kun kul-
jimme vankilan pimeissä komeroissa. Etenkin
huone, jossa Byron oli viettänyt vuorokauden voi-
dakseen käsittää jotakin sinne teljetyn tunteista,
teki minuun syvän vaikutuksen.

Kuinka oikeassa hän olikaan! Me rajoitetut
raukat emme käsitä paljonkaan siitä, mitä emme
itse ensinkään ole kokeneet.

»Huokausten silta» tarttui sisimpääni kuin tus-
kasta värisevä käsi. Se toi äkkiä Venezian eteeni
ihmeellisenä elämää edustavana kuvana.

Aurinkoista iloa paistaa pinta, keskustassa, lyijy-
kammioissa ja Huokausten sillalla sykkii sen tus-
kasta värisevä sydän.

Kuulin samassa Helmerin kutsuvan. Hän eh-
dotti matkaa Ljidoon.

Puolen tunnin kuluttua olimme kiitämässä me-

rellepäin. Lokit lentelivät iloissaan ympärillämme, nekin paistavan valkeina kuin koko laguunien kaupunki. Gondolieerit kiitivät laulaen ohitsemme ja pylvään päähän pystytetystä pyhimyskuvasta liehui heleäkukkainen seppel.

Taaskin oli iloa, väriä ja aurinkoa kaikkialla.

Minä ajattelin tuskasta väräjävää sydäntä, joka oli kätöksä katseiltamme.

Yöllä.

Arpa on langennut. Nyt tiedän mitä tahdon ja mitä minun on tehtävä.

Kun tänään istuimme Liidon rannalla ja Leo ylen onnellisena leikki Adrianmeren huuhtelemassa hietikossa, sanoin odottamatta suoraan: — Helmer, olen näihin aikoihin usein ajatellut isää. Ja sinun äitiäsi myöskin. Helmer, he rakastivat meitä molempia. Ehkä sinä heidän tähtensä tahtoisit selvittää välimme siten, että antaisit minulle vapauteni.

Hän karkasi pystyyn, ja näin että hän vaivalla hillitsi itseään. — Että kehtaatkin, sanoi hän viimein. — Etkö tiedä, että he kunnioittivat kotia ja perhe-elämää?

— Talo ei sellaisenaan ole koti eikä avioliitto avioliittoa siitä syystä, että sillä ulkonaisesti on avioliiton muoto. — Katsoin häneen rauhallisesti ja tyynesti. Mutta sekin taisi ärsyttää.

— Kenen on vika? sai hän vaivalla kysytyksi.

— Ei puhuta siitä. Minä en aio missään tapauk-

sessä tehdä itseäni syyttömäksi. Mutta elämämme tällaisena on taloudellinenkin mahdottomuus. Toisekseen se mielestäni on moraalinen mahdottomuus — myöskin ajattelen pojan tulevaisuutta.

— Taloudellinen mahdottomuus?

— Minä en voi elättää meitä kaikkia.

— Ja mistä sinä tiedät, etten minä siihen pysty jos tahdon? — Hän harppasi rantaa, sieppasi Leon syliinsä ja seiso i äkkiä edessäni poika olallaan. Poika nauroi tietysti rajun iloisesti. Ja Helmer tanssitti häntä korkealla. — Me kaksi perustamme kodin, puheli hän. — Mene sinä minne tahdot.

Silloin karkasin pystyyn ja minusta tuntuu siltä, että koko olemukseni oli raivoa. — Sinä heittiö — viskasin tulemaan —, sinun hyvyytesi minä type-ryydessäni olen uskonut. Sinun tunteittesi rehellisyyteen luotin! Mutta sinussa ei ole mitään, ei mitään, millä olisi arvoa. Sellainen isä ei saa kasvattaa minun lastani!

— Lastamme, oikaisi hän. — Et kai sinä tahdo ilmoittaa —

Hän ei juljennut lopettaa lausetta. Ehkä katseenikin pakotti vaikenemaan.

— Ei isän oikeuksia niinkään syrjäytetä, sanoi hän painokkaasti.

— Sinä et ole täyttänyt velvollisuuksiasi perheen elättäjänä. Jos sinä et tahdo olla inhimillinen, en enää pelkää oikeudenkäyntiäkään. Totuutta tahdon joka elämän suhteeseen. Mutta sinä pelkää totuutta.

Ääneni oli varmaan värissyt suuttumusta, koska poikakin parahti itkuun. Helmer rupesi tietysti hellästi häntä lohduttamaan. Minä olin muka luonnoton naisasianainen, joka pelästyin kuoliaaksi oman lapseni. Hän oli isä ja hän aikoi pelastaa lapsensa.

Seisoin hetken puutuneena. En voinut puhua. Silloin hän jatkoi:

— Jos karkaat, jäävät rahasi minulle. Ja jos rupeat käymään oikeutta, luuletko että sinä voitaisit? Tiedätkö, että tarvitset monenlaisia ja rumia todistuksia sellaisessa jutussa. Eikä sinulla ole todistuksia — ei mitään. Kuuletko — ei mitään!

Kuulin ilkkuvaa iloa hänen äänessään. Ja yhtäkkiä ymmärsin enemmän kuin hän oli sanonut. Hän puhui todistuksista, ei itse asiasta. Tunnen häntä tarpeeksi tietääkseni mitä se merkitsee. Tunsin itseni sisäisesti täysin vapaaksi. Ja samassa näin kuin salaman valossa, mitä minun piti tehdä.

Meillä on täällä Hotel Reginassa eri huoneet, jota emme asuntopulan vuoksi läheskään aina ole saaneet. Nyt on oikea hetki käsissä. Olen jo pakannut tavaramme. Rouva Biondille olen myöskin kirjoittanut. Ilmoitin, että ehkä jonkun ajan kuluttua palaan Roomaan ja kysyin, voisiko hän hankkia minulle ja pojalle halvan, vaatimattoman huoneen.

Pian herätän Leon ja sitten lähdemme.

Bozen.

Olemme täällä vain muutaman tunnin. En uskalla, en tahdo jäädä Italiaan. Olen saanut passini kuntoon ja jatkan yli rajan Saksaan. Siellä aion kääntyä »tonttu-ukon» puoleen tai matkustaa sinne, missä maalaistuttavani suurine surullisine silmineen asuu. Kirjeen rouva Biondille panin kuitenkin postiin. Ehkä voin talveksi palata Italiaan.

En tiedä olisinko uskaltanut toimia näin rohkean ripeästi. Enhän ole toiminnan ihminen. Mutta suuri sisäinen tuska hätyyttää ja tietoisuus näistä muutamista hyväntahtoisista, joskin vähäväkisistä tuttavistani antaa minulle kuin jalan sijaa ja herättää toiveita.

Helmerillekin kirjoitin lyhyesti:

Helmer!

Kun eilen et tahtonut antaa minulle omaa rahaani, näin katseessasi pelkoa. Kun Liidossa puhelimme, näin etten sanoilla voi selvittää suhdettamme. Tämä pani minua toimimaan.

En ole luotasi karannut vaimo. Aion selvittää taloudelliset seikat välillämme ennenkuin eroamme. Minun täytyy kuitenkin nytkin tehdä työtä ja ansaita. Sitä en voi sinun seurassasi. Siksi olen nyt matkalla johonkin hiljaiseen paikkaan työntekoon. Osoitteeni saat kotimaasta ... lakiasiain toimistolta. Sinne kirjoitan nyt samalla. Jos kadut sanojasi ja tahdot sitä osoittaa sillä, että sovinnossa

järjestämme suhteemme, voit siitäkin ilmoittaa . . . toimistoon. En pyydä sinulta mitään mahdottomia. Tahdon vain itse hallita omaisuuttani ja rauhassa kasvattaa poikaani niiden totuuteen ja vanhurskauteen perustuvien periaatteiden mukaan, joita omat vanhempani minuun juurruttivat.

Jollet tätä aikomustani tee mahdottomaksi, tahdon poikamini mielessä aina ylläpitää helmiä tunteita sinua kohtaan.

Vaatimuksissani olen kuitenkin järkähtämätön. Olen epäröinyt ja taistellut. Koetin uskoa hyvyytesi ja syytin itseäni paljosta. Nyt on uskoni kuollut. Olet vihdoinkin saanut sen hengiltä.

Ainoa, mihin sinuun nähden uskon, on että olin omaisuutta edustava koukku, johon isäni kuollessa tartuit tietoisena siitä, että olin helposti petetty, elämää ja ihmisiä tuntematon nainen.

Minä olen niittänyt sadon teoistani. Ja sinäkin niität.

Elma.

Mittenwald.

Taasen Saksassa! Sydämeni riemuitsee. Huoahdan kuin pyytäjäänsä paennut lintu. Pelkäsin pitkin matkaa, että Helmer sittenkin jollain tavoin minut saavuttaisi.

Lähtö Veneziasta oli oikeastaan rauhällisin osa matkasta.

Tiesin Helmerin silloin vielä nukkuvan.

Leo oli merkillisen tyytyväinen ja aivan ääneti, vaikka herätin hänet keskellä yötä. Kannoin hänet sylissäni ja asuntolan palvelija työnsi tavaroilamme kuormitettuja rattaita. Sitten läksimme klo $\frac{1}{2}$ 4 astumaan ahtaita, kivimuurien lomitse eteenpäin luikertelevia solan tapaisia katuja. Saattajan raskaisiin askleihin ja rattaiden räminään vastasi kivimuurien ja kivitetyin kadun kumea kaiku. Muuten oli hiljaista kuin haudassa. Ja katuvalaistuskin oli heikkoa, himmeää. Siellä täällä vain paloi jokunen lyhty, joka valaisi vaivaisesti kuin sairashuoneen yölamppu.

Ilma oli samanlaista kuin meidän tullessamme. Raskas sumu tuntui peittävän kaiken. Ei näkynyt iloista väriä missään, ei kuulunut säveltä, ei sanaa, ainoastaan rantaan raukeavan aallon surunvoittoista, soinnukasta solinaa.

Öisten aaltojen keinuttamana, huntu silmillään nukkui meren morsian.

Mutta valvoiko lyijykammioissa lähellä Huokausten siltaa sen tuskasta väräjävä sydän?

— — —

Painoin alas raskaat ajatukseni. Olimme lautan lähtöpaikassa. Minun täytyi huolehtia sekä pojasta että tavaroista.

Nyt olemme täällä pienessä kauniissa vuorikylässä, jota mahtavat lumilataiset Alpit vartioivat.

Täällä lepäämme.

Olen käynyt asuntolassa, jossa on »toinen puoli» ja »toinen puoli». En tahtonut asettua asumaan sinne, jottei Helmer sieltä saisi jälkiäni seuratuksi. Mutta menin tietysti heti tapaamaan tonttu-ukkoa.

Vanhusta en saanut tavata. Hän on muuttanut. Ja kuultuani minne, olen itkenyt silmäni kipeiksi hänen kohtaloaan ajatellen.

Hänen ainoa pidäkkeensä on poissa. Nuo langansäikeiset, pienet sormet ovat kylmenneet. Jalka ei koskaan ottanut kannattaakseen.

Se isku mursi vanhuksen. Hän ei enää näe aurinkoisia unia uunin läheisyydessä. Hän huutaa, huijaa käsiään ja kiroaa kaikkia, joiden kanssa hän tulee kosketukseen. Hän puhuu valkoisesta leivästä ja heinäkuormasta, jota pojat ajavat. Hän huutaa, että heidät sieltä vietiin sotaan. Ja kaikki ihmiset ovat panneet toimeen sen sodan. Sentähden kiroo hän kaikkia.

Johtaja Ling kertoi minulle pitkälti ja monisanaisesti tästä. Hän mainitsi senkin, että ukolle oli varattu mahdollisimman halpa paikka hoitolassa. Hänellä ei enää ollut paljonkaan varoja. Hän oli tahtonut itselleen huoneen asuntolan »paremmalla puolella» siitäkin syystä, että hän pelkäsi »toiselta puolelta» vievänsä jotain vahingollista tytärtärentyttarelleen. Eihän sitä tietänyt mitä sinne kukin toi — kadun kuljeksijoita olivat useimmat ja paidatta täytyi siellä kaikkien nukkua, jotteivät kuljettaisi vuoteisiin mitään ja jotta edes hie-

man tuuleutuisi se vaatekappale, joka muuten oli käytännössä kunnes lahosi.

— Niin, niin, jatkoi johtaja, — ja hautajaisiinkin meni suuret summat. Ukko ei ajatellut eikä kysynyt mitä maksoi. Kukkia piti olla ja valkea kirstu ja nimikilpi ja vaikka mitä. Ihan kuin prinsessalla. Menehän ne rahat sellaiseen.

Minä sanoin kiireisesti hyvästit. En tahtonut kuulla enempää enkä tavata muita.

Yksin olen täällä asunnossani itkenyt Leon nukkuessa.

Tahdon lähteä ensi junalla. Kirjoitin Mittenwaldista maalais-ystävälleni ja sainkin tänään vastauksen. Hän on hankkinut minulle asunnon erään ystävänsä luona siinä pienessä syrjäisessä vuoristokylässä, jossa hän itse asuu.

Vuoristossa.

Olemme perillä, Leo ja minä. En voi sanoa millaisin tuntein katselen näitä seutuja, joissa olen löytänyt lepo- ja turvapaikan. Nyt vasta tunnen, kuinka pohjattomasti olen kärsinyt ja kuinka sairauteen saakka uupunut sieluni on. Mutta samalla tunnen, että täällä lääkitsevän, suurpiirteisen luonnon helmassa voin sekä virkistyä että tehdä työtä.

Jo tämä ensimmäinen päivä on ollut juhlaa. Läkimme eilen junalla tänne vuoristoon, olimme yöstä eräässä kylässä rautatieverkon risteyspaikalla ja jatkoimme varhain postivaunussa.

Leo oli tietysti haltioissaan hevosella ajosta. Ja

hänen ilonsa oli sydämelleni suloista makeutta. Nautin itsekin. Tämä vuoriseutu on verrattoman ihanaa. Mahtavat vuorenharjanteet lumipeitteisine latvoineen muodostavat taustan. Keskustassa juosta vilistää viheriälaineinen vuorivirta. Se huuhtelee meheväkasvuisia niittyjä ja somia kukkasrantoja. Niityillä maleksii kaunis karja, jonka kellojen kal-katus säestää kohisevan virran iloista laulua.

Joki kohisee aivan nykyisen asuntommeikin läheisyydessä. Olin jo tänään sen rannalla pesemässä vähän vaatteita Leolle. Poika istui onnellisena vieressäni ja kasteli nauraen varpaitaan kylmässä vedessä. Sitten paistatti hän päivää ja poimi kukkia nurmikolla minun parsiessani hänen sukkiaan. Läheisen talon aidanseipäällä kiekui komea kukko. Pienet, pehmeävillaiset karitsat hyppelivät aitauksen sisäpuolella.

Kaikessa oli ihanaa, voimia antavaa maalais-tuntua ja sitäpaitsi Leolle ehtymätöntä iloa.

Illemmällä, kun kellot helähtivät soimaan läheisessä pikku kirkossa, läksin sinne Leon kanssa. Sain vastustamattoman halun mennä tuonne maalaiskirkkoon siellä päättääkseni tämän ensimmäisen pyhäisen lepopäiväni.

Eräässä pienessä syrjäkappelissa paloi kynttilöitä ja näin, että monet suuntasivat askeleensa sinne.

Minäkin seurasin toisten esimerkkiä. Enkä sitä tehnyt suotta. Kappelin perällä, hieman yläpuolella palavia kynttilöitä, näin ihmeellisesti liikuttavan, puusta veistetyn »Pietàn». En ole saanut selkoa

tekijästä, mutta paljon hän on pannut luomaansa. Kylmänä ei kukaan voi katsella äidin helmassa lepäävää kärsimysten miestä, jonka avoimesta sydänhaavasta veri juoksee virtana.

Kärsivä puhuu kärsiville, sen käsitin katsellesani sitä harrasta joukkoa, joka oli kohokkeen edessä polvillaan. Siinä oli miehiä ja naisia, vanhoja ja nuoria. Muuan vanha mies, joka hieman muistutti »tonttu-ukkoa», pyyhki silloin tällöin silmiään arasti kuin olisi hän hävennyt kyyneleitään. Nainen hänen rinnallaan itki lohduttomasti niin kuin se, joka ei vielä ole tottunut kärsimään.

Odottamatta kuulin jonkun mainitsevan nimeäni. Kappelin pimennosta astui luokseni nainen, jonka kohta tunsin hänen suurista surumielisistä silmistään. Nyt nuo silmät kuitenkin loistivat hämmästyttävän iloisina.

— Armollinen rouva — hän kävi herttaisen ystävällisesti käteeni — koko päivän olen teitä ajatellut. Olisin tullut tervehtimään, mutta en töiltäni ehtinyt. Vaan tänne täytyi tulla, sillä juuri tänään sain tiedon, että rahaa Amerikasta on tullut.

Hänen äänensä vapisi ja koko olento tuntui olevan iloista, jännitettyä odotusta.

— Huomenna minä saan sen. Menen postiin hakemaan. Ja sitten tulen kertomaan. — Mutta tänä iltana täytyi jo tulla kiittämään. Te ymmärrätte!

Minä ymmärsin. Ja kätkin oman sieluni lääkitykseksi sen tietoisuuden, että ainakin yksi oli tuonut tänne temppeleihin ei kärsimyksiä vaan kiitosta.

Sieluni oli kuin täynnä ennen aavistamatonta hiljaista rauhaa, kun Leo käsivarrellani nousin ylöspäin luikertelevaa polkua asumukseemme. Tämä ihmeellinen maalaistunnun täyttämä pyhäinen päivä on lahja, josta minä kiitin.

Mutta en uskaltanut pysähtyä siihen. Ajattelin sen päivän edeltäjiä, ristiriidan täyttämiä, raskaita tuskan hetkiä. Eivätkö ne olleet minulle antaneet sitä, mistä kiittää vielä enemmän? Olisinko tahtonut hävittää ne elämästäni?

Pääni painui. Tiesin mitä ne olivat maksaneet, mutta tunsin myöskin, että ne olivat antaneet minulle jotain ajallisia arvoja suuriarvoisempaa.

Toukok. 25. p.

Tänään oli minulla varhaisesta aamusta alkaen ihana työpäivä. Olen päässyt käännostöissäni hyvän kappaleen eteenpäin. Talossa asuva pieni kymmenvuotias tyttö on luvannut tulla minulle Leon hoitajaksi, t. s. leikkitoveriksi. Tänään he leikkivät kukkaisella nurmella aivan ikkunani alla minun tehdessäni työtä. Kuulin heidän äänensä, näin Leon rajattoman ihastuksen kun hän tavoitteli kanoja ja ankoja käsiinsä ja tunsin nuoren vastaniitetyn heinän tuoksua.

Hetkittäin unohduin uskomaan itseäni maailman onnellisimmaksi ihmiseksi.

Siitä luulosta pääsin kuitenkin jo iltapäivällä. Eikä sen jälkeen työkään enää ottanut sujuakseen.

Olin vielä parhaassa kirjoitusinnossa, kun näin vanhan tuttuni matkalla postiin. Hän huiskutti iloisesti paperilappua. Arvasin että se oli kuitti, jolla hän saisi kirjeensä.

Kun laskelmieni mukaan hänen oli aika palata, jätin hetkeksi työni ja läksin häntä vastaan. Leo pyrki mukaan, itki kun ei päässyt ja sai pahan yskäkohtauksen. Hänen yskänsä huolestuttaa minua vähän.

En kuitenkaan myöntynyt hänen tahtoonsa. Tahdon tehdä kaikkeni kasvattaakseni häntä hyvin. Tunnen vastuuni monessa suhteessa tavallistakin suuremmaksi.

Tällä kertaa tuntui minusta lisäksi siltä kuin olisi ollut sopivinta, että menin yksin. Ja kyvä olikin että niin tein.

Sain mennä jokseenkin pitkälle ennenkuin näin odotetun lähenevän. En huomannut miten hitaasti hän kulki, joudutin vain omia askeleitani. Ja minun äänessäni värähti kai iloista odotusta, kun pysähdyin hänen eteensä kysyen: — Saitteko sen?

Hänen painunut katseensa kohosi. Se näytti minusta omituisen lasittuneelta. — Sain, vastasi hän soinnuttomasti.

— Ettekö te — aloin tiedustella. Samassa muistin »tonttu-ukon» enkä uskaltanut jatkaa. Minusta tuntui siltä kuin tässäkin olisi tapahtunut jonkinlainen sisäinen murtuminen.

— Kyllä kai hän elää, teidän lankonne — se miljoonien mies, kysyin hätäisesti.

- Kyllä, kyllä.
- Ja hän lähetti?
- Viisi dollaria.

Vaimo jatkoi matkaa. Minä seurasin puhumattomana.

Toukok. 28. p.

En ole jaksanut ajatella muuta kuin tuota viiden dollarin lahjaa. Työtä olen tietysti tehnyt oikeastaan aamusta iltaan. Mutta sieluni on kärsinyt kärsivän kanssa.

Kuka onnellinen ihminen käsittää miltä tuntuu, kun viimeinen toivo pettää?

Jos kärsimykset auttavat meitä toisia kärsiviä käsittämään, kannattaahan silloin kärsiä. Tätä olen itseeni nähden ajatellut.

Toukok. 30. p.

Olen tehnyt niin ahkeraan työtä, etten ole edes ollut huolissani Leon yskästä, vaikka se joskus onkin korvaani sattunut. Ja silloin se on riipaisut sisintänikin. Tänä iltana tulin kuitenkin oikein levottomaksi.

Olen pannut hänelle kääreen ja toivon, että saamme nukkua.

Toukok. 31. p.

En enää jouda itkemään, en toisten enkä omia surujani. Leo on sairaana. Hän hegittää huohot-

taen, pieni rinta on alituisessa, tuskallisessa liikkeessä. Koko ruumis on polttavan kuuma.

Olemme valvoneet kaksi yötä, hän ja minä, kumpikin kamppailen kärsimyksinemme.

En tutkistele enkä ajattele. Tunnen vain jäytävän raskaasti, etten uskalla, en saa sydämeni itsekkäillä toivomuksilla pidättää häntä täällä.

Mutta mitä se tietää?

Hyvä Jumala, käsittääkö toinen ihminen mitä tuntee se äiti, joka ainoan lapsensa tautivuoteen ääressä *ei uskalla toivoa* hänen elämään jäämistään?

Tietoisuus tästä turruttaa tunteeni ja puuduttaa koko olemukseni. Minä huudan syvyyksistä Hänen puoleensa, jolla oli hyvät ja pyhät aikomukset ihmisten onneksi ja joka tietää, miksi me poloiset olemme elämän muodostaneet.

Minä en puolusta itseäni. Minä en syytä ketään, mutta näen elämän täynnä verisiä askeleita meidän ihmisten rikkomuksista.

Täälläkö tahtoisin pidättää lastani — jotta maa ehkä kerran kantaisi merkkiä hänenkin rikkomuksistaan ja jotta hänenkin sydänverensä vuotaisi kipeissä kärsimyksissä niinkuin kaikkien, jotka rikkomuksen polkuja polkevat . . .

Minä en ajattele. En uskalla. Minä en tutkistele syitä enkä seurauksia kuten muuten usein. En tapani mukaan pengo tunteitani. Minä en jaksa.

Kesäk. 2. päivänä.

Tauti on keuhkokuumetta. Käännettä odoteetaan. Lääkäri näyttää vakavalta.

Joskus näen kuin ruumiillistuneena edessäni sen tyhjyyden, joka syntyisi elämässäni, jos lapseni viedään minulta. Mutta minä en saa, en uskalla sitä ajatella. Elämä, on monelle polttavaa erämaata. Minulle jäisi ainakin muisto pehmeistä pienistä kätösistä, jotka ovat kiertyneet kaulaani, ja silkinkiiltävästä tukasta, joka minulle on ollut suloisena auringonpaisteena.

Ja lapseni sielu, sehän joka tapauksessa jäisi elämään. Sen kohtaisin joskus.

Lapseni kuolinvuoteen ääressä tunnen, ettei elämä lopu tähän, tunnen ettei sitä jaksaisi, ei kannattaisi elää jos niin olisi.

Muistelen päiviä poikani syntymisen jälkeen, jolloin sairaalan hiljaisuudessa tutkistelin ihmiseksi tulemisen salaisuutta.

Nyt hänen tautivuoteensa ääressä tunnen samaa. Keskellä tuskaani palvon elämää, joka ei voi kuolla.

Minä olen kuin muinen Monika polvillani lapseni vuoteen ääressä ja suutelen raskaasti huohottavaa rintaa, jossa iäinen henki asuu.

Hän ei kuole, ei kuole, toistan itselleni. Ja minä rukoilen tuskiemme tuntijaa, että hän auttaisi minua aineen kahleista, niin että ilolla antaisin poikani siirtyä täältä, jos niin on paras.

Mutta minä käyn myöskin tilille itseni kanssa.

Olen etsinyt kärsimysteni ja rikkomusteni syitä ja koettanut olla ankara itselleni. Tiedän, että tahtoni ja tarkoitukseni oli hyvä ottaessani Helmerin. Mutta tein sittenkin rikoksen elämän pyhintä lakia vastaan.

Onkohan elämäni siksi vasten tahtoani muodostunut hätä- ja varoitushuudoksi muille?

En uskalla vastata.

Paljon ajattelen myöskin Helmeriä. Hän rakastaa poikaa. Ja nyt on Leo sairaana.

En voi pääasiassa peräytyä. Sovinto lapsen sairassuoteen ääressä olisi sopiva kohtaavioliittotarinassa. Mutta todellisuus on usein armottomampi kuin kirjat.

Yhteisestä kodista ja avioliitosta ei voi olla puhetta, ei ainakaan vielä. Mutta tunnen että hänen oikeutensa isänä ovat pyhät, kuten minun äitinä. Kadun kylmää, katkeraa mieltä, jossa hänelle kirjoitin Bozenista, ja soisin että tietäisin missä hän on, jotta voisin antaa hänelle tietoja Leosta.

Sydänyöllä.

Leo nukkuu nyt mielestäni hiukan rauhallisemmin. Lääkäri arveli, että käänne voi tapahtua huomenna. En uskalla panna maata, en hetkekseen, siksi kirjoitan. Aion kirjoittaa Helmerillekin. Hän on ehkä sittenkin vielä Veneziassa. Herrat, joihin hän Napolissa tutustui, aikoivat jäädä sinne pariaksi viikoksi. Luulen, että hän jää heidän seuraansa. Jos Leo huononee, sähkötän

Veneziaan. Jos hän paranee, lähetän kirjeeni joka tapauksessa, jotta Helmer näkee etten ajattele häntä katkeruudella ja että tunnen tarvetta pyytää häneltä anteeksi jokaista kiivasta, loukkautunutta sanaa, jolla olen hänen mieltään pahoittanut. Ja senkin tahdon selvyuden vuoksi sanoa, että vaikka pyydän eroa, koskee se vain oikeutta hoitaa omaa omaisuuttani ja rauhassa kasvattaa lastani. »Vapaana avioliittoon» en tule koskaan pitämään itseäni. Ja jos Helmer muuttaa elintapojaan, ovat kotini ovet auki hänelle. Hänhän on Leon isä. Se sitoo ja velvoittaa. Tunnen sen, vaikka ero sitenkin jää suorastaan *velvollisuudeksi*.

Aamupuolessa.

Leo on tullut levottomammaksi. Seuraan sydän täynnä tuskaa jokaista hänen pienintäkin liikettään, jokaista värettä hänen polttavanpunaisilla kasvoillaan.

Olen tänä yönä ajatellut sitä pientä punaista ruusua, joka mielestäni kerran johti minut harhaan. Silloin se sanoi minulle: »Hän teki minkä hän taisi. Tee sinä samoin.» Ja minä tein. Mutta minä erehdyin. Ja nyt minä ymmärrään, että se ruusu ei olekaan muuta kuin kärsivä ihmissydän. Ja se puhuu jokaiselle siitä, mitä hänen omassa sydämessään on.

Mutta tänä tuskanyönä käsitän myöskin, että se riippuu siellä, mistä kärsivä saa tukea ja turvaa.

Illalla.

Olen käynyt lapseni kanssa kuoleman portilla ja tiedän miten alastomaksi ihminen siellä riisutaan.

Suuren levottomuuden ja tuskan jälkeen pääsi Leo aamulla viimein nukahtamaan. Juoksin silloin viereiseen majataloon, jonka seinällä on postilaatikko. Vein sinne kirjeeni Helmerille. Se oli minusta tehtävä näinä raskaina tilintekohetkinä.

Palatessani näin postimiehen ja sain ihmeekseni kirjeen. Se oli rouva Biondilta, jonka olemassaolo näinä päivinä on minulta melkein unohtunut.

Epäröin avatako kohta vai ei, mutta kun Leo yhä nukkui ja levollisemmin, aloin lukea.

Rakas rouva Rönn!

Teidän kirjeenne ja etenkin osoitteenne teki minut hyvin iloiseksi. Minulle on tapahtunut paljon sen jälkeen kun erosimme.

Mieheni sairastui äkilliseen ja ankaraan vatsatautiin. Te tiedätte, että hän oli heikko, ja tauti tuli ankarana. Hän huononi hirvittävän nopeasti.

Muistatteko että ihailitte hänen hienoja, kauniita piirteitään? Minä en viime vuosina voinut iloita niistä. Näin vain hänen sairaan sielunsa. Mutta nyt! Olisittepa olleet näkemässä!

Usein hän ei voinut puhua tuskiltaan. Mutta minulle riittää koko elämäni ajaksi iloa siitä, mitä hän sanoi. Hän piteli kättäni omassaan ja hyväili sitä. — Sinä olet ollut uskollinen — aina uskollis-

nen, vaikka olen epäillyt, sanoi hän. Ja hänen katseensa loisti.

Kaikista näistä raskaista vuosista huolimatta en ole koskaan unohtanut sitä katsetta, jonka sain kun hän ensi kertaa suuteli minua. — Mutta tämä oli vielä paljon, paljon kauniimpi. Se otti minut suureen lämpimään syleilyyn. Ja se lämmittää minua vieläkin.

Mieheni kuoleman johdosta oli huolehdittava paljosta. Te tiedätte ehkä minkälaista on, kun kuolema tulee taloon. Pikku tyttöni saivat tavallistakin enemmän huolehtia itsestään. Silloin tapahtui onnettomuus. Giovannina oli pudota ikkunasta. Iso sisko tahtoi pelastaa hänet, mutta ei jaksanut. He putosivat molemmat juuri siitä ikkunasta, jossa te ensi kertaa näitte heidät. Se on neljännessä kerroksessa, kuten muistatte.

He saivat kukin oman pienen valkoisen arkunsa ja heidät haudattiin yhdessä isän kanssa. Sain heidät asetetuksi niin, ettei näkynyt paljon jälkiä heidän ruhjoutumisestaan. He olivat molemmat kauniit ja suloiset kuin pienet valkopukuiset enkelit.

Suutelin moneen kertaan kaikkia rakkaitani. Ihmiset sanoivat minulle, etten saisi sitä tehdä. Mutta minun täytyi. Sillä he olivat minulle niin rakkaita kaikki kolme ja sydämeni oli täynnä kiitollisuutta.

Olen Teistä ehkä hyvin luonnoton äiti. Mutta minä tunnen elämän raskauden. Pikku karitsoilani on nyt hyvä olla.

Muuten soimaisin itseäni tapahtumasta ja surisin lohduttomasti, mutta minulla oli aina surua sydämessä näistä nuoremmista. Nyt otti Jumala ja Pyhä Äiti sen murheen pois.

Nurisin ennen. Pelkäsin elämää. Se oli mielestäni vain kovaa — ainakin minun kohdallani. Nyt tunnen olevani suuresti armoitettu nainen. Viimeiset raskaat vuodet veivät minulta kaiken, minkä elämäni keväinen rakkaus oli minulle suonut. Nyt se annettiin minulle takaisin hetkissä, joihin sisältyi enemmän kuin pitkään ihmisikään. Ja lisäksi on minulla poikani. Hän syntyi ennen kuin olin miehessäni huomannut taudin oireita. En osannut pelätä häntä kantaessani enkä ole hänen suhteensa pelännyt myöhemminkään.

Nyt kun suru ja pelko eivät enää kalva minua, kun se hirveä taistelu, jota me kaksi onnetonta kävimme keskenämme, on päättynyt ihanaan ja suloiseen rauhaan, tunnen miten suurella ilolla olen ponnisteleva poikani elättämiseksi ja kasvatamiseksi. Tahdon hankkia hänelle kaikkein parasta tietopuolisestikin. Tahdon kouluttaa hänet insinööriksi, jos hänellä on taipumuksia siihen. Hän tulee silloin varmaan eteväksi alallaan, tekee kenties keksintöjäkin, ehkä suuren keksinnön, josta hänen isänsä uneksi.

Jos tarvitsette huonetta ja tahdotte tulla, voitte asua luonani. Pietrokin tulee nyt asumaan kotona ja tiedän, että molemmat tulemme rakastamaan pientä sinisilmäistä poikaanne. Me koetamme

pitää hänestä hyvää huolta ja suojella häntä ikkunan läheisyydeltä.

Antakaa anteeksi, että kirjoitan näin paljon. Minulla on nyt enemmän aikaa kuin on ollut koskaan senjälkeen, kun tulin perheen äidiksi. Kotini on tyhjä ja hiljainen. Muistot puhuvat minulle joka hetki ja sisimpäni on kuin yli äyräittänsä vuotava astia. Sentähden tekee kirjoittaminen hyvää.

Sormuksesta, jonka otin mieheni kädestä, olen teettänyt pienoisen sormuksen ja panettanut helmen sen kannaksi. Sormuksen vien tänään kappeliin, jossa usein rukoilen rakkaitteni puolesta. Siellä on kaunis kuva Pyhästä Äidistä. Olen teettänyt sormuksen hänen pikkusormeensa. Muut hänen sormensa ovat täynnä koristuksia. Minun kiitosuhrini ei saa hukkaa toisten joukkoon. Panen sen hänen pikkusormeensa — erilleen muista. En voi uskoa, että muut ovat pelastuneet yhtä suuresta sisäisestä ja ulkonaisesta hädästä kuin minä. Eikä liene muilla niin paljon syytä iloon ja kiitollisuuteenkaan.

Kun katselen sormusta, tunnen että Pyhä Äiti käsittää minua. Hän tietää, että tahdon kiittää nuoruuteni keväisestä rakkaudesta, jonka sain Kirkastuneena takaisin, ja äidinonnesta, jota ei mikään kamala murhe enää ole sumentamassa.

Häpeän muistaessani, että sanoin Teille: Elämällä ei ole minua varten muuta kuin kurjuutta. Mutta Te ymmärrätte, että silloin olin väsynyt, väsynyt kuolemaan asti.

Nytkin on sekä sieluni että ruumiini väsynyt. Tuntuu joskus siltä kuin olisin valmis lähtemään

täältä. Mutta silloin muistan poikaani. Ja ymmärän että olen onnellinen ja armoitettu ihminen, kun minulla on lapsi, jonka hyväksi saan tehdä työtä ja kolme rakasta, siunattua olentoa, joita saan muistella.

Teidän Vittoria Biondi.

Kätteni vapisi kääriessäni kirjettä kokoon. Pistettyäni sen kuoreen käännysin vuoteelle, jossa Leo makasi. Jäin siihen seisomaan pitkäksi aikaa. En ajatellut, en tiedä tunsinko mitään, katsoin vain yhäti poikaa ja etäisyydestä kuulin väsyneen äänen toistavan: Kuolema ei ole pahinta.

Silloin tunsin rakastavani lastani tarpeeksi antaakseni hänet pois.

Lankesin polvilleni. Olin siinä kauan, en tiedä itse miten kauan.

Vasta noustessani siitä huomasin pojan hengittävän tasaisemmin kuin koko taudin aikana. Kuumehehkukin kasvoilla näytti heikommalta ja uni oli rauhallista.

Ulkoa kuului pikkulintujen piiperrystä. Avonaisesta ikkunasta tunki voimakas kukkien tuoksu huoneeseen ja aidan seipäällä kiekui kukko kuin kutsuen pientä sairastani ulos keväiselle kentälle.

Tiesin, että elämä nyt kutsui.

KAKSI RINNAKKAISTARINAA

Hän makasi pehmeään peitteeseen käärittynä kukkivan päärynäpuun alla. Aurinko paistoi häneen täydeltä terältä ja kun hetkittäin tuntuva tuulenhenki pyyhkäisi ohi, toi se hänen kasvoilleen tuoksun täyttämää kevätilmaa.

Muutaman kerran hän hieman kurotti päätään. Silloin hän näki läheisen nurmikon laidassa upeita runkoruusuja. Ne nuokuttivat kukkia tuulenhengessä hiljaa ja arvokkaasti kuin tietoisina siitä hurmasta, jota ne levittivät ympärilleen.

Kevättä ja elämää tuntui kaikki ylistävän. Ja taivas, joka kaareutui tämän kesäisen laakson yläpuolella, oli kuin suuri, lämpöä ja lempeyttä huokuva helma, josta herkeämättä virtaili yhä uutta lämpöä ja elinvoimaa.

Mutta taivaanrannalla, missä keväinen maa ja hehkuva taivas syleilivät toisiaan, siellä hohtivat valkeat, lumilatvaiset huiput. Ja niiden valtakunta oli — kuoleman.

Nainen puunjuurella nosti kiireisesti käden silmilleen. Kauniinmuotoisten pitkien sormien lomaan tunkeutui muutamia kyyneleitä, jotka hitaasti vierivät kättä pitkin alas peitteelle.

Samassa kuului hiekkakäytävältä läheneviä askeleita. Nainen kuivasi kiireisesti kyyneleensä,

vetäisi päänaluksen alta kirjan ja näytti samassa syventyvän sen sisältöön. Silloin kuului puutarhan toisesta päästä iloisia miehenääniä. — Reichenhart, tulkaa tänne, tulkaa! Mies pysähtyi astunnassaan, vilkaisi maassa makaavaan, näki hänen lukevan ja kääntyi kutsuviin päin. Mutta tuskin oli nainen puun alla kuullut askelten suuntautuvan pois päin, kun kirja painui hänen kädestään ja hänen katseensa uudelleen suuntautui Alppien hohtaviin huippuihin.

Kuinka kummasti ne vetivätkin puoleensa! Joskus kun kuume poltti suonissa, tuntui siltä kuin olisi tahtonut upottautua tuohon viileään valkeuteen. Se olisi voinut imeä itseensä sen mikä nyt jyskytti ja poltti suonissa ja siitä olisi ihminen noussut raittiina ja elpyneenä kuin hellepäivänä kylmästä kylvystä.

Mutta se ajatus värisytti aina jälestäpäin. Sillä nuo viileät huiput edustivat sittenkin kuolemaa. Niissä oli kuoleman järkähtämättömyyttä, kuoleman muuttumattomaksi kangistunutta muotoa, sen väritöntä valkeutta ja sen pientä ihmislasta masentavaa mahtavuutta.

Hänen katseensa kääntyi kiireisesti takaisin lämpimään, elämäniloiseen laaksoon. Puutarhan kukkapenkereiltä kulki se läheiselle niitylle, jolta kuului karjankellojen kalkatus. Siitä nousi se vihertävän kukkulan kuvetta taas laskeutuakseen laaksoon, jonka perimmäisessä pohjukassa Etsch valttomasti vyörytti viheriäisiä aaltojaan kivistä uomaa pitkin.

Kaksi valkeaa kättä kurottautui äkkiä ylöspäin. Niissä oli lapsen haikeata ikävöintiä, lapsen palavaa, nyyhkyttävää rukousta.

Mitä hän mahtoi sille, että tämä suloinen maa ja sen kukkiva kevät häntä kahlehti? Taisiko hän estää kun se tuhansin käsin tarttui hänen nuoruutensa ja kilvan hänen oman sydämensä kanssa vakuutti hänelle, että nuoruus ja elämä kuuluivat yhteen ja kuolema oli luonnottomuus?

Kuumat kyyneleet kihosivat uudelleen hänen silmiinsä. Mutta hän painoi kiireisesti nenäliinan kasvoilleen ja voitti liikutuksensa.

Hän ei tahtonut katsella keväistä laaksoa. Hän tahtoi mieluummin ajatella omaa elämäänsä. Sillä se oli kaikesta huolimatta täynnä kevättä ja kukkia. Se oli nyt yhtä satumaisen rikasta kuin se ennen oli ollut raskasta ja armotonta.

Hiekkakäytävältä kuului taas askeleita. Viimeisetkin kyynelten jäljet poistettiin kiireisesti ja käsi tarttui kirjaan.

Lennart Reichenhart taivutti varovaisesti muutamia päärynäpuunoksia syrjään ja kumartui vaimonsa puoleen. Nopea, tutkiva katse tiedusteli mitä hänelle kuului. Silmäripsissä oli kuin jälkiä kyynelistä. Mutta asia syrjäytettiin sanoitta.

— Aurinko on muuttanut paikkaa, ehkä muutamme mekin, ehdotti Lennart leikkisästi. Mutta Elsa pudisti päätään. Hän tahtoi mieluummin tietää mistä herrat olivat jutelleet.

Kysymys tehtiin niin odottamatta, ettei Len-

nart Reichenhart heti ollut valmis sitä väistämään. Silloin Elsa tarttui kaksin käsin hänen käteensä.

— He pyysivät sinua mukaansa. Minä tiedän sen. Ja sinun täytyy mennä. Kuuletko, täytyy.

— He ovat ammattikiipeilijöitä, väisteli mies.
— He kapuavat kuin vuorikauriit.

— Mutta he pyysivät sinua. Ja minä tulisin niin iloiseksi... Menethän? Sano, menethän?

— Minä ratkaisen riidan toiminnalla. — Hän kumartui vaimonsa puoleen, nosti hänet peitteineen käsivarsilleen ja kantoi aurinkoiselle nurmelle lähelle komeita runkoruusuja.

Muuan keski-ikäinen, hienopiirteinen nainen kirja kädessä nousi samassa läheiseltä puutarhapenkiltä. Hän oli vasten tahtoaan kuullut äskeisen sananvaihdon, esitti nyt itsensä ja pyysi saada pitää sairaalle seuraa.

Elsa katsoi voitonvarmana mieheensä. Mutta tämä ei vieläkään antautunut.

— Ehkä suostutte paremmin, jos kuulette että olen hyvinkin tottunut sairaanhoitajatar. Oma, ainoa tyttäreni...

Rouva Falcke ei lopettanut lausetta. Lennart Reichenhart ei vastustanut enää.

Puoli tuntia myöhemmin hän yhdessä toisten kanssa nousi huipuille kiertelevää vuoripolkua. Puutarhassa syreenien keskellä istuivat naiset tuttavuutta tehden. Rouva Falcke oli ottanut esille käsi-työn. Elsa seurasi katsein ylöspäin polveilevaa vuoripolkua, jolla hän silloin tällöin näki vilahduksen matkallelähteneistä.

— Michenne näyttää olevan mainio sairaanhoitaja, huomautti rouva Falcke kohteliaasti.

— Hän on muutenkin joka suhteessa erinomainen. Niin, minä tarkoitan... Elsa meni hämilleen.

Rouva Falcke nauroi. Mutta naurussa oli jotain väkinäistä, melkein kuin tukahdutettua surua. Se pisti Elsan korvaan.

— Arvostelu hyvin objektiiviselta ja puolueetomalta taholta. — Rouva Falcke käänsi leikiksi.

— Vaimo tuntee kuitenkin tavallisesti miestänsä hyvin.

Rouva Falcke hymyili uudelleen. Elsa näytti hänestä lapselta, jonka suussa tuollaiset sanat kuulivat pikkuviisailta. Ja kuitenkin oli sanoissa oka, joka kävi kipeästi hänen omaan sisimpäänsä. — Te olette ollut naimisissa jo kauan, sanoi hän äkkiä terävyydellä, joka etukäteen ilmaisi, ettei asianlaita voinut olla toisin.

Elsa Reichenhart hymyili, Rouva Falcke oletti nähtävästi hänellä olevan vuosia enemmän kuin olikaan. Ja se oli odottamatonta. Hän oli tottunut päinvastaiseen.

Rouva Falcke huomasi Elsan ajatuksenjuoksun. — Minä tarkoitan... tiedänhän minä, että olette kovin nuori... Mutta olette tietysti tullut sairaaksi sen jälkeen kun menitte naimisiin?

Elsa ei vielääkään vastannut.

— Nähkääs, minä käsitän. Minun silmäni näkee enemmän kuin muiden. — Rouva Falcke puhui hermostuneen hätäisesti. — Sanoinhan jo, että oma tyttäreni...

Herkkä puna nousi Elsan kasvoille. — Lääkäri sanoo muuten, ettei minusta huomaa. . . ettei ole sitä leimaa.

— Minun silmäni näkee enemmän kuin muiden. Sillä minä kärsin . . . Hän puhkesi kyyneliin, taisteli kaupan itkunsa kanssa ja sai viimein liikutuksensa painetuksi alas. Sitten hän jatkoi: — Tyttäreni on aivan nuori kuten tekin ja hän toivoo, toivoo palavasti paranevansa. Hän on kihloissa. Ja mies ei koskaan, ei kukaan eikä koskaan — uskokaa minua — mene naimisiin keuhkotautisen kanssa. Nainen voisi ehkä, mutta mies ei. Se on varma.

Elsa ei vastannut. Mutta hänen ilmehikkäillä kasvoillaan nousi ja laski mielenliikutusta ilmaiseva puna. Hän ei itsekään tietänyt mitkä tunteet hänessä olivat voitolla. Tuntui toiselta puolen siltä, kuin vieras käsi armotta olisi kajonnut aristavaan haavaan. Sillä kenempä tarvitsisi hänelle selittää miten nuori, onnellinen ihminen tarrautuu kiinni elämään. Mutta toiselta puolen oli suloista ventovieraan suusta kuulla sanoja, jotka vain kirkastivat ja korostivat sitä onnea, minkä hän itsekin tunsu niin sanomattoman suureksi. — Onko tyttärenne minun ikäiseni? kysyi hän viimein hiljaa ja pehmeästi.

— Arvattavasti. Vaikka minähän en saanutkaan tietää ikäänne.

Elsa naurahti. — Täytän syksyllä 20. Ja olen ollut lähes kaksi vuotta naimisissa. Minä olin sairas, hyvin sairas kun vietimme häitä.

Nyt karahti puna rouva Falcken kasvoille, käsi-työ painui hänen helmaansa ja ääni alkoi vavista.

— Se ei ole, se ei voi olla totta.

— Se on totta. — Elsan katse etsi uudelleen vuoripolkua. Hänestä tuntui siltä, että nyt juuri hänen olisi pitänyt saada nähdä edes vilahdus miehestään. Hän olisi tahtonut hellin, kiitollisin katsein häntä hyväillä, pehmoisesti kuin keväinen tuuli pyyhkäistä hänen poskeaan, kaulata rakkaan leppoisesti ja hiljaa hipaista otsaakin, tuota kaunista ja korkeaa, jota hän niin rakasti. Eikä kuitenkaan hellinkään hyväily olisi voinut ilmaista, mitä hän nyt tunsii.

— Teidän miehenne on hämmästyttävä poikkeus, sanoi rouva Falcke viimein arasti. Sitten hän rupesi kertomaan tyttärestään. He olivat jo pari vuotta asuneet yhdessä Meranissa. Mutta kun laakso oli kokonaan sairaitten vallassa, vieroivat terveet sitä, tyttären sulhanenkin. Tytär toivoi siitä syystä hartaasti muuttoa toisaalle. Rouva Falcke oli siksi lähtenyt etsimään jotain sopivaa. Juuri täällä hän vihdoin oli löytänyt sen mitä etsi. Lepokotiin ei tosin otettu keuhkotautisia. Mutta siinä pienessä huvilassa, jossa Elsa miehineen asui, oli vielä kaksi huonetta ja parveke. Ne hän oli vuokrannut. Ja samalla hän oli tehnyt sopimuksen lepokodin johtajan kanssa siitä, että he — kuten Reichenhartinkin — saisivat ruokansa lepokodista. — Me muutamme pian tänne teidän naapureiksenne. Ja olen siitä tyttärenikin puolesta erittäin kiitollinen, joskin — —

Rouva Falcke ei päättänyt lausetta. Mutta Elsa ymmärsi ja hänen ajatuksensa etsi uudelleen

Lennartia. Hän näki tänä hetkenä oman osansa yhtä kauniina kuin Etschin keväinen laakso. Ja hän käsitti, ettei vuosien luku kelvannut elämänsisällön mittaajaksi.

— Ettekö tahtoisi kertoa minulle jotain itseltänne ja miehestännekin, kuuli hän rouva Falcken pyytävän. — Tahtoisin tutustua vastaisiin naapureihini.

Elsan kasvoille nousi omituinen, kirkas säteily.

— Tietysti, hän sanoi, jos tahdotte. Mutta siinä ei ole muille mitään mielenkiintoista, vaikka se minulle on kauneinta, ihmeellisintä satua — aivan toista kuin elämän harmaa arki.

— Tunnetteko *te* sitä? — Rouva Falcken katse kääntyi koruompeluksesta Elsaan. Silmissä oli jotain raskasta.

— En minä usko, että kukaan kokonaan säästyy siltä. Mutta sen rinnallahan ilo iloksi näkyykin. Niin on minun ainakin käynyt. — Hänen äänensä värähti hieman. Sitten hän alkoi: — Lennart oli alunpitäen minulle kuin ilmestys runon ja sadun maailmasta. Hän oli minulle todellinen sadun prinssi. Eivätkä tunteeni yksin tehneet häntä siksi. Siihen oli pohjaa todellisuudessakin. Sillä hän oli hän ja minä minä. Hän asui kaupunkimme kauneimmassa, minun mielestäni aivan ruhtinaallisessa huvilassa suuren puutarhan keskellä, minä laitakaupungin enin rappeutuneessa talossa. Ja kuitenkin hän tuli . . .

Elsan mieleen nousi kuva harmaankylmästä syysaamusta. Maa oli roudassa ja joki äsken synty-

neen jään peitossa. Mutta lunta ei ollut maassa. »Mökkelissä» tehtiin suursiivousta. Elsa seisoi pihalla piiskaamassa mattoja ja pureva tuuli puhalsi läpi luiden ja ydinten.

Silloin kuuli hän kadulta iloisia ääniä. Joukko kaupungin koulun yläluokkien nuoria tyttöjä ja poikia kulki portin ohi. He laskivat leikkiä ja nauroivat ääneensä. He olivat loistavalla tuulella, sillä he olivat menossa koettelemaan sekä uutta jäätä että uusia luistimia.

Olikohan Elsa koskaan edes kauniina kevät-päivänä niin katkerasti kuin silloin tuntenut olevansa nuoriin ja nuorten iloihin nähden eristetyssä orvon asemassa?

Hän itki sinä iltana itsensä nukuksiin. Ja aamulla taisi silmissä olla kyynelten jälkiä, koska isä vaati tilille asiasta. Ja sitten, sitten tulivat jouluksi ne luistimet.

— Me tutustuimme oikeastaan luistinradalla, sanoi hän ääneen, muistaen rouva Falcken. — Ja sitten rupesi Lennart lähettämään minulle kukkia. Muistan kuin eilispäivän sen helmikuun aamun, jolloin ensi kertaa sain kukkia häneltä. Oli eräs nimipäiväni. Isä vietti sitä päivää, sillä minä olin saanut sen nimen muistoksi äidistäni. Mutta me elimme kovin ahtaissa oloissa silloin — veljeni kodissa. Isä ei yleensä voinut antaa lahjoja minulle. Pienen käärön makeisia pisti hän kuitenkin käteeni, kun toin aamukahvit hänen komeroonsa. Sitten hän otti minut syliinsä, kertoi minulle äidistäni ja itki paljon. — Isän luota kutsui minua kälyni ääni.

Olin hänen käskystä juossut kylmään ruokasäiliöön leikkaamaan suolattua lihaa lautaselle, kun ovikello odottamatta soi. Oven edustalla näin pojan, jolla oli kukkaslaite tuotavana. Sanoin, että hän oli osunut väärään, mutta poika näytti osoitetta. — »Neiti Elsa Nettmann», oli siinä komein ja juhlallisin kirjaimin. — En uskaltanut avata, kiitin vain, vein kukkaseni eteisen nurkkaan ja juoksin kiireisesti takaisin leikkaamaan lihaa. Vasta aamiaisen jälkeen sain aikaa senverran, että otin kukkani esille. Sitten juoksin kellariin saadakseni rauhaa kälyltäni ja siellä tavailin kerta toisensa jälkeen niitä ihmeellisen kauniita sanoja, jotka Lennart oli piirtänyt tervehdykseensä. Minä itkin ilosta ja suutelin pientä siroa korttia, johon hän oli kirjoittanut sekä minun nimeni että omansa. Ja minä luulin, että ne kauniit sanat, jotka kortista luin: »Du bist wie eine Blume, so hold, so schön und rein», olivat Lennartin sepittämät — minua varten.

— Ja siitä alkaen te rakastitte toisianne?

— Tavallaan, vaikka eihän kaikki kohta selvinyt.

Elsan äänessä oli jotain, mikä esti rouva Falckea jatkamasta tiedustelujaan. Hän otti siksi esille kirjan ja kysyi saisiko lukea ääneen. Keskustelu rasitti ehkä.

Mutta rouva Falcken lukiessa palasivat Elsan ajatukset entisyyteen. Hän näki itsensä sairaana, avuttomana orpona vieraalla maalla. Hän istui kuolleen isänsä vieressä hyväillen sitä ainoata kättä, joka koskaan oli häntä hyväillyt. Ei hänellä ollut

kyyneleitä, ei valituksen sanaa. Hänen surunsa oli liian suuri löytääkseen ilmaisumuotoa.

Silloin tuli Lennart. Itkevälle toi hän sydämensä suuren pulppuavan ilon, voimattomalle oman nuortean voimansa, kaipaavalle rakkautensa runsauden.

Oliko niin ruhtinaallista lahjaa koskaan ihmiselle annettu?

Elsan katse pysähtyi ylhäiseen vartijajoukkoon taivaan ja maan rajalla. Hänen kätensä painuivat ristiin ja katseeseen nousi suuri hartaus.

Hän otti ylhäiset vartijat sydämensä lupauksen todistajiksi.

Hän ei tahtonut erotuskallaan sumentaa heille annettuja onnen suuria hetkiä. Hän ei tahtonut valittaa, vaan kiittää, aina vain kiittää.

Lepokodin »kantajoukko» oli päivällisten päätyttyä asettunut sisäänkäytävän puoleiseen avo- naiseen »halliin». Liikemies Hecht perheineen oli noudattaen luontonsa vaatimusta varannut perheelleen ja itselleen käytettävissä olevista paikoista parhaimmat. Rouva Hecht, pyylevä ja kookas nainen, jonka voimia eivät ruumiilliset ponnistukset enemmän kuin sielullisetkaan olleet kuluttaneet, istui hänelle pienehkössä nojatuolissa, josta oli mieluinen näköala. Hän näki siitä miehensä ja molemmat tyttärentyttärensä. Ja hänen äidilliset katseensa saattoivat siitä — ilman että se mitenkään rasitti — sekä nauttia heidän terveenmakuisesta ulkomuodostaan että myöskin yksityiskohtia myöten arvostella heidän ulkoasuun. Ruoka ja vaatetus olivat nimittäin rouva Hechtin erikoisaloja — etenkin sikäli kuin ne koskivat hänen lähintä omaispiiriään.

Tänään onnitteli hän miestänsä parsapiirakoiden johdosta, joita oli tarjottu päivälliseksi. Niistä kannatti puhua vielä jälestäpäinkin. Ja sinipunertava vivahdus tyttärien uusissa musliinipuvuissa oli melkein yhtä herkullinen. Malli muistutti sitä kangasta, josta »mammalle» itselleen laitettiin puku tilaisuuteen, missä hän »varasti papan sydämen».

Ja »mamma» toivotti sydämellä ja suulla tyttärentyttärilleen samanlaista varastamistaitoa pappaa nuorempiin miehiin nähden.

Pappa Hecht kuunteli puolella korvalla »mamman» juttuja. Hän totesi kiitollisuudella, että ne olivat »todellisesti naisellisia» eivätkä syvällisyydellään häirinneet ruuansulatusta.

Pappa Hecht oli äsken epämieluisella tavalla saanut kokea, että naisten seurassa *saattoi* joutua päinvastaiseenkin tilanteeseen. Muuan entinen kansanedustaja, neiti, joka oli tullut tänne Hechtejä myöhemmin, oli vastikään aterian päätyttyä rynnännyt ukko Hechtin kimppuun ja tiedustellut häneltä, mihin valtiolliseen puolueeseen hän kuuluu, vieläpä mistä syystä! Tosin hän heti oli saanut selvän ja valaisevan vastauksen: Siksi että se *on minun puolueeni* — ja lisäksi saanut kuulla, että valtiolliset puheet menkööt kaikki tähän aikaan päivästä hiiteen, mutta vähällä piti, ettei hän sittenkään ymmärtänyt. Siitä syystä nautti nyt pappa Hecht ei ainoastaan sikaaristaan ja sanomalehdestään vaan myöskin naisellisesta naisseurastaan.

Pienen matkan päässä Hechteistä istui muuan herrasmies, jolle toiset olivat antaneet nimen »vaitelias». Hänellä oli suuri kotkannenä, huomattavan suuria kultaplombeja hampaissaan ja äärimmäiseen asti huolellinen ulkoasu. Kaikki — kotkannenää lukuunottamatta — todisti hänen olevan taloudellisesti hyvässä asemassa. Ja naimaton hän myöskin oli, josta syystä mamma Hecht suri sitä johdonmukaista vaiteliaisuutta, jonka avulla hän pysytteli

erillään kaikista lähentelemisyrytyksistä. Mamma Hechtillä oli nimittäin naimaton tytär, ja tytöllä suloinen, taipuisa luonne. Mutta »Vaitelias» oli katsonut pilviinpäin ja viheltänyt, kun mamma alkoi jutella tästä, vieläpä katkaissut keskustelun siihen paikkaan tarttumalla kirjaan, jota hän oli lueskellut.

Parhaillaan luki »Vaitelias» geoloogista aikakauslehteä, jossa kerrottiin Garda-järveä ympäröivistä vuorista.

Keskenmällä salissa koetti »Edustaja-neiti» herrättää valtiollista harrastusta naikkosessa, joka oikeastaan ei harrastanut mitään muuta kuin hermojensa hoitamista. »Edustajan» valtiolliset harrastukset jäivätkin »hermostuneen» suhteen yhtä hedelmättömiksi kuin ukko Hechtiin nähden. Hän kääntyi siitä syystä »Vaiteliaan» puoleen hetkenä, jolloin aikakauslehti oli painunut kädestä ja mies ilman minkäänmoista suurempaa harrastusta tuijotti kattoon.

— Saan ehkä esittää itseni, alkoi »Edustaja». — Toivottavasti en häiritse! Olen näihin asti turhaan etsinyt puhetoveria, joka harrastaisi muuta kuin omaa persoonallista mukavuuttaan. Aikakauslehti, jota luette, on ilahduttava todiste siitä, etten tällä taholla pety.

»Vaiteliaan» suuta väräytti pieni pilkallinen hymy. — Te petytte ehdottomasti tälläkin taholla. Minä en pidä ihmisistä. Matelevaiset ja kivikunta ovat minun maailmaani.

»Edustaja» pyysi anteeksi ja kääntyi toivotto-
mana ovellepäin. Samassa avautui kadunpuoleisesta

sisäänkäytävästä »halliin» johtava ovi ja kaksi matkapukuista naista astui sisään. Toinen oli rouva Falcke, toinen villavan pehmeään matkapukuun puettu kuvankaunis nuori tyttö, hänen tyttärensä.

Hallin perällä istuvasta ryhmästä, jossa ammattikiipeilijät lepuuttaessaan lihaksiaan pelasivat shakkia, kuului puoleksi tukahdutettu vihellys. Se oli täynnä hämmästyä ja ihailua. Pappa Hecht unohti hetkeksi sekä sikaarinsa että sanomalehtensä. Mamma Hecht painui tyttärentyttärien puoleen ja kuiskasi täynnä syvää kunnioitusta: — Katsokaa takkia, se se on jotain. Pehmeä on kuin kissan turkki!

»Vaiteliaskin» unohti hetkeksi nurjamieliset tunteensa ihmissukua kohtaan. Tietämättään jäi hän tuijottamaan tulijoihin ja hänen eteensä nousi odottamatta kangastus etäisiltä nuoruusvuosilta.

»Edustaja» oli ensimmäisenä valmis käyttämään tilannetta hyväkseen. Hän kiiruhti toivottamaan vieraat tervetulleiksi. Samassa tuli kantajakin monine laukkuineen ilmoittamaan, että pyörätuoli odotti talon toisella puolella puutarhassa, josta oikotie johti huvilaan.

— Pieni pehmeä kissanpoikanen, sanoi hiljaa ja ihailevasti muuan »kiipeilijöistä».

— Suloinen madonna del Granduca, jatkoi toinen piiristä. Hän oli esteetikko ja tutki parhaallaan taidehistoriaa.

»Vaitelias» vaikenä tapansa mukaan. Hän oli jo kääntänyt huomionsa ihmisistä kivikunnan suureen rauhaan. Sitä hän rakasti. Mutta hermostunut

neiti lähenei hätäisesti edustajaa ja alkoi ristikuu-
lustelun. Tuo pieni soma kaunotar näytti sangen
heikolta. Hän oli kai sairas. Hänen ei olisi pitänyt
kulkea tästä hallin läpi. Sairaana näkeminenkin
saattoi herkille luonteille välittää tartuntaa.

Tietämättä mitään herättämästään huomiosta
jatkoivat vastatulleet matkaa huvilaa kohden. Ast-
rid Falcke istui pyörätuolissa, jota tavaroidentuoja
työnsi, äiti kulki vieressä.

Tämä muutto tiesi sekä äidille että tyttarelle
paljon. Äidistä se oli — vaikkei hän tahtonut myön-
tää sitä edes itselleenkään — viimeinen ponnistus.
Tyttärestä se tiesi astumista vankeudesta vapauteen.
Sillä Meranin laakso oli ollut vankila hänelle, van-
kila, joka esti häntä seurustelemasta sen kanssa,
joka paremmin kuin kukaan muu saattoi hänelle
välittää parantavaa ja voittamatonta elämänvoimaa.

Hänelle nousi ilokyyneleet silmiin hänen katsel-
lessaan keväistä laaksoa. Se otti vastaan kuin
pehmeä, hellä äidinsyli tai kuin satutarha autuaitten
saarella. Täällä Albertkin viihtyisi. Täällä he
ajatuksin rakentaisivat omaa uutta kotiaan, kunnes
ajatukset lopulta saisivat konkreettisemmän muodon.
Täällä he molemmat kokoaisivat sekä sisäisesti että
ulkonaisesti voimia tulevaisuutta varten, innokkaasti
kuin mehiläinen nestettä joka korresta, joka kukka-
sesta. Ja sitten kävisi heidän tiensä tästä kauniista
hääpukuisesta laaksosta — omaan kotiin.

— Katso, tuolla näkyy huvila, esitteli äiti. —
Tännepäin näkyvä parveke on Reichenhartien. He
ovat juuri kulkemassa kotiin.

— Minä näen vain yhden.

Äiti ei kohta vastannut.

— Jaksako rouva Reichenhart itse kulkea?
Eikö hän käytä pyörätuolia?

— Herra Reichenhart kantaa tavallisesti vaimoaan. — Hän on kai urheilija. — Olettamus lausuttiin epävarmalla äänellä. Astrid Falcke käänsi puheen toisaalle.

Astrid Falcke makasi leposohvallaan kuulu jännitettynä ja katse malttamattomasti seuraten pöydällä olevan kellon hitaasti edistyviä viisaria. Hän odotti sulhastaan.

Elsa Reichenhartkin katseli parvekkeensa leposohvalta uteliaana tielle päin. Rouva Falcke kiiruhti juuri sitä myöten lepokotiin. Hän meni kai ottamaan vastaan.

Tultuaan lepokodin suureen halliin kääntyi rouva Falcke siihen huoneen pieneen, ulkonevaan kulmaukseen, josta näki asemalle johtavaa katua pitkin. Ihmisiä tuli jo junalta joukoittain. Mutta odotettua ei vielä näkynyt.

Rouva Falcke alkoi jo hermostua. Silloin hän huomasi nuoren miehen matkalaukku kädessä. Mutta mies ei ollut yksin. Hän kulki muutamien nuorten naisten seurassa eikä pitänyt kiirettä. Viimeisen edellisestä kadun kulmauksesta kääntyi naisten tie toisaalle. Silloin tulija joudutti askeleitaan. Rouva Falcke kiiruhti portaille.

He olivat yhdessä nousemassa huvilaan, kun Reichenhart sivuutti heidät. Rouva Falcke tiesi hänen menevän syömään, sillä Elsalla oli tapana nukkuä sinä tuntina.

Lennart Reichenhart pani miehen nähdessään hänet ehdottomasti heti vaa'alle.

Pulsa mies, salonkisankari ja naisten suosikki. Olikohan muuta?

Arvostelussa oli yliolkaisuutta, joka hävetti häntä itseään. Mikä hän oli toisia arvostelemaan, vielä vähemmän tuomitsemaan! Tätiensä hemmottelema pehmeä raukka, vailla oikeata miehen mieltä oli hän kauan ollut itsekin.

Hän asettui pöytään ja rupesi hajamielisenä syömään.

Hänen eteensä nousi kuva talvisesta päivästä Alppien toisella puolella. Puut hohtivat hienossa huurteessa. Lumi loisti valkeuttaan pikkukaupungin katoilla ja kaupunkia kiertävä joki välkytti peiliksi jäätynyttä mustaa pintaa.

Kuusilla aidatun luistinradan pohjukassa liikuskeleli muuan luistelija. Se oli nuori, hentorakenteinen tyttö, joka näytti harjoittelevan. Tahallaan lie hän valinnut ajan, jolloin rata tavallisesti oli tyhjä. Hän luisteli aluksi hyvin varovaisesti, tuli sitten rohkeammaksi, teki muutamia kaariakin ja mätkähti useamman kerran selälleen. Aina hän siitä kuitenkin yritti uudelleen ja entistä rohkeammin. Viimein hän teki lähtöä. Eikä ollut muita mahdollisuuksia kuin yksi ainoa, se paikka missä portaat olivat. Ja siinä seiso i nuori mies vaanimassa. Tyttö karahti polttavan punaiseksi huomattessaan, ettei hän ollutkaan harjoitellut yksin ja huomattomana. Hänen hämille mennessään liukastui jalka. Hän oli kompastua, mutta ponnahti

joustavasti pystyyn eikä välittänyt kädestä, jonka nuori mies kiireisesti ojensi hänelle. Hän kuuli varmaan, että herra esitti itsensä. Mutta hän ei vastannut, hän alkoi vain kiittää katua pitkin kuin tuulispää. Ja nuorukainen seurasi, joskin hitaammin.

Sellaista oli heidän ensi tapaamisensa ollut. Mutta siitähän olivat kuitenkin alkuun päässeet. Ja tuota »ensi kertaa» seurasi iltoja, jolloin luistinrata värilyhtyjen kaunistamana loisti kuin lumottu linna, musiikki soitteli ja pari toisensa jälkeen liukui mustankiiltävää pintaa pitkin.

Lennart Reichenhart oli silloin ylpeä työstään. »Kepeä kuin perhonen», kuiskattiin. »Samettisilmä», »sulosuu», jatkoivat toiset. Lennart puristi »tyttönsä» kättä ja sanoi hiljaa: — Muistatteko satua Tähtisilmästä? Minä ajattelen sitä katsellesani teitä. — Sitten he eivät puhuneet mitään pitkiin aikoihin. Heille oli todellisuus kauniimpi kuin kaunein satu.

Ja sittenkin, sittenkin hän myöhemmin oli ollut väistymäisillään. Nyt se tuntui hänestä melkein käsittämättömältä. Mutta silloin kehittyi kaikki niin hiljaa ja huomaamatta, että hän tuskin itsekään oli selvillä milloin vieraantuminen alkoi.

Aluksi hän tietysti oli ollut kokonaan rakkautensa lumeissa. Hän alkoi kierrellä laitakaupungilla »Mökkelin» läheisyydessä, sai tietää keitä asui missäkin ja mihin huoneistoihin eri ikkunat kuuluivat. Viimein selveni hänelle sekin, missä hänen siroliikkeinen tähtisilmätyttönsä asui.

Näihin aikoihin hän myöskin alkoi kirjoitella runoja. Ja ne liikuttivat syvästi hänen omaa mieltään. Sopivassa tilaisuudessa hän aikoi toimittaa runot niiden aiheuttajalle. Mutta juuri silloin alkoivat syrjästä tulevat vaikutukset tuntua. Tädit olivat saaneet vihiä hänen luisteluilloistaan. Ja he puuttuivat asiaan varovasti ja valtioviisaasti kuin vanhat, elämää tuntevat ihmiset. Elsasta he eivät koskaan puhuneet. Ohimennen he vain silloin tällöin mainitsivat jotain hänen kotioloistaan. Veli, jonka luona tyttö asui, oli nahjus, käly ilkeä ja raaka ihminen. Isäraukasta ei kannattanut puhuaakaan.

Lennart Reichenhartin sisimmässä kamppailivat näihin aikoihin eriskummalliset voimat.

Hän ajatteli yhtenäen tähtisilmätyttöään. Hän nautti nähdessään tämän ilosta punastuvan aina kun he tapasivat. Hän hekumoi siitä kainosta arkuudesta ja sulosta, jota oli Elsan koko olemuksessa, ja hän yleni omissa silmissään sen johdosta, että hän tiesi olevansa onnettoman nuoren tytön ainoa ilo ja unelma.

Se oli romantiikkaa, sinisintä romantiikkaa. Ja se toi herkkää tunnehyminää hänen sieluunsa ja pani hänet runoilemaan sekä päivällä että yöllä.

Mutta aamuisin, kun hän heräsi silkillä päällystetyn untuvapeitteensä alla ja katseli vanhoja perintökalujaan ja söi ensi ateriansa hienosti kateulta tarjottimelta, jonka tädit aina lähettivät hänen huoneeseensa, ajatteli hän varsin proosallisia ja käytännöllisiä ajatuksia.

Ainoastaan kaunismuotoinen valkea käsi sopi liikuttelemaan sellaisia arvokkaita vanhoja perintökaluja, joilla hän kerran kaunistaisi kotiaan. Ja aistia tarvittiin hienon ja arvokkaan pöydänkin kattamiseen. Eikä ollut todennäköistä, että Mökelissä kasvanut tyttö voisi käsittää hienostuneen elämän eri muotoja.

Voisikohan hän edes tarjota hyvin valmistettua mieliruokaa sellaiseen tottuneelle? Ja silläkin oli merkityksensä avioelämässä!

Lennart Reichenhart nousi kiivaasti ruokapöydästä. Elsa nukkui vielä. Hän kääntyi siitä syystä seurusteluhuoneeseen, joka oli tyhjä.

Hän haki itselleen nojatuolin etäisessä huoneen nurkassa, painui siihen ja jäi pitkäksi aikaa tuijottamaan eteensä. Sitten hän alkoi kopeloida povi-taskuaan. Lompakkonsa pohjimmaisesta piilosta veti hän viimein esille pienen tukon kellastuneita lehtiä. Hän osasi ne oikeastaan ulkoa. Mutta vapiseva käsiala ja siellä täällä tahraantunut kirjoitus teki sittenkin aina vaikutuksensa häneen.

Hän alkoi lehdestä jonka yläreunassa oli merkki 6.

— — —

Elsa täyttää tänään 16 vuotta. Vuosi takaperin sanoin tänä päivänä miniälleni, että tahdoin vähän huvittaa tyttölastani, mutta hän loukkautui ja pyysi, etten tekisi »asiaa turhasta». Tänä vuonna hän kunnioittaa päivää suursiivouksella. Ja minä vaikenen kotirauhan tähden — kuten moni mies on tehnyt ennen minua ja tehnee minun jälkeeni.

Mutta tunteneekohan kukaan kohtalonsa niin raskaaksi kuin minä? En omasta puolestani. Mitäpä tällaisesta ukkorähjästä. Mutta kun minulla on tuo tyttölapsi, joka minuun katsoo äitivainajansa silmillä niin että sisimpäni vavahtaa joka kerta kun näen sen katseen.

Minkähän tähden elämäni on muodostunut tällaiseksi? Tutkistelen tätä joskus itsekseni.

Voin sanoa, että kuolema sen teki. Jos vaimoni eläisi, olisi toisin. Ainakin tekisi hänen hyvytensä elämän minulle toisenlaiseksi. Itse kai jatkuvasti olisin sekä hänen että omaa osaani tarvelemässä.

En aio syyttää muita. Mutta kun ajattelen osaani, on se minusta syyllisyyteeni verraten suhteettoman kova. Minä tunnen itsessäni hyvää, joka olisi ansainnut paremman osan. Ja entä syyllisyyteni? Miksi se on suuri? Olen oikeastaan vain tulos elämäni edellytyksistä. Äitini kuoli ollessani kahdeksan vanha ja isä kolme vuotta myöhemmin. Se onkin ainoa, mistä olen hänelle kiitollinen.

Vietin kodittoman ja villiytyvän ihmisvesan elämää jo koululaisena. Opin poikasakissa tupakoimaan ja ryypiskelemään. Hyvät olivat taipumukset ja hyvät opettajat. Lähentelin neljäkymmentä, kun tutustuin vaimooni. Ja hän se hyvä ihminen ei pelännyt. Hän näki sen hyvän minussa, jota eivät muut — äitiä lukuunottamatta — nähneet. Hän tuli vaimokseni. Mutta hyvä kohtasi minua liian myöhään.

En tiedä suruko lie vienyt vaimoni varhaiseen

hautaan vai taipumus keuhkotautiin, joka ilmeni Elsan synnyttyä. En uskalla tutkistella.

Kerron Elsalle hänestä aina kun vain voin. Se on ainoa todella hyvä perintö, jonka voin lapselleni antaa.

Nyt en kuitenkaan aio kertoa hänestä. Kirjoitan — ehkä osaksi oman mieleni kevennykseksi — ensin siksi, että soisin sinun, Elsa, kerran tätä lukiessasi saavan käsityksen siitä, mitä isässäsi liikkui ja mitä hän sisimmässään oli, vaikka armoton todellisuus esti häntä sitä näyttämästä.

Heiveröinen pikku Elsa, surkea on se kuva, jonka saat isästäsi sen kautta mitä nyt näet. Aamuisin kompuroin halkovajaan hakkaamaan puita. Käteni on voimaton ja vapiseva. Työ edistyy hitaasti. Halkovajasta kutsuu minua miniäni terävä ääni. Minun on mentävä kaupungille asioille. Ja sitten pitää minun paimentaa lapsia — jos esimerkiksi sattuu suursiivousta, leipomista tai pesua, jolloin miniälläni ja sulla on työtä ja tehtävää enemmän kuin sinulla voimia ja elämänvuosia.

Tehtävieni lomassa makaan komeromaisessa huoneessani ja ajattelen vanhan raakiksi joutuneen ihmisen raskaita ajatuksia. Viimein, illansuussa nousen ja hiivin salaa kadulle. Kuljen ensin hätäisen kiireisesti kuin kiinniottoa pelkäävä lapsi, sitten raskaasti kuin onneton ihminen, joka tietää tiensä pahaksi ja menee kuitenkin.

Minun täytyy, ymmärrätkö, täytyy. Minä en voi päättää päivääni ilman unhotusta.

Marrask. 12. p.

Tänä päivänä täytyy minun kirjoittaa muistosta, joka vielä vereksenä kirvelee ja polttaa.

Toissapäivänä lähdettyäni iltaretkelleni kuljin kokoushuoneen ohi, josta kuulin puhujan äänen. Poikkesin kuuntelemaan mitä siellä sanottiin.

Puhuja oli hyvin nuori. Se sanottakoon hänen puolustukseksen. Hän paukutti tulisella innolla ihan-teista ja aatteista, raittiudesta ja hyvistä tavoista. En tiedä puhuiko hän ehdottomuuden vai kohtuuden puolesta. Luullakseni edusti hän viimeksimainit-tua. Joka tapauksessa hän oli vakuutettu vapaan tahdon suuresta merkityksestä. Ja hän tiesi, että valistus korvaa kaikki puutteet.

Minä purin hammasta. Ja sinä iltana join itseni tavallista pahempaan humalaan.

Illalla jäin makaamaan rakennuksemme edus-talle. Joku auttoi minua myöhemmällä sisälle ja vuoteeseen. Sinä, pikku tyttöni sen teit. Muis-tan sen hämärästi. Mutta kun seuraavana aamuna toit minulle teetä, oli katseesi yhtä lempeä kuin ainakin. Sinä otit minua kaulasta ja halailit. Pääsi painui pitkäksi aikaa rinnalleni. Ja myö-hemmin huomasin, että paitani oli kostea siltä kohdalta, johon olit painanut pääsi.

Sinä päivänä itkin paljon. En omaa osaani. Mitäpä minusta, ukkorähjästä? Mutta sinun koh-talosi on kova. Sinä olet äiditön ja koditon raukka. Olet lisäksi joutunut piiriin, jonne et syntyperäsi etkä sielusi puolesta kuulu. Äitisi oli sivistykseltään

ja sydämeltään hieno nainen. Ja sinulla on äitisi sielu. Se veli, jonka kodissa asut, ei ole oman äitisi poika. Minä otin hänet kotiimme, kun hänen oma äitinsä oli kuollut. Tahdoin antaa hänelle paitsi nimeäni myöskin kodin. Se oli mielestäni selvä velvollisuuteni. Mutta nyt tahdon sanoa totuuden sinulle, sillä minä kärsin siitä, että olet joutunut ympäristöön, johon et kuulu etkä sovi.

Lapsesta asti olet rakastanut kaikkea kaunista. Minä olen muutaman kerran löytänyt piirtämiäsi pikku tauluja. Näen niissä sisimpäsi kauneudenjanoa ja tunnen, että sinun pitäisi päästä siihen piiriin, jonne äitisi kuului. Mutta miten?

Jos joku hieno nuori mies näkisi sinut ja oppisi sinua rakastamaan, olisi se ehkä mahdollista. Mutta mistä sinä siinä asemassa, jossa nyt olet, löytäisit sellaisen? Ja jos löytäisitkin, olisiko hänellä rakkautta ja rohkeutta tarpeeksi ottaakseen vaimokseen tytön »Mökkelistä»?

Jouluk. 22. p.

Joulu on ovella. Muutenkin raskas elämä tuntuu tavallistakin raskaammalta. Mutta siitä en nyt tahdo kertoa. Minulla on tällä kertaa iloistakin ajateltavaa. Olen voinut säästää varoja joululahjaan, joka minun nykyoloissani on todella suurenmoinen. Olen ostanut sinulle luistimet.

Ymmärrätköhän mikä tarkoitus sisältyy tuohon lahjaan? Ymmärrätkö, ettei tyttöseni aina saa jäädä elämänilon ulkopuolelle, vaan että hänen

kerrankin pitää saada tuntea olevansa nuori ja saavansa iloita kuin nuori. Ymmärrätkö, että vanha isäsi näkee sinut kepeänä kuin perhonen liitämässä valaistua rataa pitkin. Sinut nähdään. Sinä herätät huomiota. Sinä et enää ole Tuhkimon asemassa. Pääset pois uunin perältä. Isäsi antoi sinulle taikakalun ja se on sinua auttanut.

— — —

Paperi painui hetkeksi Lennart Reichenhartin kädestä. Hän muisti noita valoisia iltoja juhlapukuisella luistinradalla. Runoa ja satua ne olivat olleet heille molemmille. Mutta ne olivat olleet enemmänkin. Heidän sisimpänsä herkimpiä kieliä ne olivat värähdyttäneet. Kauneinta mitä nuoren rinta voi tuntea ne olivat heille antaneet. Ja vaikka ne sitten olivatkin peittyneet varjoon, oli niiden muisto jälleen kirkastunut kuin kulkijalle tuikkiva tuli hyvyyden ja kauneuden maailmasta.

Ja ketä hänen oli kiittäminen tästä? Ei itseään. Paremmiin sitä vanhaa »ukkorähjää», joka ei omassa elämässään nähnyt muuta kuin rumuutta ja alennusta, ja joka kuitenkin oli pystynyt auttamaan hyvän voitolle toisenkin elämässä. Reichenhart tarttui uudelleen paperiin ja jatkoi lukua.

— — —

Helmik. 25. p.

Isäsi toivomukset eivät sittenkään ole olleet tehottomia. Luistimet ovat tehneet tehtävänsä. Sinä olet löytänyt hänet. Minä käsitan sen kai-

kesta. Näen sen kirkaista tähtisilmistäsi, joiden katse nyt on entistä syvempi ja säteilevämpi. Minä kuulen sen äänestäsi, jossa huomaan pienen aran värähdyksen aina kun kerrot jotain luistinradasta tai »hänestä». Huomaan koko olennessasi jotain uutta, jotain mikä ei koskaan ennen ole ollut havaittavissa. Siitä tiedän, että nyt *rakastat*. Mutta rakastaako hänkin? Ja jos rakastaa — kuten luulen, koskapa hän lähettelee sulle kukkiakin — onko hän kyllin luja ja rohkea ottaakseen itselleen vaimon Mökkelistä?

Jospa vanha isäsi nyt voisi auttaa sinua!

Maalisk. 5. p.

Mitä minä onneton houkkio kirjoitin tähän viimeksi! Kun edes olisin arvannut vaatimattomasti toivoa, etten olisi tyhjäksi tekemässä onneasi! Siltä kuitenkin nyt näyttää.

Tahdoin olla aktiivinen. Otin selkoa asioistasi, tyttöni. Tiedän nyt, että hän jota rakastat, kuuluu vanhaan hienoon sukuun ja on sukunsa viimeinen miehinen jäsen. Tämä ei tiedä hyvää. Kuitenkin hän nyt rakastaa sinua. Hän retkeilee illoin myöhään Mökkelimme ympärillä ja katsoo nuorin haaveilijakatsein ikkunaan, jonka ääressä usein istut ja johon varjosi kuvastuu uutimeen.

Toisiltana nähdessäni hänet valtasi pelko äkkiä mieleni. Sinä olet minun karitsaiseni. Voisihan vaara sinua uhata! Olin istunut tavallista kauemmin majatalossa ja mieleni oli rohkea siitä mitä

siellä olin nauttinut. Läksin suoraa päätä kadun poikki miestä kohti. Mutta luoviessani kadun poikki pettivätkin sääret ja läheinen lyhtypylväs oli ainoa tuki, johon sain tartutuksi.

Nuori mies oli nähnyt minut kadun toiselta puolelta. En tiedä oliko hänellä aavistusta siitä kuka olin. Joka tapauksessa hän läheni ja tarjosi apuaan. Me kuljimme yhdessä Mökkeliä kohti sitten kun selviydyin pahimmasta puuskasta. Tuon tuostakin ojensi hän minulle kätensä, jotten suis-tuisi kadulle. Minua hävetti ja samalla oli sydämeni kuin pehmeintä vahaa. — Tyttöraasuni, tyttöraasuni, sanoin useampaan kertaan ja samalla itkin. Hän ei puhunut mitään, auttoi minua vain eteenpäin tyynesti, ystävällisesti. Mutta kun hänen hienon hänsikkaan peittämä kätensä kosketti omaani, aavistin mitä hienostuneessa ympäristössä kasvanut ihminen tuntee joutuessaan tekemisiin katuloan kanssa.

Poloinen pieni Elsa! Onneton isäsi antaisi mielellään henkensä sinun onnesi lunnaiksi ja kuitenkin hän juuri on sulkemassa tietäsi omaan onneliseen kotiin.

Tällainen tietoisuus on helvetin tulta tulisempi.

— — —

Tammik. 30. p.

Viimetalvinen pelkoni on toteutunut kaikkein pahimmassa muodossaan. Hän on varovaisesti vetäytynyt pelistä pois ja jättänyt sinut orpouttasi

itkemään. Raadat aamusta iltaan kälysi palkattomana palvelijana. Olet varhain ja myöhään menossa. Mutta et tee töitäsi yhtä ripeästi kuin ennen. Ilo on silmistäsi sammunut ja olennessasi on suurta sisäistä väsymystä. Olet laihtunut ja poskesi ovat kalpeat. Silmäsi ovat painuneet syvälle ja huolestuttava tumma varjo reunustaa niitä. Kun ajattelen äitisi heikkoja keuhkoja, muistan esitelmää, jossa kerrottiin miten suuressa määrin alkoholismi heikentää ihmisten vastustuskykyä taistelussa tarttuvia tauteja vastaan.

Siinä esitelmässä, josta kerran kirjoitin, annettiin tilastollisia tietoja tästäkin asiasta. Nuo numerotiedot olivat erinomaisia muutenkin murtuneelle mielelleni. Ne polttavat vieläkin kuin tulenliekki suuressa verestävässä haavassa.

Mutta enhän minä aikonut kirjoittaa omasta surkeudestani. Sinua, tyttöni, minä ajattelen yöt ja päivät. Sinun surun täyttämät silmäsi eivät anna minulle hetkenkään rauhaa. Mitä, mitä pitää minun ja mitä voin minä tehdä?

Taikakalu, jonka annoin sinulle, auttoi sinua ajaksi. Jouduit nuorten joukkoon. Sinut huomattiin. Sinua rakastettiin. Sinä sait unelmoida ja iloita niinkuin muut nuoret. Mutta hetken vain. Kun luistinrata tänä syksynä paistoi mustana, ei sinulla siellä ollut seuraa — ei ainakaan sitä mitä kaipasit. Hän oli matkustanut opiskelemaan. Ja hän matkusti sanomatta hyvästiä.

Et saanut kirjettäkään. Eikä kukaan vanhaa isääsi lukuunottamatta tietänyt, että odotit ja toivoit.

Kaikesta huolimatta muistaa hän sinua. Nyt tiedän sen. Hän on käynyt tervehtimässä sairastavaa tätiään. Pidin häntä silmällä sinä päivänä, jolloin hänen piti matkustaa. Hän meni jalkaisin kotoa, teki turhan mutkan meille päin ja pysähtyi hetkeksi kadunkulmaukseen, josta Mökkelimme näkyy. Sitten hän rivakasti kääntyi asemalle päin.

Nyt kysyn itseltäni entistä useammin: mitä on tehtävä? Onnesi olisi ehkä vielä pelastettavissa. Mutta miten?

— — —

Reichenhart kääri hitaasti kokoon päiväkirjan lehdet ja levitti eteensä kellastuneen, musteella tahratun kirjeen. Hänen mieleensä palautui elävästi päivä Roomassa, jolloin hän sen ensi kertaa luki.

Hän seisoi pienen kirkon portailla. Puhkeamassa oleva kevät kehysti vanhan Rooman iäkkäitä muistoja, korostaen nuoruudellaan niiden arvokasta ikää. Hän tunsi sinä hetkenä hehkuvan kuumasti, että oli ihanaa katsella harmaata entisyyttä, itse eläen keskellä kevättä.

Pienen matkan päässä hänestä leikitteli liuta Italian likaisia lapsia. Läheisessä kadunkulmauksessa kaupitteli punatukkainen tyttö neilikoita ohikulkeville ja muuan viulunsoittaja oli viuluineen painunut istumaan läheisen kaivon jalustalle.

Yhtäkkiä tuntui hänestä kuin tyttö kadunkulmauksessa olisi katsonut häneen, ei tuntemattomana punatukkatyttönä vaan suurin, surullisin tähtisilmin.

Hän ei tietänyt sinä hetkenä, synnyttivätkö nuo silmät pistoksen hänen sisimmässään vai tuliko hän rajattoman iloiseksi siitä, että hän odottamatta näki ne edessään niin ilmehikkäinä ja suloisina, kuin usein ennen satuiltoina loistavalla luistinradalla.

Hän muisti oudon kirjeen, jonka hän vasta oli saanut postikonttorista ja joka vielä oli lukematta.

Päivänpaisteessa loikoileva viulunsoittaja sai hänestä vierustoverin. Siinä hän luki ensin kirjeen ja sitten selitykseksi mukaan pistetyt päiväkirjan lehdet.

Rinta täynnä myrskyäviä tunteita hän luetuaan kaikki astui läheiseen kirkkoon. Siellä pieni punainen paperiruuusu kiinnitti hänen huomiotaan. Se oli hänestä kuin hänen tyttänsä vertavuotava sydän.

Tai riippuiko siinä ehkä toisen sydän — hänen, joka oli kirjoittanut kirjeen ja kastanut sitä, ei vain kyynelillään vaan paremmin omalla sydänverellään?

Hän ryntäsi ulos kirkosta, eteenpäin, eteenpäin, tietämättä minne. Seuraavana aamuna hän jo oli matkalla pohjoiseen. Ja täällä oli hänellä siitä asti ollut kotinsa.

Lennart Reichenhart suori hellävaroin ja kunnioittavasti kellastuneen kirjeen lehtiä ja antoi sitten katseensa liukua sen tuttuja rivejä pitkin.

»Arvoisa Herra Lennart von Reichenhart.

Tämä kirje on varmaan eriskummallisimmin mikä koskaan käsiinne on joutunut tai joutuu. Se he-

rättää teissä ehkä suurtakin vastenmielisyyttä. Koettakaa kuitenkin lukea se loppuun ja käsittää sen verran kuin me ihmiset yleensä voimme käsittää sitä, mikä on kokonaan oman kokemuspiirimme ulkopuolella. — Ja muistakaa, että jos lukeminen Teistä tuntuu vastenmieliseltä, on tämän kirjoittaminen minulle ollut tuhat kertaa raskaampaa.

Ainoastaan epätoivon partaalle joutunut isä tai äiti voi kirjoittaa niin kuin minä nyt. Siitä olen varma.

Liitän kirjeeseeni muutamia lehtisiä päiväkirjastani. Niistä näette mitä yhtenäen ja lakkaamatta olen ajatellut. Paperin ja musteen muuttuneesta muodosta näette myöskin, että nuo otteet eivät ole väärennettyjä — kenties Teitä varten ja jotta siten hankkisin tyttärelleni ulkonaisia etuja. Ne ovat kirjoitetut ensimmäiset lähes 2 vuotta sitten ja viimeinen muutamia kuukausia takaperin. Aioin ne kuten huomaatte oikeastaan tyttärelleni. Lähetän ne Teille ainoastaan sitä varten, että ne jos mahdollista täydentäisivät kirjettäni.

Olen sairauteen asti hautonut kysymystä, mitä voisin tehdä tyttäreni onneksi. Pääasiassa on ajatteluni jäänyt tuloksettomaksi. Mutta hivenen verran olen sittenkin voittanut ajattelullani, ja juuri tuosta itsessään vähäisestä tuloksesta tahtoisin puhua kanssanne.

Jos uskoisin, että olette unohtanut tyttäreni, en rohkenisi kirjoittaa Teille. Mutta en sitä usko. Isänä näyttää minusta unohtaminen tässä suhteessa mahdottomuudelta. Olette kuitenkin vetäytynyt syrjään, kenties ikipäiviksi. Vai ajaksiko vain?

Oli miten oli, järkeni ja tunteeni sanovat minulle, että ette ole unohtanut mutta pelkääte »sukua», ehkä kaikkein enin »isä-ukkoa», jota hieno nuori herra ei mielellään sanoisi appivaariksi.

Vanhin tätinne on äskettäin kuollut ja kaupungissamme huhuiliin, että nuorempi aikoo muuttaa pois paikkakunnalta. Arvattavasti muutatte Tekin siinä tapauksessa. Opiskelette jonkun aikaa, valmistutte vastaiseen elämäntehtäväänne tai asetutte ehkä nuorena koroillaaneläjänä asumaan jonnekin, missä olo ja elämä Teitä miellyttää. En tunne olojanne tarpeeksi tietääkseni millaiseksi elämänne muodostuu. Se onkin tällä kerralla vallan toisarvoinen asia. Pääasia on, että Te joudutte jonnekin, missä ei tiedetä Teistä, ei minusta eikä Mökkelistä mitään. Siitä syystä on juuri nyt toimittava. Sen tunnen.

Olette par'aikaa ulkomailla. Viekkään pienen juonen kautta hankin itselleni osoitteennekin. Lisäksi olen lainannut rahaa. Tai oikeammin: olen myynyt muutamia vanhoja huonekaluja, schiffonierin, kaksi nojatuolia, pöydän ja kaapin. Kolmen kuukauden kuluttua perii ostaja tavaransa poikani kodista. Rahat olen saanut etukäteen. Saamillani rahoilla matkustan nyt pikku tyttäreni kanssa ulkomaille. Me asetumme Tyroliin, laaksoon, joka on tunnettu terveelliseksi. Tyttäreni on hyvin heikko. Pelkään hänen keuhkojaan, vaan en uskalla kääntyä lääkärin puoleen. Jos hän on sairas, syyttää hänen tautinsa osaksi ainakin minua. Ja minulla on jo syytä enemmän kuin jaksan kantaa. Siksi hän ei mene

lääkäriin ennenkuin kesäkuussa. Olemme siitä jo keskenämme sopineet.

Niihin aikoihin jokseenkin Te kuulemani mukaan palaatte Italiasta. Matkustatte kenties tästä ohi. Suuri valtatie kulkee aivan laaksomme läpi. Poiketkaa jos mahdollista silloin tervehtimään pikku tyttöäni. Hän asuu: Pensione Waldhütte. Älkää pelätkö appivaaria! Häntä ei silloin enää ole ole-massa — ei ainakaan olotilassa, jossa teidän täytyy hävetä häntä. Tiedätte että hän on vanha ja hänen sydämensä alkohoolin heikentämä. Suonet ovat vahvasti kalkkiutuneet. Sellainen pääsee helposti mereltä satamaan.

Ajatellen, että satamaan laskeminen kaikesta huolimatta voisi viedä pitempään kuin tällä kertaa suotava olisi, olen varannut itselleni apukeinoja. Kerran, ensimmäisen eläissäni, olen varastanut. Olimme juuri tyttäreni kanssa lähdössä matkalle kuullessamme vanhasta onnettomuustoverista, joka kaupungissamme oli kuollut. Menin häntä katso-maan ja löysin pöydältä pienen pullon, joka oli siinä kuin minua varten. Siksi se heti katosi tas-kuuni. Ja siitä illasta alkaen olin varma siitä, että olin valinnut oikean tien lapseni onnen turvaami-seksi.

Kaikki tapahtuu hiljaa ja huomaamatta. Tyt-töseni tulee itkemään isäpoloistaan. Hänellä on herkkä ja hellä sydän. Mutta hänen surunsa haih-tuu kohta, kun Te tulette. Ja minä uskon, että Te tulette, sillä Te olette kunnan mies. En muuten olisi voinutkaan kirjoittaa tällä tavalla.

Mutta tahdoin Teille ilmaista koko totuuden: 1) jotta tietäisitte, etteivät mitkään ulkonaisesti nöyryyttävät ja epämieluisat asianhaarat vaikeuta paluutanne tyttäreni luo, 2) jotta näkisitte, että hän todella ansaitsee rakkautta, vieläpä kaikkensa uhraavaa rakkautta.

Minkä tässä kerroin, kerroin yksin Teille. Mutta jos luulette, että tyttäreni joskus voisi tuntea iloa vanhan isänsä uhrista ja siitä rakkaudesta, joka hänet siihen pakotti, annan Teille tässä suhteessa oikeuden menetellä niinkuin hyväksi näette. Luotan arvostelukykyynne yhtä paljon kuin hyvään tahtoonne.

Ja jos joskus vastaisuudessa tekisitte tyttäreni hyvin onnelliseksi, seuraa vanhan, murtuneen isän kiitollisuus Teitä hautaanne asti.»

Reichenhart kääri hellävaroin kokoon kirjeen, kätki sen lompakkonsa pohjimmaiseen piiloon ja alkoi sitten hitaasti astua huvilaan päin.

Astrid Falcke makasi leposohvalla Reichenhartien parvekkeella. Siellä oli par'aikaa aurinkoa enemmän kuin hänen omalla puolellaan. Ja Elsa oli pyytänyt tulemaan kun hänen miehensä oli retkellä »kiipeilijöiden» kanssa.

Astrid tulikin mieluummin Elsan ollessa yksin. Hän karttoi Lennart Reichenhartia syystä, jota hän ei tahtonut selittää itselleen. Elsasta hän piti. He puhelivat paljosta toistensa kanssa, joskus lukivatkin jotain yhdessä. Ainoastaan terveydestään he säännöllisesti vaikenivat.

Tänään Astrid kuitenkin odottamatta poikkesi tavaksi tulleesta vaikenemisesta. — Te olette jo tullut paljon terveemmäksi täällä, viskasi hän äkkiä tulemaan samalla kun hänen katseensa käsityöstä siirtyi Elsaan jännitettynä ja palavana.

Elsa ei samassa saanut vastatuksi. — Minä vertailen harvoin, väisteli hän viimein.

Astrid melkein tulistui. Se oli luonnotonta, luonnotonta. Nuorelle riippui kaikki paranemisesta. Hänelle itselleen ainakin. Sillä siitä riippui voisiko hän pian ajatella häitä.

— Jos minä olisin odottanut sitä, ei se päivä

koskaan olisi tullut. Vain ilo auttoi minua jonkunverran paranemaan.

— Ja te, te uskalsitte, teillä oli sydäntä! — Astrid ponnahti istualleen. Erilaiset ja ristiriitaiset tunteet kamppailivat keskenään hänen sisimmässään. Hän tunsi pohjimmaisena omituisen ilon sykähdysten siitä, että tällaista saattoi tapahtua, ja samalla kirvelevää kipua tietoisuudesta, että tällainen mahdollisuus hänen omalla kohdallaan oli mahdottomuus. Siksi työnsi hän ajatuksiensa etualalle tietoisuuden velvollisuudesta toista kohtaan. — Minä en koskaan tahtoisi vahingoittaa sitä, jota rakastan, sanoi hän kiihkeästi.

Elsa meni kalpeaksi ja silmiin nousi suuria kyynelitä. — Minä olin niin lapsellinen ja niin yksin, sanoi hän hiljaa. — Minä otin vain vastaan.

Astrid Falcke karahti punaiseksi. Hän häpesi itseään. Hän tunsi, että hän oli antanut puolinaisen totuuden käydä täydestä. Hän oli puhunut itsestään kuin ihmisestä, joka vapaaehtoisesti valitsee kieltäytymisen tien. Ja kuitenkin hän tiesi, ettei Albert koskaan —

Hän nousi kiireesti, pysähtyi Elsan eteen ja ojensi hänelle kätensä. — Annatthän te anteeksi! Ja ymmärrätthän, rakas rouva Reichenhart? Te tiedätte, mieli käy sairaaksi, kun suuri ikävä aina polttaa sisintä. Elämä on kuin kaunis keväinen laakso. Mutta kukkia ei saa poimia.

Hän sai vaivoin itkunsa tukahdutetuksi.

— Minä ymmärrän — te ajattelette paljon enem-

män kuin minä, sanoi Elsa hiljaa. Mutta hän itki kauan ja lohduttomasti vieraansa mentyä.

Lennart Reichenhart kävi levottomaksi nähdes-
sään vaimonsa. Tähtisilmissä oli suurten raskaiden
kyynelten jälkiä. Hän tahtoi tietää syytä. Eikä
hellittänyt vähemmällä.

Viimein murtui Elsan vastustusvoima. Hän pai-
nui avuttomasti miehensä olalle ja itki siinä kauan.

Lennart koetti aluksi kääntää leikiksi. Eihän
asia olisi siitä parantunut, vaikka Elsa olisikin
ollut rikkiviisas ja vastusteleva hänen kosiessaan.

— Mutta Lenni, sinä epäröit yhteen aikaan! Sinä
olit toista vuotta melkein kateissa minulta.

— Ehkä se aika juuri sitoi minua. — Hän sulki
suutelemalla Elsan suun. Mutta Elsa ei antautunut.
Hän tahtoi kerrankin tietoja. Lennart väisteli
aina tässä kohden.

— Pikku Elsa, me miehet olemme niin toisen-
laisia kuin te. Meillä on niin monta askelta rakastu-
misen ja avioliiton välillä.

— Mutta Lenni, ethän sinä aikonut pitää minua
lelunasi?

— Minä en aikonut yleensä mitään. Minä olin
vain rakastunut. Ja se oli suloista siksi, että sinä
olit suloinen.

Elsa lensi punaiseksi ilosta ja painui hyväilevästi
läheemmä miestänsä. Hänen elämänsä satu ei ollut
menettänyt mitään ensimmäisestä hopeanhohtees-
taan. Se oli jatkuvasti uskomattoman kaunista. Se
toi aina vain uutta — niinkuin kevät kukkasia.

Lennart siveli hiljaa vaimonsa pehmeitä hiuksia.

Hän oli kiitollinen siitä, että Elsa vihdoinkin oli rauhoittunut. Ja siitäkin, että hän ei enää tiedustellut. Isän kirje oli kohta, jota hän näihin asti huolellisesti oli väistänyt. Mutta joka kerralla, kun Elsan kysymykset lähentelivät sitä aikaa, pelkäsi hän.

— Et sinä sittenkään kerro kaikesta, alkoi Elsa samalla uudelleen. — Tädit olivat kihlausta vastaan, sen minä tiedän.

— Niin, ja he lähettivät minut Roomaan — unoh-tamaan. Mutta siellä oli muuan vanha eukko erällä kirkon portailla. . .

Elsa katkaisi nauraen. — Hän puhui kiirastu-lesta ja sovittamisesta. Ja sinä säikähdit ja tulit tänne.

He nauroivat kuin kaksi vallatonta lasta. Mutta Lennart Reichenhart tukahdutti samalla huokauksen. Hän muisti kirjettä, joka sinä päivänä ensi kertaa rapisi hänen taskussaan.

Tietoisuus siitä rakkaudesta, jota se huokui, olisi ehkä voinut tehdä Elsalle hyvää. Mutta totuus oli siinä suhteessa sittenkin kaksiteräinen miekka. Ja Elsa oli heikko. —

— Mitä sinä mietit, rakas, kysyi Elsa hiljaa.

Lennart säpsähti. Sitten hän henkisellä pituus-hypyllä heittäytyi etäälle äskeisistä ajatuksistaan. — Muistatko Vinitiuksen »Quo vadiksessa»? Muistatko miten hän ensin rakasti ja miten sitten? Minä en ole mikään roomalainen ylimys — pienen ajan pieni ihminen vain. Mutta minä ymmärrän häntä.

Elsa sively hiljaa miehensä kiiltävänmustaa tukkaa. — Lenni, sanoi hän lempeästi, minä olen niin onnellinen siitä, ettei pieni elämäni katoa täältä jättämättä hyvää jälkeensä. Se jättää tänne sinun suuren, kauniin rakkautesi.

Rouva Falcke seisoi lepokodin hallista ulkonevassa nurkkauksessa katse kiinnitettynä polulle, joka kiemurteli läheistä vuorenrinnettä ylöspäin. Joukko nuoria oli nousemassa rinnettä. Hän tunsi joukossa tulevan vävypoikansa ja neidit, joiden seurassa tämä oli tullut paikkakunnalle. Hän ei voinut kuulla ääniä, mutta hän näki ja tunsi että pidettiin hauskaa. Ja hän ajatteli siipirikkoa lastaan. Astrid oli paraikaa Reichenhartien puolella. Ja Elsalla oli kaukoputki, jonka avulla heidän oli tapana katsella seutuja, jonne eivät muullatavoin voineet päästä.

Astridkin näki ehkä nyt! Ja mitäpä siitä vaikka näki, kun vain Albert olisi ollut toisenlainen. Mutta hän pidätti Astridin kaiken sen ulkopuolella, jossa hän itse eli hyvinkin intensiivisesti. Astrid olisi ansainnut parempaa. Hän oli lapsellinen ja sulhanen oli hänelle kaikki kaikessa. Mutta hän ei ollut matalamielinen eikä ahdas. Hän olisi ymmärtänyt.

Rouva Falcke kääntyi ikkunasta pois ja meni saliin. Siellä katettiin ruokapöytiä. Nuori tarjoilijatar, joka toi hopeita viereisestä säiliöhuoneesta, kääntyi selin rouva Falckeen. Hänen silmänsä punersivat kuin itkusta.

Rouva Falcken sisin vavahti omituisesti. Tyttö oli usein viime aikoina ollut itkettynyt. Ja kuitenkin saattoi hän toisin ajoin säteillä kuin itse aurinko. Albert oli erityisesti kiinnittänyt huomiota häneen hänen iloisuutensa tähden. Olisikohan mahdollisesti jotain yhteyttä — — ?

Rouva Falcke piti tyttöä silmällä. Tyttö otti pöytäliinan tarjoilupöydältä ja kävi pihalla ravistamassa siitä murusia pikku linnuille. Rouva Falcke meni uudelleen ikkunaan. Hän näki tytön katsovan ylös vuorenrinteelle ja jäävän siihen asentoon hetkeksi.

Taaskin pisti kipeästi rouva Falcken sisimpään. Hän oli vanha, kovia kokenut ihminen. Hän oli oppinut epäilemään.

Samassa soi gongongi ja ihmisiä alkoi kokoontua ruokasaliin. Lennart Reichenhart tuli viimeisenä. Hän muutti pöydästä, jossa hänellä oli tapa syödä yksin, toiseen, missä rouva Falcke istui. Vävypojan paikka oli siinä tyhjänä. Rouva Falcke katsoi häneen kiitollisena. — Meillä on paljon yhteistä, sanoi hän ja ääni värähti.

— Me olemme molemmat vaalijoita.

— Se on harvinainen osa miehelle.

Lennart Reichenhart ei kohta vastannut. Hän ajatteli niitä erilaisia mahdollisuuksia, joita hän oli tuntenut omassa povessaan, ja hän tiesi missä määrin ulkonaiset olot olivat vaikuttaneet ratkaisuun.

— Te olette toisenlainen kuin muut, pitkitti rouva Falcke.

— En, viskasi hän kiivaasti vastaan. — Minä

olen tavallinen mies, jolle ilo ja elämänmukavuus, vieläpä kauniisti katettu pöytäkin ja herkkuruuat merkitsevät paljon. Mutta elämässä on sittenkin sitä, mitä sanotaan *rakkaudeksi*.

— Sitäkin, joka kestää muutamia kuukausia pitemmälle?

Rouva Falcken katseessa oli jotain niin pohjattoman raskasta, että Lennart Reichenhart mykistyi. Hän tunsu itsensä vasta-alkajaksi elämässä ja hän palasi omiin oloihinsa.

— Minä arvaan, että Elsa on kertonut teille jotain. Mutta hänen lapsensilmänsä ovat puolueelliset. Ne näkevät minussa vain hyvän. Tiedän kuitenkin itse miten suuressa määrin olosuhteet minua auttoivat. Elsa oli niin turvaton kuin pieni pesäntään pudonnut lintu, kun löysin hänet hänen isänsä kuoleman jälkeen. Häntä ei kukaan olisi voinut jättää.

Rouva Falcke tukahdutti huokauksen ja Lennart Reichenhartista näytti siltä, kuin hän tahdollaan olisi silittänyt kasvoiltaan muutamia katkeruuden niihin uurtamia ryppyjä. Omituinen katse tähtäytyi Lennart Reichenhartiin.

— Herra Reichenhart, naisen avuttomuuteen suhtautuu mies kahdella tavalla. Se velvoittaa häntä tai antaa hänelle oikeuksia. Tämä eri näkökulma jakaa miesjoukon kahteen ryhmään, jotka ovat niin etäällä toisistaan kuin itä ja länsi.

— Kukaan ei olisi voinut tehdä hänelle pahaa.

— Miestä myöten, herra Reichenhart. Hän on

vieläkin lapsi ja hän oli sitä vielä enemmän silloin. Hän oli teidän vallasanne.

— Minä rakastin häntä.

— Nainen tahtoo rakastaessaan antaa. Mies ottaa, ottaa — rajattomasti ja armotta. Te olette poikkeus.

— Te tahdotte kaikella muotoa ihailia minua. — Lennart Riechenhart koetti kääntää leikiksi. Mutta käsi nousi samalla tunnustelevasti povitaskulle. Tekisiköhän hän väärin, jos uskoisi nämä paperit vieraan käsiin? Niitähän ei kukaan ollut nähnyt, ei Elsakaan. Mutta tässä oli kärsivä ihminen, jolle ne voisivat tehdä hyvää ja joka siten saisi enemmän totuutta vastaavan käsityksen asioista.

Hän veti lompakostaan esille paperitukon ja ojensi sen arvelematta rouva Falckelle. — Toivon, etten tee väärin. Te olette ensimmäinen, jonka käsiin uskon nämä. Mutta te ymmärrätte ehkä paremmin kuin toiset.

Hän kääntyi mennäkseen, mutta rouva Falcke pidätti häntä. Hän tahtoi kysyä jotain. Katse pyysi jo etukäteen kysymystä anteeksi. Hän ei tehnyt sitä uteliaisuudesta. Mutta hän ajatteli näitä asioita yhtenäin. Koskivathan ne häntä itseään niin läheisesti. Siksi hän nyt uskalsi — —.

— Te ymmärrätte — varovaisuus on tarpeen, kun tauti on tarttuvaa. Minä tahtoisin tietää missä määrin te — terveydellisistä syistä. . . ?

Reichenhart jäykistyi. — Jokainen sivistynyt ihminen noudattaa nykyään terveydellisiä vaatimuksia.

— Ei, ei, antakaa anteeksi! Te ette ymmärrä. Ajattelin nuoren naisen hellää mieltä. Pieni, lämmin hyväily voi merkitä paljon. Mutta tällaisissa asioissa voivat rakkaus ja varovaisuus tulla ristiriitaan toistensa kanssa.

— Elsan ei ole tarvinnut kaivata mitään, mikä voi tehdä hänet onnelliseksi. — Reichenhart oli jo puolitiessä ovelle. Rouva Falcke kääntyi seurusteluhuoneeseen. Hänellä oli käsi silmillään. Katse, jonka hän vasta oli nähnyt, oli niin kaunis että se teki kipeätä. Siihen ei kovaa kokenut ihminen olisi voinut uskoa, jollei itse olisi nähnyt.

— — —

Seurusteluhuoneessa istui nuori lepokotiin vastatullut soittotaiteilija. Hän soitti Beethovenia. Se oli myrskyävää.

Rouva Falcke koetti kiinnittää huomiotaan saamiinsa kellastuneisiin lehtiin. Hän alkoi päiväkirjan lehdistä. Hän tahtoi päästä irti omista ajatuksistaan. Mutta hänen täytyi aluksi lukea joka lause moneen kertaan.

Kun hän oli lopettanut isän kirjeen, painui hänen päänsä käsien varaan. Hän kadehti isää, joka sai antaa henkensä lapsensa onnen lunnaksi.

Soittaja lakkasi soittamasta ja nousi. Silloin hän huoneen perällä näki kumaraan painuneen naisolennon. Hän sai selvän tuntemuksen siitä, että hän oli soittanut yhdelle, joka ymmärsi.

Hän jäi liikahtamatta seisomaan paikalleen. Katse oli kuin kiinnikytkeytynyt tuohon kokoon lyyhistyneeseen naiseen. Hän katsoi katsomistaan:

silmille nostettua kapeaa kättä, pään asentoa ja kumartuneen selän kaarta.

Hän ajatteli myrskyisen päivän väsynyttä, rantaan raukeavaa maininkia.

Äkkiä hän kääntyi takaisin soittokoneeseen ja alkoi uudelleen soittaa. Mutta ei enää myrskyävää. Hän soitti kärsivälle — illan rauhasta.

Astrid Falcke makasi sohvallaan helakka puna hienohiipiäisillä kasvoillaan ja suuret silmät omituisen loistavina. Hän odotti sulhastaan. Albertilla oli tällä tunnilla tapana tulla säännönmukaiselle vierailulle ja tapaaminen tuntui Astridista tänään tavallista tärkeämmältä. Albert tulisi jäähyväisille. Hän aikoi nimittäin joksikin ajaksi matkustaa kotiinsa. Vierailu olikin jo kestänyt kuusi viikkoa. Ja paljon olivat nämä viikot sisältäneet — enin siksi, että olivat sisältäneet niin vähän.

Astrid tunsi, että hänen olisi pitänyt puhua. Mutta suuri sisäinen väsymys piti häntä kuin kahleissa. Ja Albertilla oli tapana väistellä.

Ovi aukeni samassa ja Albert pysähtyi kynnykselle. Hänestä Astrid näytti tavallistakin huonomalta. Tauti oli jo painanut häneen selvän leimansa. Eikä sairas nainen ajan pitkään voi olla puoleensa vetävä. Albert tunsi sen selvemmin kuin koskaan.

Astrid viittoi häntä lähemmäksi ja hän asettui tavanmukaiselle paikalleen sohvan viereen.

— Me siis pian ulkonaisestikin joudumme etäälle toisistamme, sanoi Astrid viimein, puhuttuaan ensin muusta. — Olen nytkin usein mielestäni ollut etäällä sinusta. Olen koettanut kysyä, tiedustella. Olen

tahtonut rakentaa siltaa sinun, terveenä olevan maailman ja minun, sairaan välille. Mutta olet enimmäkseen ollut kovin vaitelias.

— Etkö ymmärrä, että jos olisin kertoillut kaikista omista huveistani, olisin vain huomauttanut sinulle, miten paljosta sinun on kieltäytyminen.

— Siltä kannalta en minä ota asiaa. Sinun terveytesi tuntuu minun terveydeltäni ja sinun ilosi ovat minun ilojani. Mitä onnellisempänä näen sinut, sitä onnellisempi olen itsekin.

Albert tarttui hänen käteensä ja suuteli sitä. — Sinä olet hyvä, hyvä, sopersi hän. — Astrid näki hänen poskiensa palavan. Mutta hän jatkoi omaa ajatusjuoksuaan.

— Minusta on aina ollut niin suloista ajatella, että me juuri erilaisuutemme kautta täydennämme toisiamme. Kun rakastamme, tahdomme jakaa kaiken. Jokainen tunne, jokainen ajatus on yhteistä. Ajatuksissa on voimaa. Yhdenkin ajatuksissa. Miten paljon voimaa sitten niissä ajatuksissa, jotka rajattomassa rakkaudessa yhtyvät toisiinsa! Siitä saa syrjäinenkin.

— Astrid, sinä ajattelet liian paljon. Silmäsi näyttävät niin väsyneiltä.

— Ne ovat etsineet sinua.

— Ajattelu varmaan väsyttää sinua. Sinä olet aina ajatellut liikaa, sinä pikku filosoofi!

— Ajatuksetkin ovat etsineet sinua, sinun ajatuksiasi, sinun harrastuksiasi.

— Nyt tiedät, minkätähden olen vaiennut.

— Ja sinä tiedät, miksi olen kaivannut. Sinun ilosi

— nekin, joita en koskaan voi jakaa kanssasi muuta kuin ajatuksin, ovat sittenkin ilona minullekin.

Silloin tarttui Albert kiivaasti puheeseen. Kaikestanhan hän oli kertonutkin. Hän oli retkeillyt vuorilla, hän oli tanssinut illanvietoissa. Näistäkö hänen olisi pitänyt puhua niin laajasti kuin mahdollista?

— Ja esimerkiksi seurastasi! — Astrid hengähti syvään. Sitten hän jatkoi hätäntyneesti kuin peläten harhaanjohtavaa sanaa Albertilta: — Minä olen joskus kaukoputkella ihailnut paikkoja, jonne en pääse nousemaan, ja minä olen nähnyt sinut iloisessa seurassa.

Albert lehahti polttavan punaiseksi. — Sinä olet vakoillut!

Astrid ei vastannut. Hänen katseensa kipunoi. Siinä oli halveksumista. Albert ei ollut odottanut sellaista. Hän tunsu pienenevänsä sen katseen edessä.

— Anna anteeksi, sinä suloinen, suurisieluinen Astrid, anna anteeksil!

Astrid ei vielääkään vastannut. Viimein sanoi hän vitkalleen ja painokkaasti: — Kun tapaavat ystäviäsi, niin sano terveisiä heille. Sinun ystäväsi ovat minunkin ystäviäni. Minä olen ehkä lapsi sinun rinnallasi monessa suhteessa, mutta matalasieluinen ja halpamainen en ole.

Albertin pää oli painunut syvään. Olisikohan hän itkenyt? Astrid ei sitä tietänyt. Hän käänsi puheen toisaalle.

Mutta kun Albert myöhemmällä hätäisesti kokosi

halliin nostetut matkakapineensa, huomasiivat kaikki hallissa istujat hänet äärimmäisen hermostuneeksi.

— Komea mies joka tapauksessa, huokaili mamma Hecht, mutta ei teidän otettavissanne. — Hän nyökkäsi tyttärentyttärilleen.

Nämä nauroivat. Nuorempi tiesi nuorella herralla olevan »monta» nyt kyseessä olevalle matkallekin. Ne nuoret neitokset, jotka olivat tulleet samassa junassa, aikoivat myöskin lähteä tänä iltana.

— Me kuulumme kun he suostuivat asiasta, vahvisti vanhempi.

— Hän potee sydämenlaajennusta, sanoi syrjästä »vaitelias», käänsi selkänsä Hechteille ja rupesi lukemaan geologista lehteään.

Neiti Hermostunut, joka ilmanalan sopimattomuudesta huolimatta yhä kuului kantajoukkoon, kiiruhti »Edustajan» luo ja viritti tavanmukaisen valitusvirtensä. Hän näki basillinkantajan jokaisessa, joka oli tekemisessä sairaan kanssa. »Edustaja» otti sen puolen rauhallisesti. Hän ajatteli isänmaata ja pani miehen siinä mielessä vaa'alle.

Pari päivää myöhemmin toi posti kirjeen Astridille. Hän lensi punaiseksi ilosta tuntiessaan käsialan. Sellaista ilonvälkettä ei äiti ollut nähnyt tyttärensä silmissä moneen viikkoon. — Niin pian, sanoi Astrid avatessaan kuoren. Samalla hän sydämessään pyysi sulhaseltaan anteeksi monta syyttävää ajatusta.

Rouva Falcke kiinnitti huomionsa aamupukuun, jota hän parhaillaan valmisti. Kun hän viimein työstään katsoi Astridiin, oli tämä kääntynyt seinää päin ja makasi hiljaa kuin nukkuva. Äiti laski silloin työn kädestään ja hiipi hiljaa huoneesta. Mutta samassa kun ovi oli sulkeutunut ja Astrid askelista kuuli äidin menneeksi alakertaan, kohosi hän istualleen ja veti kirjeen esille. Hän luki sen uudelleen, hitaasti ja pala palalta.

Rakas, suloinen Astrid!

Sinä olet toisenlainen kuin muut. Sinä olet minulle sitä mitä oikeauskoisille heidän puhdas Pyhä Neitsyensä. Mutta juuri siitä syystä, että olet kaikkia muita niin paljon ylempänä, on vaikeata puhua sinulle niinkuin muille maallisille tämän maallisen elämän asioista.

Totuus on kuitenkin sanottava.

Astrid, minä rakastan sekä totuutta että vapautta. Ja minun täytyy noudattaa niiden vaatimuksia silloinkin, kun se johtaa sellaiseen mikä tuottaa kärsimystä sekä itselleni että muille.

Aavistat jo mitä aion sanoa. Minun täytyy päästä vapaaksi.

Sinä et ole ollut tyytyväinen minuun tänä viime yhdessäolomme aikana. Sinä kaipasit enemmän osaa minusta ja harrastuksistani. Mutta Astrid, sairashuoneeseensa teljetty olento ei voi — ymmärättö, ei todellakaan voi — seurata terveen ja tavallisessa ihmiselämässä liikkuvan oloja ja harrastuksia. Se on yksinkertainen ja kieltämätön, joskin tässä suhteessa kova totuus. Ei ole oikein näytellä luonnotonta osaa. Sen sinä, yleväsieluinainen pikku Astrid, käsität paremmin kuin muut.

Lähtiessäni luotasi lupasin palata parin viikon kuluttua. Nyt peruutan sanani. Se on oikeinta sekä sinuun että minuun nähden. Se tekee tämän muutoksen meille molemmille helpommaksi. Kun joskus toiste tapaamme, on jo aivan luonnollista, ettemme enää ole sulhasen ja morsiamen suhteessa. Me olemme vain kaksi ihmislasta, jotka yhdessä maistettuaan ensi rakkauden hurmaa kääntyivät kukin taholleen elämässä.

Rakas, pehmeäposkinen pikku madonnani, minä kiitän sinua sinun olentosi suloudesta. Minä kiitän sinua siitä hurmasta, minkä annoit varhaisimmalle nuoruudelleni ja siitä sielun hienoudesta, jolla olet käsittävä sen mitä tässä olen sanonut. —

Kirje painui hetkeksi Astridin kädestä. Hänen silmiinsä nousi kuin kyyneleetöntä itkua. Sitten hän jatkoi.

Ellet itse välttämättä tahdo toisin, pyytäisin: älä vastaa tähän. Mielenliikutus ei ole hyväksi sinulle. Ja minä tahtoisin säästää sinua siinä määrin kuin voin. Pyydän siksi vielä kerran: älä vastaa. Tiedän sanoittakin, ettet syytä minua vaan ymmärrät. Ja sanon sinulle jäähyväisiksi, että aina kiitollisuudella olen ajatteleva en vain madonnakasvojasi vaan yhtä paljon sitä ylevää mieltä, joka niissä aina heijastuu.

Sinua kiitollisuudella muistava
Albert.

Astrid kääraisi kirjeen kokoon, pisti sen kuoreen ja kätki pieluksensa alle. Sitten hän väsyneesti painui takaisin vuoteelle. Hänen silmänsä olivat täynnä murheenraskaita kysymyksiä. Ajatukset olivat väsyneitä, siipirikkoisia. Katse kohosi kuin apua etsien ylös vuoriin päin.

Hän näki rinnettä pitkin ylöspäin polveilevan tien. Sitä hän usein ennen oli tarkannut. Nyt se oli tyhjä. Ja hän huomasi, että se kapeni kapenemistaan ja jyrkkeni jyrkkemistään mitä ylemmä se ehti.

Hän käsitti, että se puhui.

Astrid Falcke oli kokonaan muuttanut elintapaa. Hän oli ennen pysytellyt leposohvallaan joko huoneessa tai parvekkeella. Nyt hän tahtoi olla liikkeellä, kun se vain oli mahdollista. Kävellä hän ei jaksanut eikä hänellä ollut »kantajaa» kuten Elsalla, mutta äiti oli hankkinut pyörätuolin, jossa hän pääsi nousemaan kappaleen vuoripolkua ylöspäin. Vakituksena työntäjänä hänellä oli nuori tyrolilaispoika, joka oli hyvillään tästä ansiotilaisuudesta.

Aluksi Astrid harvoin jutteli pojan kanssa. Äitikin oli mukana ja he vaikenivat tavallisesti kaikki kolme. Mutta jäätyään kerran kahden pojan kanssa tuli Astrid tiedustelleeksi tämän kotioloja. Ja poika alkoi kohta iloisesti kertoa.

Hän oli äitinsä ainoa lapsi. He asuivat yhdessä syrjäisessä seudussa, jossa saivat niukan elatusensa siitä pienestä palstasta, joka ympäröi kotimökkiä ja muutamista vuohista ja lehmästä, jota se elätti. Mutta äiti oli sairastanut luvvaloa eikä ollut varoja lääkärimaksuihin ja lääkkeisiin. Poika oli lähtenyt ansaitsemaan näitä äidille näiltä paremmilta liikepaikoilta.

— Sinä olet hyvä poika, sanoi Astrid. — Kaikki

nuoret eivät muista vanhaa äitiä. Toiset pitävät itse hauskaa, toiset säästävät tulevaisuutta varten.

Poika nauroi. Hän uskoi voivansa huolehtia sekä asiasta että toisesta. — Ja sillä minkä teemme vanhemmillemme on erityinen siunauksensa, hän sanoi, pysähtyi tienvarrelle pystytetyn Ristiinnaulitun kuvan eteen ja teki hartaana ristinmerkin. — Hän opetti meitä. — Hän nyökkäsi kuvaan. — Pyhä Neitsytkin oli äiti.

Astrid painui ajatuksiinsa. Poika jatkoi kertomistaan. Hänellä oli tiedossa hyvä paikka muutamassa ruokakaupassa vähän etäämpänä laakossa. Sieltä sai kuitenkin työtä vasta syyskuusta alkaen. Nyt kesän kuluessa täytyi tyytyä tilapäisiin ansioihin. Matkailijatkin tarvitsivat usein opasta. Ja toiset maksoivat runsaasti, herrat etenkin.

Astrid heräsi ajatuksistaan ja naurahti. Hän oli löytävinään sanoista hyötypolitiikkaa. Mutta poika huomasi hänen ajatuksensa ja lensi punaiseksi. Hän pyysi anteeksi. Hän oli vain niin iloissaan eräästä suuresta palkkiosta. Sen oli antanut nuori herra, joka muutamia viikkoja takaperin matkusti pois siitä lepokodista, joka oli valkean huvilan vieressä. Se herra oli usein tehnyt matkoja vuorille yhdessä neitien kanssa. Toinen oli hänen morsiamensa. Se herra oli maksanut suurenmoisesti. Neiti taisi olla rikas.

Astrid vaikenä kauan. Hän ei ajatellut paljon, hän koetti kuunnella mitä luonto puhui. Luonnossa oli rauhaa. Luonnolla oli lääkitystä.

— — —

Vähitellen heräsi hänessä tarve lähestyä ihmisiäkin. Paljon hän ei jaksanut keskustella. Se rasitti häntä. Mutta kun hän näki vanhuksen painuneena tien varrelle pystytetyn ristin juurelle tai nuoren karjatytön, joka ylempää palasi laaksoon, täytyi hänen sanoa heille joku ystävällisen sana.

Hän tunsi unohtaneensa ihmiset yhden tähden, joka oli ollut hänelle rakkaampi kuin muut kaikki yhteensä. Nyt tahtoi hän maksaa velkansa. Aika oli lyhyt.

Eräälle kauniille Etschin putoukselle johtavalla tiellä näki Astrid usein »Vaiteliaan». Hän tunsi hänet sekä sulhasensa että äitinsä kuvauksista. He sivuuttivat toisensa aina sanoitta, mutta molemmista tuntui siltä, kuin he jollain tavoin sisäisesti olisivat olleet sukua.

»Vaiteliaan» teki muutaman kerran mieli lähestyä. Mutta hän häpesi haluaan ja voitti sen. Kerran hän kuitenkin sattui kohdalle, johon Astridin pyörätuoli oli pysähtynyt. Hänellä oli muutamia alppikukkia kädessään. Hän ojensi ne äänettömänä Astridille. Tämä punastui ilosta. Hän ymmärsi, ettei se merkinnyt aivan vähän. — Te olette kovin hyvä.

— En, sanoi toinen jyrkästi. — Minä en ole hyvä. Minä vihaan ihmisiä. Rakastan vain luontoa — enin kivikunnan suurta rauhaa.

— Sielläkin on purkauksia. — Se sanottiin veitikkamaisuudella, jota »Vaitelias» ei ollut odottanut.

— Te laskette leikkiä. Se on hyvä. — Hän käänsi selkensä ja meni. Mutta toisena päivänä hän uudelleen pysähtyi Astridin tuolin kohdalle. Nyt hänellä ei ollut kukkia. Hänen katsantonsa oli ankara ja ääni teräksinen. Hän vaati kuin tilille. — Ettekö tekin joskus kadehti rauhallista kivikuntaa?

»Vaiteliaan» läpituokeva katse näki, että Astrid kalpeni. Hän katui kysymystään. Mutta Astrid pääsi pian tasapainoon. — En enää, sanoi hän rauhallisesti. — Se on jähmettyneisyyden rauhaa. Minulla on parempaa.

— Ja mitä?

— Sitä mikä on riippumaton ulkonaisista oloista.

— Sellaista ei ole. — Hän käänsi taaskin selkensä ja meni. Mutta muutaman päivän kuluttua odotti hän Astridia samalla paikalla. Hänestä he kaksi kuuluivat yhteen tavalla, josta ei tietänyt kukaan muu kuin hän itse. He olivat molemmat nähneet nuoruusunelmansa keväthallan hileissä. He olivat panneet koko olemuksensa suhteeseen, joka toiselle asianomaiselle oli ollut vain leikkiä.

— Minä tahtoisin tietoa siitä »riippumattomuudesta», josta te kerran puhuitte. Se on minusta suora mahdottomuus, sanoi hän omalla jyrkänsuoralla tavallaan.

Astrid hymyili ja se hymy oli ujo ja suloinen. Se pani miehen mielen pehmeäksi. Madonna del Granducaa ei voinut vaaratta lähestyä. Hän tunsin sen — hämmästyen — hämillään ja melkein katuen.

Hän kuuli Astridin puhuvan. — Te olette syvästi oppinut mies ja minä lapsellinen nuori tyttö.

Minä puhun lapsellisesti siitä mikä vaatisi kaikkein parhaimpia sanoja.

— Sanokaa niin kuin ajattelette.

— Saanko kertoa pienen kertomuksen?

Vaitelias asettui kivelle.

— Minä olen muistanut pientä pisaraa, alkoi Astrid. — Se oleili ennen jossain yläpuolella maisen elämän. Mutta sen täytyi tulla tänne ja se joutui kokemaan monenlaista. Se putosi kivien väliin, siitä joutui se pienen puron uomaan ja siitä jokeen. Se kulki milloin särmäisten kivien yli, milloin kukkarantoja pitkin. Lopulta se väsyi ja olisi tahtonut päästä toiseen olotilaan, mutta suuri, vastustamaton virta kuljetti sitä yhä vain eteenpäin. Silloin se alkoi tarkata ääniä ympärillään. Puut humisivat, linnut visertivät. Pieni pisara kuuli suuresta pohjattoman syvästä merestä, jonne sen tie kävi. Koko luomakunta oli tietoinen tuosta merestä. Ja kaikki puhuivat siitä suurella vakavuudella. Sitä pientä pisaraa alkoi pelottaa. Se ei tahtonut hukkaa pohjattomaan hautaan ja jäädä sinne. Mutta silloin se kuuli toisenlaisia ääniä. Ne kertoivat taivaasta, joka kaareutuu meren yläpuolella ja jossa olo on toisenlaista ja parempaa kuin maan päällä. Ne kertoivat näkymättömästä voimasta ja näkymättömästä tiestä, joka nosti pisarat meren syvyydestä siihen olomuotoon, jossa ne ennen olivat. Ja silloin tuli sille pienelle pisaralle suuri ilo ja suuri rauha sisimpään. Eikä se ilo ja rauha enää muuksi muuttunut, riippuen siitä minkälaista tie oli. Sillä se oli sivuasias ja pientä verraten siihen

suureen pääasiaan, että se pieni pisara tiesi, mistä hän oli tullut ja minne hän oli menossa.

Astrid vaikenä. Vaitelias samoin. Hän oli painanut molemmat käsivartensa polvien varaan ja tuijotti eteensä maahan. Viimein sanoi hän katkerasti: — Suuri kylmyys jäädyttää kaiken.

— Suuri lämpö sulattaa kaiken, Astrid vastasi.

Vaitelias meni tapansa mukaan vaiteliaana ja hyvästelemättä.

Seuraavana päivänä meni Astrid vieraisille Elsan luo. Hän ei ollut käynyt siellä moneen aikaan. Elsa ponnahtikin iloisesti pystyyn tuntiessaan tulijan ja ojensi hänelle molemmat kätensä.

— Minä olen odottanut ja kaivannut, sanoi hän kyyneleet silmissä.

— En ole voinut. — Vähän myöhemmin Astrid jatkoi: — Meikäläisille on elämä kuitenkin ihan toisenlaista kuin muille. Se on eristettyä — melkein kuin spitaalitautisen. Ja hiljaisissa kammioissa saa kokea paljon, joka vie voimaa. Silloin ei jaksu seurustella.

Elsan poskille nousi herkkä puna. Hänelle oli vaikenemisen tarve tuntematon. Hän tiesi vain mitä maksoi vaieta silloin, kun olisi tahtonut puhua. — Eikö puhuminen helpoita — puhuminen rakkaillemme, kysyi hän arasti.

Astrid katsoi häneen hetken pitkään kuin vanhempi kokemattomaan nuorempaansa. Sitten hän vastasi hitaasti: — Olomme ovat erilaiset, siksi kai tarpeemmekin.

Elsa tunsu sanoneensa jotain sopimatonta, jostain mikä oli käynyt arkaan kohtaan ja tehnyt kiipeätä. Ajattelematta muuta kuin että oli puhuttava jostakin muusta viskasi hän esiin kysymyksen Albertista. Oliko hän ehkä piankin tulossa?

— Ei, hän ei tule. Emmekä enää kirjoitakaan toisillemme. Hän on terve ja nuori. Hänen täytyy olla vapaa.

Elsalle nousi itku kurkkuun. Hän ponnisteli pysyäkseen tyynenä, mutta ponnistuksista huolimatta puhkesivat kyynleet viimein esiin. — Minä olen niin tyhmä, niin lapsellinen. En ajattele. Ja minä en koskaan, en koskaan voisi tehdä tuollaisia ihmeellisiä tekoja!

Hetken tuntui Astridista siltä kuin hänen olisi pitänyt sanoa, ettei hän sitä tehnytkään itse, että Albert... Mutta sitten se hänestä tuntui epäoleelliselta sivuasialta. Elsa seisoikin jo hänen edessään, puristi hänet kiihkeästi syliinsä ja nyyhkytti hänen olalleen painuen: — Se on kovaa, kovaa — että meidän kaikkien täytyy kieltäytyä niin paljosta.

— Kaikkien? Astridin katse kysyi. Hän näytti melkein hymyilevän. Ja se hymy kävi kipeästi Elsaan. Hänestä Astrid tällä kertaa oli lyhytnäköinen ja lapsellinen.

— Kaikkien, sanoi hän painokkaasti samassa kun kääntyi ikkunaan, jossa ikkuna-ampelissa riippuva kaunis asparagus auringonpaisteessa levitelti viheriätä huntuaan. Hän hipaisi kädellään hyväilevästi lehtiharsoa. — Tämä on Lennikki — pikku Lenni, puheli hän kuin itsekseen, ainoa elävä olento, jota me yhdessä olemme saaneet hoivata ja vaalia.

Silloin Astrid käsitti, että luottamus oli saanut luottamusta vastalahjaksi. — Se on ehkä rakas

muistokin, sanoi hän arasti kuin epätietoisena uskaltaisiko sanoin kajota asiaan.

— Rakas! — Elsan koko olemus säteili. — Se on Lennin ensimmäinen lahja minulle ja se tuli luokseni koleana talviaamuna ympärillään sammalta, kieloja ja lemmenkukkia.

Astrid huomasi, että muistot kokonaan veivät Elsan muassaan. Hänenkin ajatuksensa jatkoivat siksi omia latujaan. Mutta kun hän nousi lähteäkseen syleili hän Elsaa kauan ja sydämellisesti. — Teidän rakkautenne on kuin aurinko, sanoi hän hiljaa. — Sitä ei voi tuntea saamatta siitä hyvää.

Sitten hän meni. Mutta omaan huoneeseensa tultuaan hän otti esille kirjeen, jota hän kauan ja vähin erin oli kirjoittanut. Hänen täytyi kerrankin päästä päähän. Aika kiirehti.

Kirjoitettuaan viime sanat alkoi hän lukea alusta.

Albert!

Sinä et tahtonut vastausta. Sinä tahdoit säästää minua. Siksi en olekaan kirjoittanut ennen. Mutta minusta tuntuu kuitenkin luonnottomalta, että me, jotka kuten sanot »yhdessä olemme maistaneet ensi rakkauden hurmaa ja sitten kääntyneet eri tahoille», eroamme toisistamme edes ilman kunnon hyvästiä. Siksi saat nyt vastauksen — joskin myöhään.

Kirjoitan kirjettäni vähin erin, joten se ei minua rasita. Sinähän tahdoit säästää minua.

Teen ehkä sinulle vääryyttä. Mutta minusta tuntui siltä kuin sinä tahtoessasi säästää mi-

nua, ehkä aivan tietämättäsi, olisit ajatellut itseäsikin. Tahdon uskoa vakuutuksesi, ettet ole rakastanut ainoastaan ulkokuortani vaan myöskin sisintä minääni. Näin ollen tuntuisi sinusta tietysti pahalta jos saisit vastauksen, jossa ehkä rivien välistä joskaan ei sanoista ilmenisi miten paljon surua olet tuottanut minulle. Siitäkin tulet — kuten toivoit — säästymään. Saat vastaukseni vasta silloin kun olen kaiken säälin ulko- ja yläpuolella.

Kenties pitäisi minun nyt — tässä kirjeessä, joka muodostuu viimeiseksi ajatustenvaihdoksi välillämme — pyytää sinulta anteeksi, etten *antanut* sinulle vapauttasi. Olisithan siten säästynyt vastenmielisestä tehtävästä *ottaa* sitä itsellesi. Ehkä asetuisi moni asian ulkopuolella oleva arvostelija tälle kannalle ja kenties olet itse monestikin ajatellut juuri näin. Olen — kuten huomaat — itsekin ajatellut tätä puolta. Mutta eräs toinen puoli asiassa näkyy minulle niin selvänä, etten voi sanoa sinulle tuota sisältörikasta sanaa *anteeksi*.

Jos *sinä* olisit ollut sairas tai vaikkapa kuoleva, tiedän etten olisi halunnut vapautta. Päinvastoin. Jos minulle olisi sanottu, että vuosikausiksi jäät tautivuoteelle virumaan, en muuta olisi toivonut kuin oikeutta vaimonasi hoitaa sinua ja kantaa nimeäsi todisteena siitä, että olin ollut ja olin omasi.

Jos olisin ajatellut purkamista, olisin olettanut että sinun tunteesi olivat minun tunteitani paljoa heikommat — tai sanoisinko: vallan toista laatua. Sitä en tietystikään olettanut — en ainakaan tah-

tonut olettaa. Se olisi mielestäni ollut solvaus sinua kohtaan.

Älä kuitenkaan usko, että ajattelin tätä asiaa vain meitä kahta koskevana kysymyksenä. Käsitän, että tällainen kysymys on laajakantoisempi. — Muistatko Brandin huudahdusta: »När, ack när skall ansvar bliva för det arv föräldrar giva?» Pohdin omalla lapsellisella tavallani jo kauan noita sanoja. Ymmärsin, etten saisi mennä naimisiin ellen paranisi. Mutta minä toivoin ja uskoin lapsen hartaudella paranemismahdollisuuksiin. Saatuaani viime kirjeesi en ole kuitenkaan hetkeäkään enää uskonut niihin.

Jos meidän vielä ollessamme kihloissa äkillinen huonontuminen olisi tapahtunut tilassani, olisi se luonnollisesti pakottanut meitä vakavasti harkitsemaan voisimmeko koskaan ajatella avioliittoa. Jos vastaus olisi ollut kielteinen, olisi tulos käytännölliseltä kannalta katsoen muodostunut samaksi kuin seuraukset viime kirjeestäsi. Mutta tie olisi ollut toinen. Oikeudentuntomme olisi velvoittanut meitä suureen uhraukseen. Ja sellaisessa mielessä tehdyt uhraukset muodostuvat ihmiselle sisäiseksi voimaksi ja voitoksi.

Mutta mitä uhrasit nyt? Etkerrassaan mitään. Enkä voi minäkään puhua uhrista, sillä uhri annetaan aina vapaaehtoisesti.

Uskon kuitenkin, että tämä itsessään katkera kokemus minun kohdallani vielä voi kääntyä sisäiseksi voitoksi. — Muistan muuatta vanhaa, iloluontoista tättä, joka lapsuuteni päivinä leikkies-

säni yhdessä serkkujeni kanssa sanoi meille tottelemiseen vastahakoisille lapsille: Kun minua pakotetaan johonkin, menen aina vapaaehtoisesti. Me lapset nauroimme välistä noille sanoille. Toisinaan meitä harmitti. Mutta vanhempana olen ajatellut, että nuo järjettömiltä tuntuvat sanat oikeastaan puhuvat suuresta sisäisestä, siveellisestä voitosta. Sitä tietä voin minäkin vielä sisäisesti rikastua sen surun kautta, joka hetkittäin on tuntunut ylivoimaiselta. Mutta sinä, mitä mahdollisuuksia avautuu sinulle tämän kokemuksen johdosta? Olet mielestäni auttamattomasti tappionpuolella.

Vaikka eihän minun pitäisi sanoa mitään. Minähän tunnen elämää vain oman mietiskelyni avulla. Sinä kai et voinut sille mitään, että tunteesi olivat toista maata kuin omani. Siitä en sinua siksi syytäkään. Mutta Albert, miksi puhut totuudenrakkautestasi, kun voit tyytyä hyvinkin puolinaiseen totuuteen?

Menettelevätkö ihmiset yleensäkin niin? Tahoisin tietää. Minähän en tunne elämää.

Jos olisit tietänyt, että huononisin näin äkkiä, olisit arvattavasti odottanut vielä jonkunverran. Olisit huomannut, että joka tapauksessa pian tulet vapaaksi. Mutta vapautumisesi tätä tietä oli epävarma. Et jaksanut etkä uskaltanut odottaa. Olit suhteissa toisaalla. Jos olisin parantunut, olisi asemasi voinut käydä kiusalliseksi. Siksi sanoit totuudesta senverran, mikä teki sinut vapaaksi. Toisin sanoen: sinä rakastit totuutta siinä määrin

kuin se sinua hyödytti. Ja tätä sanot totuudenrakkaudeksi.

Tekisikö kenties moni muu samoin? Onko oma etu niin erinomainen silmiensokaisija, että itsekäs toivomus voi näyttää totuudenrakkaudelta? Tai käyvätkö sanat ja puheenparret muodinmukaisesta puvusta, jolla ihminen koettaa kaunistaa itseään ja tekojaan?

Minä kysyn, kun en tiedä ja kun kuitenkin tahoisin ymmärtää. Olen mielestäni lapsesta äkkiä tullut vanhaksi.

Aavistan senkin, että tunne-elämämme on hyvin petollinen maailma. Muutenhan minä aina olen ollut taipuvainen mietiskelyyn ja kaiken analysoimiseen. Laskit usein leikkiä kanssani sen johdosta. Mutta ennen liikkuivat ajatukseni hyvin rajoitetulla alalla. Tutkistelin mielessäni rakkauden olemusta, sisäisen ymmärtämyksen lähteitä ja sitä suurta, valtavaa, kaikessa tuntuva ja koko elämän täyttävää sopusointua, joka syntyy kun ihmissydän toisen olemuksessa löytää oman täydennyksensä.

Tällaiset valoisat, lapselliset mieltelmät eivät minua enää tyydytä. Niiden piiri on käynyt minulle liian ahtaaksi. Ajatukseni etsivät avarampia aloja. Niitä en olisi ikävöinyt, jos sinä rakkaudellasi olisit tehnyt minut onnelliseksi. Siksi aavistan nyt, että tappio voi kääntyä voitoksi.

Analysoidessani omaa sisintäni nykyään ajattelen välistä ihmeellistä, valoisaa kesäyötä Pohjan perillä. Kaikki kasvaa, kehittyy, kypsyy kuin taikavoimasta. Valon voima ja runsaus korvaa

kesän lyhyiden. Minä olen sisäisesti kokemassa samaa. Viikoissa olen elänyt ja kokenut enemmän kuin monet vuosissa.

Siksi en enää tyydy selvittämään itselleni rakkauden olemusta. Tahdon päästä selville elämän tarkoituksesta yleensä. Tahdon tietää onko olemassa tarkoitusta, joka kelpaa sekä minulle että muille, sekä sairaille että terveille.

Ennen oli minusta rakkaus se keskus, jota kaikki elämässä kiersi ja johon kaikki keskittyi.

Kun luin suurten mestarien taiteesta ja kun etukäteen iloitsin siitä mitä häämatkallamme yhdessä saisimme ihailta, vahvasti sekin käsitystäni, että rakkaus miehen ja naisen välillä oli lähde, josta elämä sekä alalla että toisella johtaa alkujuuressa ja voimansa.

Toinen huomattava keskus — uskonnollinen — oli olemukseltaan minusta samaa, nimittäin *rakkautta*. Näin arvelin. Nyt käsitän, missä suhteessa erehdyin. Ja tahtoisin tehdä sen selväksi sinullekin.

Tiedän, ettet yleensä rakasta tällaista ajatusten ja mielipiteiden selvittelyä. Mutta ehkä maltat lukea kirjeeni loppuun, onhan tämä viimeiseni.

Ennen vakuutit usein minulle, ettet suinkaan rakastanut yksin madonnakasvojani vaan yhtä paljon minun sisintä minääni.

Etenkin viime aikoina on minun ollut vaikea uskoa tätä, sillä sisimpäni on entisellään, joskin ruumiini on sairas.

Vastaat ehkä, ettei kukaan nai toisen sielua. Avioliitossa on kysymys muustakin. Tunnen ja

tunnustan tämän oikeaksi. Mutta tällä hetkellä en ajattelekaan avioliittoa vaan suhdettamme sellaisena kuin se oli. Rakkautesi minuun kuoli ja tunteesi heräsi toisaalla.

Etkö siis etupäässä rakastanut ulkonaista miinäni, koska sen kuihtuessa rakkautesi kuoli?

Mutta kun ajatukseni täten sinua tavallaan syyttävät siitä, että rakastat kuorta etkä pyytänyt parempaa, huomaan että itse olen tehnyt samantapaisen erehdyksen vielä vaarallisemmassa muodossa.

Voinkohan selittää ajatukseni niin, että edes aavistat mitä tarkoitan?

Se tahto, josta juureutuu kaikki se rikas suuri ja ihmeellinen yhteys, mitä sanomme *elämäksi*, on varmaan ollut hyvä tahto. Se on ollut tahtoa *antamiseen*, sillä se ilmeni meille luomisessa, synnyttämisessä.

Jumalallinen rakkaus on siis ensi sijassa alusta alkaen ollut *antamista*. Maallinen eli eroottinen rakkaus ei voi vapautua *ottamisen* halusta. Me iloitsemme rakastamastamme olennosta, siitä mitä hän on, mitä hän osaa, miltä hän näyttää j. n. e. Ja ennen kaikkea siitä, että tuo kaikki on meidän omaamme.

Älä nyt usko, että pidän tätä itsessään pahana. Käsitän, että tuo osaksi itsekäs, eroottinen rakkaus on elämässä yhtä tarpeen kuin ruumis. Mutta siitä huolimatta väitän, että yhtä varmasti kuin kauniit kasvot ilman kaunista sielua ovat tyhjäät ja arvottomat, yhtä varmasti on eroottinen rakkaus sitä ilman tuota syventävää ja rikastuttavaa sisältöä, jonka

jumalallinen rakkaus sille antaa. Se on varjo ilman todellisuutta, kuori ilman ydintä.

Juuri tässä suhteessa tyydyin minäkin ennen kuoreen. Ja kun kuori särkyi, seisoin siinä tyhjin käsin.

Itkin kuin lapsi särkyvää vaahtokuplaa.

Mutta vaahdon haihduttua näin sen tilalla — helmen.

Rakkautta, jonka haluna on antaa, vain antaa, tarvitaan aina. Sairas ruumis ei tee meitä kykenevämmiksi sen rakkauden palveluksessa. Voimme näin ollen sanan syvimmissä tarkoituksessa täyttää tarkoituksemme ihmisinä, riippumatta siitä mitä muuten voimme olla tai tehdä.

Haparoiden olen etsinyt tietä ajatuksesta ajatukseen, totuudesta totuuteen. Olen noussut kuin portaita ja nyt olen kukkulalla. Olen löytänyt sen, mikä käsittääkseni antaa sekä minun että muiden elämälle tyydytystä, sisältöä ja sovittavaa tarkoitusta.

Täten kääntyi tappio minulle voitoksi.

Ennen en jaksanut kantaa ajatusta, että sinä jossain suhteessa jäisit muista jällelle. Kun Lennart Reichenhart kantoi Elsaa sylissään, katsoin tavallisesti toisaalle. En tahtonut nähdä toisten tekevän jotain kaunista, johon sinä tavalla tai toisella et pystynyt. Nyt kun tulen tällaista ajatelleeksi, en enää koeta kieltää tosiasioita. Ajatukseni muodostuvat vain hartaaksi toivomukseksi puolestasi.

Lennart Reichenhart ei kauan saa iloita Elsastaan. Hän ei huonone yhtä nopeasti kuin minä, mutta hän huononee joka tapauksessa. Mutta kun Elsa

on poissa ajallisuudesta, elää se mitä Lennart nyt on hänelle. Se on muodostuva voimaksi hänen vastaisessa elämässään. Sillä sekä tällä että tuolla puolen rajan pitää se sana paikkansa: Heidän tekonsa seuraavat heitä.

Näitä ajatellessani tahtoisin hartaasti pyytää: Albert, älä tarvele omaa elämääsi. Älä säästä, älä köyhdytä itseäsi.

Surua sanotaan siunauksen tuojaksi. Ajatus ei ole uusi. Mutta se voi olla meille *teoriaa* tai *todellisuutta*. *Sinä* teit sen todellisuudeksi minulle. Ethän vain jättäne itseäsi osattomaksi tällaisesta todellisesta hyvästä!

Älä tyydy kuoreen! Etsi parempaa niin löydät. Pyri elämän ehtymättömälle alkulähteelle. Siellä selviää elämän tarkoitus!

Silloin käsität myöskin, etten siirry pois täältä onnettomana ja murtuneena vaan sydän täynnä valoisaa tulevaisuudentoivoa.

Hän kääri kirjeen kokoon, pisti sen kuoreen ja sulki huolellisesti. Sitten hän haki laatikostaan toisenkin kirjeen, ratkoi hiukan päänalusensa ommelta ja työnsi kirjeet aukosta sisään. Hän oli ompelemassa ratkottua kiinni, kun äiti tuli sisään.

— Joskus saat tästä vähän luettavaa, sanoi hän iloisesti. — Ja toisen puolen saat antaa Albertille. Me emme nyt enää kirjoita toisillemme.

— Minä olen huomannut sen.

— Kaikki on niinkuin olla pitää, mutta minä en jaksa puhua siitä. — Hän painui väsyneenä takai-

sin vuoteelle. Kun äiti tuli häntä peittämään, kietoi hän äkkiä kätensä äidin kaulaan ja sanoi hiljaa: — Äiti, sinulla on sitä jumalallista rakkautta, joka tahtoo antaa, vain antaa.

Vuoteeltaan hän ei sitten noussutkaan ennenkuin hänet valkeassa arkussaan kannettiin asemalle Meranissa toimitettavaa hautausta varten. Syvään suruun painunut äiti kulki yksin arkun jälessä.

Lepokodin portilla yhtyi »kantajoukko» saatueeseen. Mamma Hecht ei puhunut ruuista, ei vaatteista eikä edes omaisistaan. Hän puristautui vain lujemmin miehensä käsipuoleen ja tunsi itsensä kiitollisen liikutetuksi siitä, että hänellä oli turvaa ja tukea elämässä. Tyttärentyttäret painautuivat nyyhkyttäen toisiinsa. Heistä oli käsittämätöntä ja kovaa, että nuoruus ja kuolema jouduivat kosketukseen toistensa kanssa.

Toisten suureksi hämmästykseksi oli »Vaitelias-kin» saapuvilla. Hän ei puhunut mitään. Mutta hän ajatteli sitä suurta rauhaa ja sitä suurta lämpöä, josta hänen nuori kärsimystoverinsa oli puhunut. — Kun toisten katse vältti, pisti hän muutamia valkeita Edelweiss-kukkia arkulle.

— Säili nuorta suloista neitosta, sanoi muuan »kiipeilijöistä».

»Esteetikko» laski kannelle kimpun vaaleita ruusuja. — Pehmyt, pieni madonna del Granduca, sanoi hän puoliääneen.

Lennart Reichenhart tuli viimeisenä asemalle. He olivat olleet erimielisiä Elsan kanssa. Hän ei juuri nyt olisi tahtonut jättää Elsaa pitemmäksi ai-

kaa yksin, mutta Elsa tahtoi välttämättä, että hän lähtisi Meraniin asti. Ja Elsa voitti.

Kun rouva Falcke saattajansa kera istui kahden junassa, sanoi hän odottamatta: — Astrid eläisi ehkä, jos — jos olisi enemmän sellaisia kuin te.

Lennart Reichenhart ei kohta vastannut. Viimein sanoi hän aran tunnustelevasti: — Rouva Falcke, muistatteko niitä lehtisiä, jotka kerran annoin teille luettaviksi.

Kesti hiukan ennenkuin rouva Falcken väsynyt ajatus löysi ladun, jolle sen oli käännyttävä. — Minä en ymmärrä. . .

— Ettekö? Minähän olin osoittanut tunteitani, olin herättänyt toiveita ja sitten — särkenyt ne. Suru oli ehkä jossain määrin ollut taudin aiheuttajana. Minulla oli sovitettavaa. Mutta velvollisuus oli minulle täynnä suurinta onnea.

Rouva Falcke itki yhä.

Loistavat syksyiset värit, joita Astrid elämänsä viime päivinä oli katsellut, olivat poissa. Kuihtumisen aika oli ohi. Uusi kevät täynnä ihanuutta teki tuloaan.

Elsa Reichenhart seurasi parvekkeeltaan kevään edistymistä. Se oli hänestä kauniimpaa kuin koskaan ennen, sillä se tuli äkkiä — täynnä elämäniloa ja hurmaa.

Se oli hänen viimeinen keväensä. Hän tiesi sen. Elämää uhkuvasta laaksosta hän usein siirsi katseensa valkopukuisiin vartioihin taivaan ja maan rajalla. Ne olivat tulleet hänelle tutuiksi. Mutta ne täyttivät sittenkin hänen sisimpänsä suurella kaipuulla. Ja se kaipuu kävi sitä raskaammaksi, kun se oli ainoa tunne, jota hän ei voinut jakaa Lennartin kanssa. Sen tähden hän katseli lumihuippuja ainoastaan yksin ollessaan. Lennartin kanssa puhui hän laaksosta ja keväästä. Ne kuvastivat kumpikin heidän yhdyselämänsä. Se oli Elsalle ollut pitkä, ihmeellinen kevätpäivä, jolloin uudet kukkasat ja uudet ilonaiheet yhtenäen puhkesivat.

Lennart hyväili vaimonsa kättä. — Minulle on se ollut sitä. Mutta että sinäkin voit sanoa niin, sinä, joka olet kärsinyt ja taistellut niin paljon...

Ja kuitenkin on katseesi minulle antanut vain aurinkoa ja kevätiloa.

Silloin valahtivat Elsan kyyneleet yli äyräitten. Hän itki ilosta. Sillä hän tiesi nyt, ettei hän turhaan ollut taistellut.

Kyyneleet pyyhittiin kuitenkin yhtä äkkiä kuin ne olivat puhjenneet esiin, Elsan kädet painuivat Lennartin olalle ja suuri rakkaus säteili koko hänen olemuksestaan.

— Luuletko Tuhkimon itkevän ja valittavan, kun hän uuninperältä on päässyt onnen suureen juhlasaliin? Tuhkimoksi sanoi isäkin, muistatko, lisäsi hän hiljemmin.

Lennart hyväili hellästi Elsan silkinpehmeätä päätä. — Minä epäröin kauan ennenkuin annoin sinulle osaa kaikesta. Pelkäsin ettet kestäisi sitä. Mutta kun lähdin Meraniin, tahdoin antaa ne.

— Ja siinä annoit minulle paljon. Isän suuri rakkaus auttaa kuin luottamaan siihen, mikä on vielä suurempaa.

Lennart painoi vaimonsa lujasti rintaansa vasten. Silloin hän kuuli miten epätasaisesti sydän läpätti, jyskytti ja vasaroi hetkittäin, sitten hengitti huohottamalla ja heikosti kuin pieni siipirikko linnunpoika.

— Elsa, Elsa, voinko tehdä mitään puolestasi, kysyi hän hellän huolestuneena. — Kaipaatko jotain?

— En, en mitään. Sinähän olet täällä. — Elsan pää nojasi yhä Lennartin olkaan. Hän tunsu omi-tuista pohjatonta väsymystä. Se yllätti nykyään useinkin. Tietysti siksi, että kevät teki tuloaan.

— Mutta Elsa, jos kuitenkin . . . Sinä tiedät että rouva Falcke tulee mielellään.

Elsa tarttui kohta ajatukseen. Hän ei itse olisi uskaltanut ehdottaa sitä. Mutta nyt tuntui hyvältä.

Rouva Falcke oli tosin muuttanut takaisin Meraaniin. Hänellä oli siellä sukulainen, joka halusi seuraa. Mutta hän oli luvannut tulla milloin vain häntä tarvittaisiin. Ja Elsa tiesi, että kun Lennart kerran lähtisi raskaalle matkalle, muistaisi rouva Falcke kuka häntä seurasi samanlaisella retkellä.

— Ehkä kirjoittaisit tänään. Niin vain, että jos sopii ja hän tahtoo tulla. — Vaikka Lenni, minä en oikeastaan hennoisi luopua ainoastakaan hetkestä kahden sinun kanssasi. Olisi niin paljon, paljon puheltavaa. — Hänen katseensa pysähtyi Lennikkiin, jonka viheriä harso keväisen mehevänä loisti auringon valossa. — Lennikki saa seurata minua, niinhän, sanoi hän hiljaa.

Lennart ei ensi hetkessä käsittänyt. Sitten valahti suuri kalpeus hänen kasvoilleen.

Elsa hyväili yhä hänen kättään. — Pikku Lennikki on aina ollut mukanani siitä aamusta asti, jolloin se toi minulle ensi sanoman sinun rakkaudestasi. Me emme voi erota. — Hän nosti kätensä Lennartin kaulalle ja jatkoi hartaasti: — Sinä, Lenni, saat vielä poimia paljon kevään kukkia. Mutta se onni, minkä sinä minulle annoit, on kaunein niistä kaikista. Ja se jää luoksesi. Se seuraa sinua siunaten siihen kotiin, johon sinä kerran saat viedä terveen ja onnellisen nuoren vaimon.

Elsa veti hetken syvään henkeä. Teki kipeätä

puhua onnesta, jonka toinen saisi osakseen. Mutta samassa hän tunsi, että hänen oma rikas osansa auttoi häntä pois kaikesta pienestä ja matalasta

Lennartin oli mahdoton puhua. Elsa näki, että häntä ahdistavat tunteet kävivät hänelle ylivoimaisiksi. Silloin teki hän ankaran ponnistuksen ja sai hivenen leikillisyyttä ääneensä. — Minä tahdon jakaa — toiselle — niinkuin kiltit lapset tekevät. Mutta pikku Lennikistä en anna hiventäkään. Hän on olemassa vain minua varten.

Avonaisesta ikkunasta näkivät he parven pikkulintuja sinitaivasta vasten.

Olivatkohan ne matkalla yötöntä päivää kohti?

Läheisestä puistikosta kuului satakielen ääni. Kutsuiko se ystävänsä vai hyvästelikö se?

Etäisyydestä kuului Etschin kohina. Se oli hurmautunut voimastaan ja keväisestä elämänilosta.

Elsa näki kaiken, kuuli kaiken ja ymmärsi mitä siihen sisältyi. Mutta kaikki jäi omituisen etäälle hänestä. Hänen katseensa pysähtyi vartiajoukkoon taivaan ja maan rajalla. Ne olivat papittaria pyhäisissä valkovaatteissa ja ne kantoivat suitutusta ja esirukouksia Ylimmän istuimen eteen kaikkien ahdistettujen puolesta.

Silloin hän kuuli tukahdutettua itkua vierellään. Hän hyväili hetken miehensä kiiltävänmustaa tukkaa, otti sitten pään käsiensä väliin ja suuteli otsaa. — Mene, pyysi hän hiljaa, kirjoita se kortti — tai sähkötä. Sitten voin olla rauhallinen.

Hän näki Lennartin tottelevan vastahakoisesti. Ja kun ovi oli sulkeutunut, tuli hänelle itselleenkin suuri pelko. Lennart oli poissa, hän yksin. Mitä jos se pitkä ero äkkiä tulisi eteen?

Hän otti kellon vuoteeseen viereensä ja katsoi sitä yhtenäin. Välillä hän katseli hohtavia lumihuippuja. Hän ajatteli lupausta, jonka todistajiane kerran olivat olleet. Hän tahtoi ajatella sitä viimeiseen saakka ja olla uskollinen lupaukselleen. Hän tahtoi kiittää eikä valittaa.

Odottaessaan hän nukahti. Ja kun hän heräsi uudelleen, istui Lennart hänen vuoteensa vieressä.

Hän makasi pitkän aikaa liikahtamatta ja äänettömänä. Sitten tapaili toinen käsi Lennartin päätä ja jäi siihen kuin siunaten.

Äkkiä saivat hänen kasvonsa omituisen hohteen. Siinä oli kuin heijastusta lumihuippujen valkeudesta. Hän kohoutui istualleen, kurotti molemmat kätensä ylöspäin ja sanoi syvällä hartaudella: — Nyt!

Kädet painuivat samassa Lennartin kaulalle ja kuului hiljainen väräjävä: — Kiitos!

Se oli hänen viimeinen sanansa.

Kun rouva Falcke seuraavana päivänä saapui, makasi hän morsiuspuvussa ruusujen ympäröimänä arkussa, jonka kannen pikku Lennikin keväinen vihreys peitti iäisyyttä symbolisoivana harmona.

RUUSU

Antonio Salernin leski istuu tapansa mukaan kirkonportilla. Mutta hänen kätensä ei enää useinkaan ojennu ohikulkeville. Hän on niin väsynyt ja hänellä on niin paljon ajateltavaa, että yksin jokapäiväisen leivän hankintakin häneltä monesti unohtuu.

Hänen katseensa on entistä sameampi ja hänen ajatuksensa lentävät levottomasti lepattaen sinne tänne.

Hän itkee usein. Hän tietää, että hän joskus on tehnyt pahaa, paljon pahaa. Mutta koska ja ketä kohtaan, siitä hän ei ole selvillä. Hän tietää vain, että hän siitä päivästä alkaen on itkenyt paljon.

Ja hän muistaa vielä toisenkin kerran. Silloin tuli nuori nainen hänen luokseen ja sanoi ankaraasti: — Te kokoatte syytä päällemme. Syytä, syytä.

Tätäkin on hän senjälkeen itkenyt monta monituista kertaa. Sillä hän ei tiedä tehneensä pahaa kenellekään senjälkeen, kun hänen pitkät itkunsa alkoivat.

Hän nousee vaivalloisesti paikaltaan, hoippuu kirkonovelle ja siitä alttarille, jolla riippuu se veripunainen ruusu.

Hänen silmänsä eivät näe mitään, mutta hänen

sielunsa näkee. Hän ihmettelee, että se ruusu on punainen. Hän luuli itkeneensä sen valkoiseksi.

Hänen mielensä painuu taas raskaaksi ja silmiin nousee kyyneleitä. Mutta samassa hän muistaa, että ruusu riippuukin naulassa, joka on lävis-tänyt ristillä riippuvan jalat. Pyhä veri on valunut ruusuun. Siitähän se punoittaa.

Hänen mielensä kevenee samassa. Syyllisyyden raskas taakka häviää kuin olemattomiin. Hän hoippuu rauhoittuneena takaisin portaille.

Ulkona paistaa aurinko suloisen lämmittävästi. Se on kerännyt säteitään juuri kirkonseinän ja portaiden muodostamaan kulmaan. Vanhus lyykähtää siihen istumaan kuin lintu tuttuun, lämpimään pesäänsä.

Raukaisee niin, että hän painaa päänsä kirkon seinää vasten ja ummistaa silmänsä. Siihen hän nukahtaa.

Ihmiset hänen ympärillään menevät kirkkoon ja palaavat takaisin sieltä. Kadun toisella puolella Perosion trattoriassa on liike vilkasta ja ansio runsas. Läheisessä kadunkulmassa tarjoilee punatukkainen tyttö heleitä neilikoita ohikulkeville. Matkan päässä pienellä aukealla leikkii meluava liuta likaisia lapsia.

Vanhus ei näe mitään tästä. Hän näkee vain olennon, joka ylhäisyys kasvoillaan lähenemistään lähenee. Ja hän alkaa vavahdella, sillä hän tuntee oman arvottomuutensa. Mutta se valkopukuinen sanoo hiljaa ja rauhallisesti kuin äiti levottomalle lapselle: — Älä pelkää! Se veripunainen ruusu

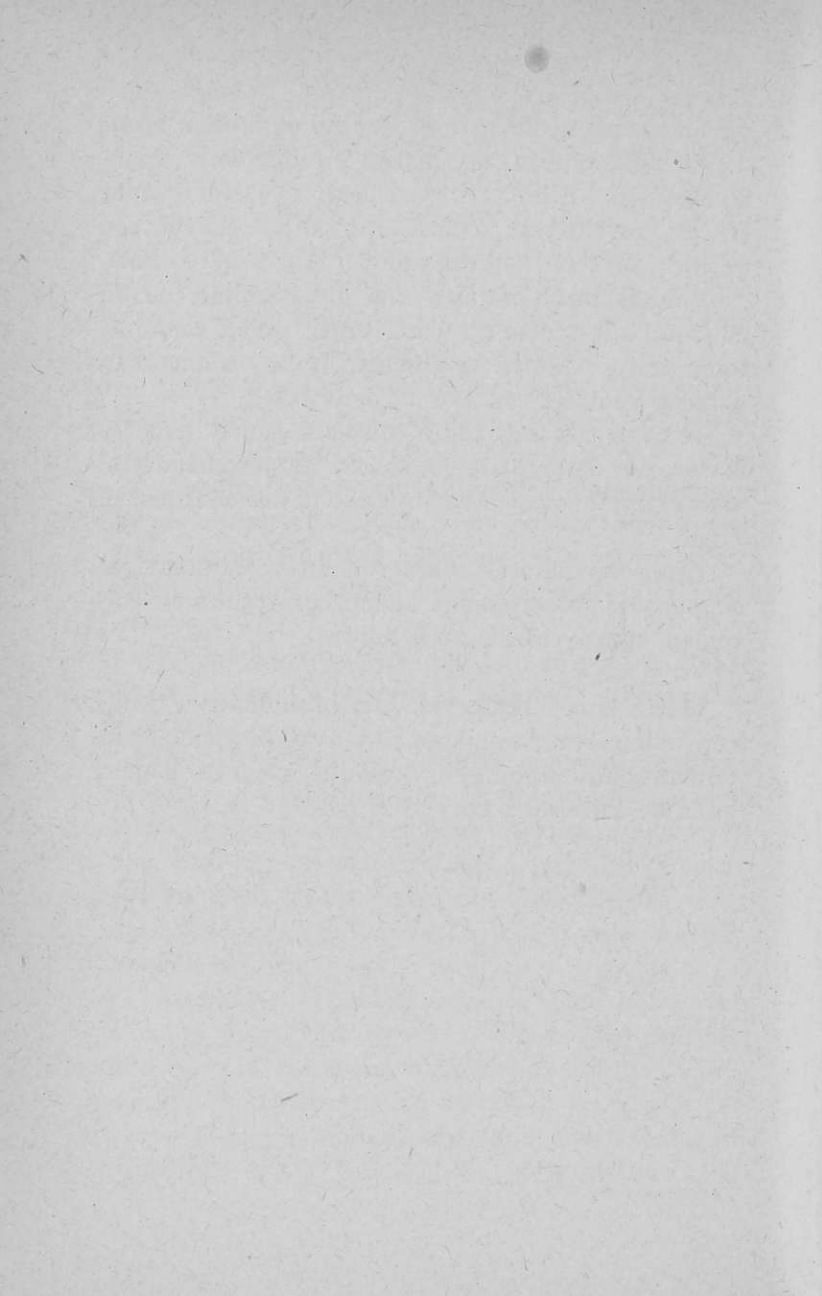
on sinun oma sydämesi. Se hehkui punaisena maallisesta rakkaudesta, maallisista intohimoista ja rikkomuksista. Siitä tuli veriruusu, sillä sinun omat erheesi kasvattivat ohdakkeita, jotka repivät sen verille. Nyt on hetkesi tullut. Mutta älä pelkää.

Vanhus alkaa vapista yhä ankarammin. Hän muistaa kiirastulen ja hän tuntee oman mahdottomuutensa. Mutta se ylhäinen, jolla on loistavan valkeat vaatteet, on täynnä lempeyttä.

— Sinä toit sen ristin juurelle, sanoo hän. — Katso, nyt se hehkuu punaisena siitä rakkaudesta, joka ei syytä vaan joka sovittaa ja antaa anteeksi. Tule!

Umpeenpainuneet sokeat silmät revähtävät samassa auki ja vapisevat kädet kurottautuvat ikävöiden suurta kirkkautta kohti.

Mutta kun ohikulkevat viimein huomaavat suulleen painuneen vanhuksen, löytävät he hänen paikaltaan vain lahonneen, kylmille jääneen majan, jonka he kiireisesti korjaavat pois.

SISÄLLYS.

	Siv.
Antonio Salernin leski	5
Kotiin	23
Päiväkirjan lehtiä	39
Kaksi rinnakkaistarinaa	173
Ruusu	253

MARJA SALMELAN teoksia:

Unelmiensa uhri. 4 painos	5:—
Taistojen teitä. Romaani ..	8:—
Pohjavirtoja. Romaani	6:—
Kappale kahden matkaa. Romaani. 4 p	5:—, sid. 9:—
Lyhyt tarina nuoresta työstä. 3 p.....	5:—
Naiskohtalo. Romaani. 2 p.	13:—
Samasta kodista. Rom. 2 p.	18:—
Martti Jänne. Romaani	12:—
Pakenevien Parissa. Sotanov.	2: 50
Palaavien parissa. „	6. —
Syvistä hetteistä. Novelleja	4: 50

Hinta 15 mk.

Suom. kannoks. I.
Salmela.

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 0652

X

